

Πάνος Α. Ζέρβας

**Μετρώντας τα τραγούδια,
αμέτρητα**

η καλύβα

Τα πνευματικά δικαιώματα στίχων, σκίτσων, βίντεο κλπ που χρησιμοποιούνται εδώ για αφηγηματικούς λόγους παραμένουν στους νόμιμους κατόχους τους. Το παρόν είναι στη διάθεση των αναγνωστών δωρεάν. Για τα λοιπά ισχύει η ακόλουθη δήλωση.

© Πάνος Α. Ζέρβας
panosz@otenet.gr

Για τα πνευματικά δικαιώματα αυτού του κειμένου ισχύουν οι όροι του Creative Commons -
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/gr/>

- Επιτρέπεται να το διανέμετε ελεύθερα στην παρούσα μορφή του και μόνο.
- Δεν επιτρέπεται να το τροποποιήσετε ή να το αλλοιώσετε με οποιονδήποτε τρόπο.
- Δεν επιτρέπεται να το χρησιμοποιήσετε για διαφημιστικούς ή εμπορικούς λόγους.

Περιεχόμενα

1. Άκης Πάνου, 4
2. Αραπιά για λίγο πάψε να χτυπάς με το σπαθί, 42
3. Το σκυλάδικο, παλιά αριστερή αμαρτία, 45
4. Το Δρακοδόντι, 50
5. Ο Γητευτής, 61
6. Ο δρόμος του Ήλιου, 67
7. Ζαμπέτας και Ηράκλειτος, 69
8. Ο Αργύρης Μπακιρτζής στην καλύβα, 70
9. Η καρπουζόφλουδα, 84
10. Χειμερινή βότκα τον Αύγουστο, 90
11. Τ' ανεμολόγια και οι ορίζοντες, 93
12. Το δημιουργικό 1971 του κ. Μάνου Ελευθερίου,
117
13. Φυσάει, 119
14. Ασκήσεις ακριβείας στο περίπου, 134
15. Αχ Ελλάδα σ' αγαπώ, 138
16. Διάφανος ή αδιαπέραστος, 142
17. Ζεϊμπεκιές, 153
18. Ζήτω η 28^η Οκτωβρίου, 155
19. Η Υψηλή Ιστορία για τον Μάρκο και τον Τσιτσάνη,
161
20. Μια εκπομπή του 1986, 166
21. Οι Έλληνες και τα δημοτικά τους, 168
22. Το δημοτικό τραγούδι στη σύγχρονη εποχή, 173
23. Οι μυστικές διαδρομές από τον χριστιανισμό στον
ελληνισμό, στα τραγούδια, 184
24. Σε μια στοίβα καλαμιές, 187
25. Το βαπόρι απ' την Περσία, 194
26. Πέντε τραγούδια μιας ζωής, 199
27. Παπαλάμπραινα, 206

Άκης Πάνου

Πήγα στο γραφείο του Δημοσθένη γεμάτος ανησυχίες, αλλά αυτός κατάφερε να με ηρεμήσει: μου απέδειξε, με άψογα νομικά επιχειρήματα, ότι ο νόμος (πρόσεξα ότι απόφυγε να πει «το δίκιο») ήταν με το μέρος μας και θα κερδίζαμε την υπόθεση. Ο αριστοτελικός λογισμός μου ψιθύρισε νοερά πως αφού δεν ήμουν νομικός, πως διάολο βρήκα τα επιχειρήματα του Δημοσθένη «άψογα»; Προτίμησα να τον αγνοήσω και να εμπιστευτώ τη νομική κρίση του, όπως αυτός με εμπιστεύεται όταν έρχεται στο ιατρείο μου.

Δεν τον γνωρίζω πολλά χρόνια, ούτε έχουμε μεγάλη οικειότητα μεταξύ μας. Μια αμοιβαία συμπάθεια, ναι. Ξαφνιάστηκα λοιπόν όταν, αφού έκλεισε τον κίτρινο φάκελο με τα έγγραφα που του προσκόμισα και έγραψε απέξω με μαύρο μαρκαδόρο το όνομά μου, είπε:

«Έχω μπαφιάσει σήμερα... θα βάλω ένα ουϊσκι, θα μου κάνεις παρέα;»

Κοίταξα το ρολόι μου και είπα ναι, κι εγώ το ήθελα ένα ποτό εκείνη την ώρα, άλλωστε το συνηθίζω, όταν αποχωρεί και ο τελευταίος ασθενής.

«Ακούς Άκη Πάνου;»

«Ακούω»

«Τότε, άκουσε αυτό...»

Πληκτρολόγησε κάτι στο laptop που είχε μπροστά του, η μουσική ξεχύθηκε και γέμισε το χώρο.

*Μαθημέ στις κακουχί - άντε φτου κι απ'την αρχή
τις κουβέ και πειθαρχί - αδιόρθω αναρχί*

*Δεν προσκυ ποτέ κανέ - λένε όχι λέω ναι
στην κρεμά έχω ανέ - με κηδέ και ζωντανέ*

*Τι με νοιά αν θα με φά - θα πεθά που θα πεθά
δεν τρομά ο μελλοθά - με σταυρό και Γολγοθά*

«Ωραία, ένας μεγαλοδικηγόρος κι ένας ας πούμε ευκατάστατος γιατρός, ακούνε τις αναρχικές μελωδίες ενός λούμπεν...»

Ο Δημοσθένης άφησε ανοικτή την πόρτα του ψυγείου και γύρισε προς το μέρος μου, καθώς έσβηναν οι τελευταίες νότες του τραγουδιού.

«Πόσες ανακρίβειες μαζεμένες! Εγώ δεν είμαι μεγαλοδικηγόρος, δεν έχω το απαραίτητο επίπεδο παλιανθρωπιάς για κάτι τέτοιο... όσο για τον Άκη Πάνου, όχι μονάχα δεν ήταν λούμπεν, αλλά ήταν ο ορισμός του λαϊκού αριστοκράτη!»

«Μα τι λες; Αυτός δεν έφαγε τα πάντα στα καζίνα και στο τέλος έγινε και δολοφόνος;»

Ο νομικός μου παραστάτης δεν βιάστηκε να απαντήσει. Άλλο τραγούδι ακούστηκε:

*Εφτά νομά- σ' ένα δωμά- που να ξαπλώ- να κλείσεις μα-
ο ένας πάει σινεμά - ο άλλος πέφτει και κοιμά-
ύπνος με βάρδια δηλαδή - στην πόρτα σύρμα για κλειδί*

*Εφτά νομά- δυστυχομέ- σ' ένα δωμά- φυλακισμέ-
δικαίως αγανακτισμέ- και με τα πάντα αηδιασμέ-
πώς τάχεις έτσι μοιρασμέ- ντουινιά ψευτοπολιτισμέ-*

*Οι δυο δουλέ- απ' τους εφτά -από τα χρέ - τι να προφτά-
σαν τα τσουβά - σαν τα σκουπί- εφτά νομά- χωρίς ελπί-
σ' ένα δωμά- μισό γιατί - ποιος να φωνά- και τι να πει*

«Πρόσεξε την κοινωνική ανάλυση που κάνει ο Λούμπεν, όπως λες, και πες μου, που διαφωνείς;»

«Δεν είπες ότι θα πιούμε κάτι;»

«Συγγνώμη... Στο μεταξύ, άκου κι αυτό»

*Πες μου παππού πες μου παππού, αυτός ο κόσμος πάει που
και του δικού σου του σκοπού μάθε μου την αξία
να το συλλάβω δε μπορώ, μυαλό δεν έχω κοφτερό
ήμουνα κι έμεινα μωρό στην κυριολεξία*

*Πες μου γιαγιά πες μου γιαγιά γιατί αν δεν έχουμε μαγιά
ό,τι κι αν κάνουμε γιαγιά η ζύμη δε φουσκώνει
και πες μου σε παρακαλώ όταν τ' αλεύρι είναι καλό
πως αυγαταίνει το κιλό και βγαίνουνε δυο τόνοι*

Πές μου μπαμπά πές μου μπαμπά του κόσμο με τον αραμπά

*γιατί να τον περάσεις. Τώρα δεν πιάνεται μπαμπά
πειτάει τρέχει κολυμπά - μ' ένα λαχάνιασμα μπαμπά
στη σκέψη και στις πράξεις*

*Πες μου μαμά πές μου μαμά γιατί όταν πάω σινεμά
ενώ αλλάζω σινεμά το έργο δεν αλλάζει
Έρχεται ο άγριος μαμά για νταηλίκι κι αχταρμά
ψήνει τον ήμερο μαμά τον τρώει και ησυχάζει*

*Πες τε μου όλοι σας καλέ, πως κάνουνε στο κυριλέ
πως κάνουνε στο κυριλέ τα πάντα οι μεγάλοι
και τα στραβόμοιρα καλέ τα κρύβουν σε Γεντί Κουλέ
έτσι και κάψουν αργιλέ και στρώσουνε κεφάλι
να χαχανίσουν τη ζωή -και τούτη κι όποια άλλη*

Πρώτη φορά πρόσεξα τους στίχους αυτού του τραγουδιού.
Άκου, να χαχανίσουν τη ζωή και τούτη κι όποια άλλη...

«Ποιος δίσκος είναι;»

Ο Δημοσθένης έφερε προς το μέρος μου το δίσκο που
ετοιμάζε: μαύρο Johnnie, σόδες, ποτήρια, ξηροί καρποί.

«Τρώγε άφοβα, είναι ελληνικοί και πρώτης ποιότητας... Είναι
από το "ΕΠΕΙΓΟΝΤΩΣ", ζωντανή ηχογράφιση του 1989. Τον
έβγαλε ο Χατζιδάκις, στην εταιρεία του, το "ΣΕΙΡΙΟ"»

«Δεν το ήξερα αυτό το τραγούδι... δηλαδή το είχα ακούσει,
αλλά δεν το είχα προσέξει»

«Συμβαίνουν αυτά... Ο Άκης Πάνου γεννήθηκε φτωχός, σε μια
πάμφτωχη, κατεστραμμένη Ελλάδα. Αναγκάστηκε να
παρατήσει το σχολείο νωρίς, είναι του δημοτικού - και να
παλέψει σκληρά για την επιβίωση, τα χρόνια της κατοχής και
τα κατοπινά. Η φτώχεια του είχε γίνει βραχνάς, το έλεγε με τα
τραγούδια του»

*Τον έρωτα φαρμάκωσ' η μιζέρια
κομμάτιασε η φτώχεια την καρδιά
δεν ήρθανε για μας τα καλοκαίρια
και έγιν' η ζωή τόσο βαριά*

*Θα κλείσω τα μάτια, θ' απλώσω τα χέρια
μακριά από τη φτώχεια, μακριά απ' τη μιζέρια
θα πάρω τη σιράτα κι εγώ τη μεγάλη
θα κλείσω τα μάτια και όπου με βγάλει*

*Που να βρεθεί ντροπή να με κρατήσει
στη λάσπη και στην ξύλινη σκεπή
τη φτώχεια που μας έχει γονατίσει
τη νιώθω μεγαλύτερη ντροπή*

«Βλέπω ότι είχε μια έντονη τάση να ξεφύγει...»

«Ναι, και μπόρεσε να το κάνει με το τραγούδι. Αλλά πάντα θυμόταν ποιος είναι, από πού ξεκίνησε... έχει κάνει στα 1977 ένα καταπληκτικό δίσκο, το "ΠΑΡΩΝ!" με πολύ ενδιαφέρουσες ενορχηστρώσεις, από τον οποίο ακούστηκε μονάχα το μεγάλο σουξέ, "Ο ΤΡΕΛΟΣ"... Αλλά, άκουσε καλύτερα τα τραγούδια, ο Μητσιάς δίνει τα ρέστα του...»

Ο Δημοσθένης αύξησε την ένταση του ήχου:

*Δε σ' έμαθαν να ζεις ούτε και να γελάς
σε μάθανε να κλαις και να παρακαλάς*

*σε μάθαν να πονάς και να σωπαίνεις
σε μάθαν να γιορτάζεις που πεθαίνεις*

*δε σου 'δωσαν ποτέ το χέρι στοργικά
μια γέννα τη στιγμή και δέκα φονικά*

*δε σ' έμαθαν να λες αδέρφια τους λαούς
σου δώσανε σπαθί και δώδεκα θεούς*

«Γιατί δεν ακούστηκαν αυτά τα τραγούδια;»

«Τι να σου πω... η εποχή ήθελε άλλα – ίσως πάλι γιατί ο Πάνου δεν είχε καμιά σχέση με τα παντοδύναμα τότε κόμματα, το ΠΑΣΟΚ, το ΚΚΕ...»

«Ήταν πάντα αναρχικός;»

«Ήταν πάντα λύκος... μοναχικός λύκος! Αλλά τον ένοιαζε και με το παραπάνω τι γίνεται στην κοινωνία»

*Καίγεται η πίκρα μες τη φλόγα της ζωής
και μένουν τα χέρια να δουλεύουν το ληστή
χαρά και φως δεν καρτερούν μάτια που 'χουν τυφλωθεί
και δάφνες απλώνονται στο διάβα του ληστή*

*Πίνουν το μίσος και το φόβο προσκυνούν
μικραίνουν και χάνονται στη δόξα των θεών
διψούν κι αφήνουν το νερό στο ρυάκι να κυλά
σπουδή απ' τον άνθρωπο για τους θνητούς θεούς*

*Φτύνουν τη μοίρα που υφαίνουν μοναχοί
τα κάστρα γκρεμίζουν - θα τους γίνουν φυλακές
οργή μαχαίρι και φωτιά δώρα από μικρούς θεούς
τα κράτησαν οι άνθρωποι - και πνίγεται η ζωή*

«Διψούν κι αφήνουν το νερό στο ρυάκι να κυλά;»

«Ξαφνιάστηκες... Ο Πάνου δε μπορούσε να κάνει χωριό με τα κόμματα, την εντεταλμένη πράσινη ή κόκκινη ή γαλάζια αισιοδοξία τους»

«Ανέλυε τα πράγματα με μεγάλη δύναμη σκέψης, ήταν ανατρεπτικός, αλλά ήταν και βαθειά απαισιόδοξος...»

«Ακριβώς. Δε μπορούσε να γράψει τραγουδάκια στο στυλ θα σε

ξανάβρω στους μπαξέδες – τότε τα κόμματα θα τον έκαναν θεό, αλλά δεν θα ήταν πια ο εαυτός του»

«Ένσταση, για το στίχο του Μάνου Ελευθερίου...»

«Δεκτή, κύριε πρόεδρε!»

*Την κοινωνία που τηνε σπρώχνουν στον κατήφορο τα λάθη
κι αργοπεθαίνει μες την ψευτιά, την αμαρτία και τα πάθη
την κοινωνία που για το αύριο την πνίγει η αγωνία
τι ειρωνεία, εμείς τη φτιάξαμε, αυτή την κοινωνία*

*Την κοινωνία που και πιστεύει και παλεύει και ελπίζει
μ' αυτό που χιτίζει, από τη μοίρα της σπρωγμένη το γκρεμίζει
την κοινωνία που για το αύριο την πνίγει η αγωνία
τι ειρωνεία, εμείς τη φτιάξαμε αυτή την κοινωνία*

«Τι έχεις να πεις;»

«Απόλυτη διαύγεια για την αιτία του κακού: βρίσκεται μέσα στον ίδιο τον άνθρωπο!»

«Με άλλα λόγια, αυτά που είπαν οι Beatles: μη θέλεις να αλλάξεις τον κόσμο, άλλαξε πρώτα τον εαυτό σου... γιατί αν αλλάξεις τον εαυτό σου, τότε θα φτιάξεις κι ένα καλύτερο κόσμο»

«Με συγχωρείς, αρχίδια θα φτιάξεις...»

«Σ' αυτό συμφωνώ, τώρα, στα 2005. Η προσέγγιση του δικού μας δεν είναι καθόλου αισιόδοξη – είναι πολύ πιο κοντά στη φύση των πραγμάτων... Δες όμως πόσο επίκαιρο είναι αυτό το τραγούδι – παίζει και ο Γιώργος Ζαμπέτας στην εισαγωγή, γιατί δε μπορούσε να βγάλει το θέμα ο μπουζουκτοχής του δίσκου»

*Κι αν θα μου πεις πως ειω' αλλιώς, το ίδιο κάνει
φτωχοζητιάνοι μένουν κάποιοι σαν κι εμάς*

*δικαιοσύνης ταπεινοί φτωχοζητιάνοι
κι αν θα μου πεις πως είν' αλλιώς το ίδιο κάνει – το ίδιο κάνει...*

*Κι αν θα μου πεις πως είναι αλλιώς, το ίδιο θα ναι
οι δυνατοί θα μας μετράνε τη ζωή
τα μονοπάτια που μας δείχνουν θα τραβάμε
τι αν θα μου πεις πως είναι αλλιώς το ίδιο θάναι – το ίδιο
θάναι...*

*Κι αν θα μου πεις πως είν' αλλιώς, τι θα κερδίσεις
θα γονατίσεις κάποια δύσκολη στιγμή
και από σίδερο αν είσαι θα λυγίσεις
κι αν θα μου πεις πως ειν' αλλιώς, τι θα κερδίσεις – τι θα
κερδίσεις...*

«Όσο υπάρχει εκμετάλλευση...»

«Όσο υπάρχουν άνθρωποι, σύντροφε...»

Δε γελάσαμε. Ο Δημοσθένης έδωσε με το ποντίκι εντολή για το επόμενο τραγούδι.

*Το φαρμάκι φτάνει κάποτε στα χείλη
και απ' το στόμα βγαίνει ο λόγος ο πικρός
αγανάκτηση, απόγνωση, σκαμπίλι
από κείνου που δικάστηκε μικρός*

*Το φαρμάκι φτάνει κάποτε στο στόμα
και δε νοιώθεις πια το φόβο κανενός
δεν πονάει το ταλαίπωρο το σώμα
όταν είσαι πεθαμένος ζωντανός*

*Το φαρμάκι κάποια μέρα ξεχειλίζει
πλημμυρίζει την ψυχή η απελπισιά
κι όταν πάψει ο πονεμένος να ελπίζει
για το σύμπαν χαλαλίζει μια βρισιά*

«Για το σύμπαν χαλαλίζει μια βρισιά; Τι λέει, ρε;»

«Δεν του φταίει μονάχα ο ανθρώπινος, αλλά και ο συμπαντικός Λόγος...»

«Είναι υπερβολικός! Ο συμπαντικός Λόγος...»

«Μια μαλακία είναι ο συμπαντικός Λόγος, όταν είσαι στην αποκάτω μια ζωή... δεν είναι όλοι σε θέση να κάνουν σαν κι εμάς, κριτική πολυτελείας... μη σου πω πως δεν είναι οι περισσότεροι σήμερα, στη χώρα μας... κι αν επιμένεις, άντε να μιλήσεις για συμπαντικό Λόγο σ' αυτούς που καίνε αυτές τις νύχτες το Παρίσι!»

«Αυτό δεν αναιρεί την αξία του Λόγου!»

«Επαναλαμβάνω: οι από κάτω τον έχουν χεσμένο το Λόγο – και καλά κάνουν! Γιατί νοιώθουν, χωρίς να μπορούν να το πουν με λόγια, ότι ο συμπαντικός Λόγος τους κρατάει στο χάλι που βρίσκονται... Και ο αληθινός λαϊκός βάρδος το καταλαβαίνει αυτό, ας είναι πια οικονομικά με τους αποπάνω – και το εκφράζει λιτά αλλά καίρια – για το σύμπαν χαλαλίζει μια βρισιά...»

«Δεν έχω ακούσει πιο σπαραχτική βλαστήμια απ' αυτή... τουλάχιστο σε τραγούδι...»

«Τα τραγούδια του Άκη Πάνου συνήθως καθρεφτίζουν χωρίς αλλοιώσεις το είναι του δημιουργού τους... Άκουσε τι λέει για αυτά...»

*Είν' τα τραγούδια μου τραγούδια λυπημένα
πάνω στο κέφι του δεν τάπιασε κανείς
είναι με δάκρια πικρά πλημμυρισμένα
είν' τα τραγούδια της καρδιάς της ορφανής*

Περπατώ στις γειτονιές και μαζεύω τους καημούς

*και με νότες λυγμούς τι τραγούδι να γράψω
αν γελάσει η ζωή θα γελάσω κι εγώ
όταν κλαίει η ζωή πως μπορώ να μην κλάψω;*

*Μακάρι νάταν η ζωή μας πανηγύρι
νάταν της πίκρας το ποτήρι αδειανό
και των ονείρων το λευκό το τρεχαντήρι
να βρισκε δρόμο μέσα στον ωκεανό*

«Και των ονείρων το λευκό το τρεχαντήρι...»

«...να βρισκε δρόμο μέσα στον ωκεανό. Εξακολουθείς να
ξαφνιάζεσαι, βλέπω...»

«Αρχίζω και ανησυχώ, αν ο δικηγόρος μου ακούει τέτοια
τραγούδια, δεν πρόκειται να την κερδίσουμε τη ρημάδα τη
δίκη...»

Ο Δημοσθένης γέλασε με την καρδιά του.

«Μην ανησυχείς, είμαι απόλυτα αλλοτριωμένος... μην κοιτάς
απόψε... Δε μπορούμε να κάνουμε μια εξαίρεση, βρε αδερφέ;»

«Αν μπορούμε, λέει... Βάλε!»

Το εκλεκτό ποτό κελάρυσε στα βαριά κρυστάλλινα ποτήρια.

«Αν μας έβλεπε ο Άκης να ακούμε τα τραγούδια του από
laptop...»

«Απλώς τεχνικό θέμα... Γλιτώνω τη φασαρία των δίσκων και
έχω απόλυτη ευελιξία στην επιλογή των τραγουδιών...»

*Ιώδιο, καίσιο, στρόντιο -το νέφος ευρύ κι υπερπόντιο
Δεν είναι τουφέκι, ακόντιο – ιώδιο καίσιο, στρόντιο*

Ιώδιο, στρόντιο, καίσιο – το μέλλον του κόσμου απαίσιο

καλοί και κακοί μες το πλαίσιο – ιώδιο, στρόντιο, καίσιο

*Το άμεσο τέλος ελπίδα μας – και συ αφροσύνη πυξίδα μας
εσύ επιστήμη ελπίδα μας – εμπόδια είμαστε, ΠΗΔΑ ΜΑΣ!*

«Βλέπεις ότι είχε ξεκάθαρη άποψη και για το ρόλο της
επιστήμης στο σύγχρονο κόσμο – ένας επιστημολόγος,
αναλυτής, φιλόσοφος, θα χρειαζόταν εξήντα σελίδες για να πει
αυτό που λέει ο Πάνου με δυο λέξεις...»

«Εντάξει, αλλά φτάνει με τα κοινωνικά και τα πολιτικά! Το
κάναμε εδωπέρα φεστιβάλ του απογοητευμένου αναρχικού»

«Δεν έχεις άδικο. Θα σε πάω σε μια άλλη κατηγορία, τα λέω τα
τραγούδια της αυτογνωσίας»

«Τα ποια;»

«Είναι πολλά, ας ξεκινήσουμε με ένα κεφάλτο, ειρωνικό...»

*Άνοιξε Πέτρο άνοιξε, να μπω να ξαποστάσω
από τη Γη στον ουρανό σκοτώθηκα να φτάσω
τι παριστάνεις τα ες - ες και μου γυρεύεις πάσσο;
Θα μ' αναγκάσεις τελικά το στόμα να χαλάσω.*

*Τι εισιτήριο ζητάς και πώς να στο πληρώσω;
εδώ δεν αξιώθηκα τα χρέη μου να δώσω.
Ήρθα για να ξεκουραστώ δεν ήρθα να μαλώσω
τι εισιτήριο ζητάς και πώς να στο πληρώσω;*

*Άνοιξε στον Πανάγαθο να μπω να μαρτυρήσω
κι αν θα μου βρει παράπτωμα με ξαναστέλνεις πίσω
ξέρω καλά τι θα του πω και πως θα καθαρίσω
και ...λέγε ποιος με κάρφωσε στα μούτρα να τον φτύσω.*

*Όπου να βρεις το φάκελο εγώ θα ξεπαγιάσω
βάλε με στον παράδεισου τον κήπο να πλαγιάσω*

φέρε και καναδυό ουρί να το διασκεδάσω
ή ...πες μου που είν' η κόλαση να πάω εκεί ν' αγιάσω

Μόνο ο Παντοκράτορας θα πει αν είμαι εντάξει
οργίασα με το μυαλό μα ελάχιστα στην πράξη
κι αν θα με κρίνει ένοχο αυτός θα με πατάξει
εσύ 'σαι σκέτος θυρωρός και να κρατάς την τάξη.

Στον κόσμο όσο περπάτησα, λαδιές δεν έχω κάνει
εξόν από κανα πιoto κι από κανα φουστάνι
και μια φορά αγανάκτησα με κάποιον παπά –Γιάννη.
Αν λέν πως βαριαμάρτησα υπάρχουν και ρουφιάνοι

«Εξόν από κανα πιoto κι από κανα φουστάνι...»

«Ο Πάνου δε δίσταζε να βάζει στα τραγούδια του δύσκολες
έννοιες, όπως του χρόνου και να τις ζυμώνει με το υπαρξιακό
του δράμα, πάντα με την απλούστερη έκφραση, που σημαίνει
ότι είχε χωνέψει απόλυτα αυτά που ήθελε να πει»

Άντε να περάσει η μέρα
και να 'ρθεί το δειλινό
άντε να περάσει η νύχτα
και να 'ρθεί το πρωινό

Δεν τηνε θέλω τούτη την παλιοζωή
πότε θ' αφήσει το ταλαίπωρο κορμί μου
δε μελετάω τη δική σας τη ζωή
μοιριολογάω την ακάριστη ζωή μου
-την παλιοζωή μου!

Άντε να περάσει η ώρα
και να έρθει το πρωί
κράτα να περάσουν μέρες
κράτα να περάσουν νύχτες
κράτα να περάσουν χρόνια
- να περάσει κι η ζωή

«Μοναχικός λύκος...»

«Με πλήρη αίσθηση αυτού που συνιστά την τραγικότητα της ύπαρξης: να μετέχεις στις έννοιες και ταυτόχρονα να τις βιώνεις... ελάχιστοι είναι σε θέση να μετουσιώσουν αυτή την ύψιστη ανθρώπινη τραγωδία σε καλλιτεχνικό έργο»

«Εκτός αν είναι μοναχικοί αλλά ταλαντούχοι, πανέξυπνοι και ευαίσθητοι λύκοι, σαν τον Πάνου»

«Ακριβώς! Δες τι χνάρια αφήνει!»

*Δεν είναι ο κόσμος φίλος μου - ούτε κι εγώ του κόσμου
άλλος του κόσμου ο Θεός -και άλλος ο δικός μου*

*Δεν περιμένω τίποτα - από το να πεθάνω
υ' αδειάσει η κούπα του καημού - και η γωνιά που πιάνω*

«Πάντα απαισιόδοξος...»

«Όχι ακριβώς... Πάντα μηδενιστής, όταν ασχολείται με τον εαυτό του... Αν για την κοινωνία αφήνει ένα περιθώριο, με τον εαυτό του είναι σκληρός, απόλυτος...»

*Η ζωή μου όλη είναι μια ευθύνη
όλα μου τα παίρνει, τίποτα δε δίνει
η ζωή μου όλη είν' ένα καμίνι
που έχω πέσει μέσα και με σιγοψήνει*

*Η ζωή μου όλη μια ανοησία
κι η μοναδική μου η περιουσία
η ζωή μου όλη είναι μια θυσία
που σκοπό δεν έχει, ούτε σημασία*

*Η ζωή μου όλη είναι ένα τσιγάρο
που δεν το γουστάρω κι όμως το φουμάρω*

*κι όταν γίνει γόπα, κέρασμα στο Χάρο
όταν έρθει η ώρα να τονε τρακάρω.*

Η φωνή του Στέλιου Καζανιζίδη μας τάραξε την ψυχή, όπως ξεχυνόταν αυτοκρατορική από τα πανάκριβα ηχεία του δικηγορικού γραφείου. Ωστόσο, θυμήθηκα κάτι σημαντικό.

«Με συγχωρείς, πρέπει να τηλεφωνήσω...»

Πήρα το σπίτι μου, άκουσα τα μικρά να μαλώνουν ποιο θα πρωταρπάξει το ακουστικό, τελικά ήρθε η μαμά τους.

«Είμαι στου Δημοσθένη, θα αργήσω λίγο...»

«Εντάξει μωρό μου»

Πρόσεξα το χαμόγελο στα χείλη του Δημοσθένη.

«Εσύ δηλαδή δεν παίρνεις να ειδοποιήσεις τη γυναίκα σου ότι θ' αργήσεις;»

«Με τη γυναίκα μου είμαστε στη φάση που ο ένας αγνοεί εντελώς τον άλλον... Τι λέγαμε;»

«Ότι ο Πάνου ήταν σκληρός με τον εαυτό του»

*Δεν θέλω τη συμπόνοια κανενός
τον έζησα τον κόσμο και τον είδα
είν' η καρδιά μου μαύρος ουρανός
που κρύβει κεραυνούς και καταιγίδα*

*Την ώρα που ξεχείλισε ο πόνος
την ώρα που με πνίγει ο καημός
αυτή την ώρα θέλω νάμαι μόνος
δε θέλω τη συμπόνοια κανενός*

Με της αχαριστίας το νερό

*πόσες φορές δε μου 'βρεξαν τα χείλη
ακόμα κι η γυναίκα π' αγαπώ
ακόμα κι οι καλύτεροί μου φίλοι*

«Καλά, δεν είχε φίλους, κύκλο, δικούς του ανθρώπους;»

«Ας σου απαντήσει το τραγούδι του καλύτερα»

*Απ' τους πολλούς μου φίλους κι απ' όλους τους δικούς μου
όπως ο εαυτός μου δε μ' αγαπάει κανείς
είμαστε ένα πράγμα, μια σκέψη και μια ζήση
και δε θα μ' αγαπήσει όπως αυτός κανείς*

*Ο πιο καλός μου φίλος, ο πιο πολύ δικός μου
ο πιο πολύ δικός μου, είναι ο εαυτός μου
ο πιο καλός μου φίλος είναι ο εαυτός μου*

*Απ' τους πολλούς εχθρούς μου που με μισούνε τόσο
μόνο τον εαυτό μου φοβάμαι αληθινά
αυτός μονάχα θέλει να με καταδικάσει
και για την ίδια πράξη να δικαστώ ξανά*

*Ο πιο καλός μου φίλος κι ο πιο κακός εχθρός μου
είναι ο εαυτός μου, είναι ο εαυτός μου
ο πιο καλός μου φίλος κι ο πιο κακός εχθρός μου*

«Εδιζισάμην εμεωυτόν... ξέρεις ποιος το είπε;»

«Ξέρω, που να μην ήξερα...»

«Βρε Δημοσθένη, δεν είχε κανένα ικανό να τον καταλάβει και να σταθεί πλάι του ως φίλος και συνομιλητής; Τόσο μεγάλη ιδέα είχε για τον εαυτό του;»

«Ξέρεις τον κόσμο και τον ζεις, όπως τον ξέρω και τον ζω κι εγώ... Με πόσους από τους φίλους σου μπορείς να συζητάς το υπαρξιακό σου δράμα;»

«Τώρα πια... με κανέναν...»

«Άρα, κάποτε μπορούσες... κάτι είναι κι αυτό. Ο Πάνου ήταν πάντα ολομόναχος σ' αυτό το πεδίο. Είχε επίγνωση της ανωτερότητας και της αξίας του ως καλλιτέχνης, αλλά και της κατάρτας που των κυνηγούσε και τον έλειωνε...»

«Τι εννοείς;»

«Άκου αυτό...»

*Δεν είναι εύκολο ν' αλλάξεις - όταν χαλάσεις εντελώς
δεν έχεις μάτια να κοιτάξεις - ποιος είν' ο δρόμος ο καλός.*

*Για μένα ο δρόμος είναι δρόμος - στον εαυτό σου έτσι λες
τι πα να πει βρωμιά και πόνος - κατήφορος και προσβολές.*

*Για σένα ο δρόμος είναι δρόμος - τι πα να πει είναι στραβός
ποιο θάνατο το φινάλε όμως - δεν το μαντεύεις ακριβώς*

*Δεν είναι εύκολο ν' αλλάξεις - έχει κι η λάσπη ηδονή
και με τη λάσπη θες να φτιάξεις - αγάπη σαν αληθινή*

«Αγάπη σαν αληθινή... Αλλά κι ο άνθρωπος αλλάζει, δε μένει ο ίδιος!»

«Έλα που δεν αλλάζει... από την εφηβία και μετά μένει για πάντα ο ίδιος μαλάκας! Με ποιόν να τα κουβεντιάσει όλα αυτά; Μονάχα με τον εαυτό του μπορούσε, αλλά το δράμα του ήταν ότι ένοιωθε πάντα δέσμιος της κοινής λογικής και της κοινής γνώμης»

*Να 'χα τη δύναμη να κάνω κάποιο λάθος
και στο φινάλε να μη ντρέπομαι γι' αυτό
να 'χα τη δύναμη να κάνω κάποιο λάθος
και να μη θέλω απ' του κόσμο να κρυφτώ*

*Να 'χα τη δύναμη να κάνω το δικό μου
στον εαυτό μου να μη λέω μη και μη
να χαστουκίσω μια φορά το λογικό μου
και ας πληρώσω σ' οποιαδήποτε τιμή*

*Να 'χα τη δύναμη να πω «έτσι μ' αρέσει»
χωρίς να σκέφτομαι την κρίση του αλλουνού
παλιοζωή με πόσα «πρέπει» μ' έχεις δέσει
με πόσα «πρέπει» μου παράλυσες το νου*

«Αυτό σημαίνει ότι στην πραγματικότητα έκανε μια νορμάλ ζωή»

«Όπως κάνεις εσύ κι εγώ... έκανε νορμάλ ζωή κι αυτό του έτρωγε τα σωθικά, όπως τρώει τα δικά σου και τα δικά μου...»

Έπεσε σιωπή για λίγο. Μπαίναμε σε γλιστερά μονοπάτια.

«Δεν είμαι ακόμα έτοιμος γι' αυτή τη συζήτηση. Βάλε νερό της φωτιάς, βάλε και τραγούδι!»

«Έγινε!»

*Στο θολωμένο μου μυαλό - ο κόσμος είναι μια σταλιά
κάτι σκιές απ' τα παλιά -και κάποιο πάθος μου τρελό
στο θολωμένο μου μυαλό*

*Το θολωμένο μου μυαλό - μ' έχει προδώσει προ πολλού
του λέω αλλού και τρέχει αλλού -με κάνει να παραμιλώ
το θολωμένο μου μυαλό*

*Του θολωμένου μου μυαλού - τους εφιάλτες τραγουδώ
κι αν σας επίκρανα ως εδώ - φταίει το πάθος του τρελού
του θολωμένου μου μυαλού*

«Μοιραία, η αντίθεση με την κοινωνική σύμβαση οδηγεί στην

τρέλα...»

«Πιο σωστά, στην επίκληση της τρέλας και της αναχώρησης, ως το ουτοπικό βασίλειο της πολυπόθητης ελευθερίας από τα δεσμά και τους καταναγκασμούς που συνεπάγεται η ζωή - με τους άχρηστους και κακούς ανθρώπους...»

*Μη ζητάς να βρεις καλό - μπέσα μη ζητάς
στων ανθρώπων τις καρδιές - μέσα μη κοιτάς*

*Οι μισοί καλοί - σε μοναστηριού κελί
κι οι άλλοι σε τρελάδικο - από κακό κι απ' άδικο*

*Μη ζητάς να βρεις καλό - μη βαρυγκομάς
και τα πάθη η ζωή - τα 'φτιαξε για μας*

«Χωρίς επιστροφή;»

«Χωρίς! Η τέχνη σου δίνει αυτή τη δυνατότητα, να είσαι απόλυτος – αυτό δηλαδή που σου αρνιέται η ζωή. Αν ο Άκης Πάνου δεν είχε τη δυνατότητα να ξορκίζει την τρέλα με το τραγούδι, ποιος ξέρει τι εξέλιξη θα είχε... Μπορεί και να γινόταν ένας καθωσπρέπει εργολάβος, μπορεί και να αυτοκτονούσε... Θα περίμενα από σένα να εντοπίσεις και να σχολιάσεις την καθαρόαιμη ηρακλείτεια αντίληψη του Πάνου για τη σχέση καλού –κακού στον κόσμο, αλλά άστο, άλλη φορά...»

*Ασ' του τρελό στην τρέλα του και μη τον συνεφέρεις
τι κρύβει μέσα το μυαλό ενός τρελού δεν ξέρεις*

*Μπορεί να βρει στην τρέλα του αυτά πούχει ποθήσει
και που δεν αξιώθηκε να δει και ν' αποκτήσει*

*Ας του τρελό στην τρέλα του, άστονε σ' όνειρό του
τον κόσμο αυτό σικάθηκε κι έφτιαξε ένα δικό του*

«Μισάνθρωπος;»

«Ούτε γι' αστείο! Προστατευτικός, τρυφερός... δεν ήθελε να πικραίνει τους άλλους με τη δική του απελπισία»

*Μείνε πίκρα στην καρδιά μου και μη βγαίνεις
μη πικραίνεις και των άλλων τις καρδιές
τις χαρούμενες στιγμές τους μη μικραίνεις
μείνε πίκρα στην καρδιά μου και μη βγαίνεις*

*Μείνε πίκρα στην καρδιά κι εγώ με πληγώνεις
εγώ σκοτώνεις το κορμί μου και το νου
σκοτώνε με, αλλά μη με ταπεινώνεις
μη με ρίχνεις μπρος στα μάτια του αλλουνού*

*Μείνε πίκρα στην καρδιά και οι μονομάχοι
δε ζητάνε παρηγόρια και φιλή
μες το αίμα τους ο θάνατος υπάρχει
κι απ' το τέλος τίποτ' άλλο πιο πολύ*

«Δημοσθένη, με έχεις ισοπεδώσει!»

«Εγώ;»

«Εσύ, αυτός, το Johnnie...»

«Εντάξει, θα σε πάω τότε σε μια άλλη περιοχή, διαφορετική:
τον έρωτα»

«Επιτέλους!»

«Μη βιάζεσαι να πανηγυρίσεις. Ο έρωτας του Άκη Πάνου δεν
είναι ο γλυκός, παιδιάστικός και απλοϊκός έρωτας των άλλων
σικουργών...»

«Ποιών;»

«Μπορεί να συγκριθεί μονάχα με τους μεγάλους: Γκάτσο, Παπαδόπουλο, Παπαγιαννοπούλου...»

«Και;»

«Στο λαϊκό ερωτικό τραγούδι ο στίχος του δεν έχει το ταίρι του σε επίπεδο μαστοριάς. Κάθε φορά νομίζεις ότι παίζεται μπροστά σου ένα μικρό θεατρικό έργο – και είναι τόσο δυνατές οι εικόνες που πανεύκολα ο ακροατής ταυτίζεται και πρωταγωνιστεί ο ίδιος! Με άλλα λόγια, το τραγούδι λειτουργεί απόλυτα. Αλλά είναι πάντα ο ίδιος δημιουργός, αληθινός, αρνιέται να βάλει λουλουδάκια και συννεφάκια, είναι πικρός, δεν ωραιοποιεί, δε φαντασιώνεται, δε χάνει από τα μάτια του ολόκληρο το ματωμένο πεδίο της ζωής, ξέρει πολύ καλά τι θα γίνει την άλλη μέρα! Είναι ο μεγάλος ποιητής του χωρισμού στο λαϊκό τραγούδι...»

*Ως την ώρα που θα φύγω θέλω να 'μαστε αγκαλιά
θα πονέσουμε πιο λίγο μεθυσμένοι απ' τα φιλιά*

*Δώσμου να πιω κι άλλο λίγο κι άλλο λίγο
Δώσμου να πιω ξημερώνει και θα φύγω*

*Της αγάπης το μεθύσι θα τελειώσει το πρωί
η αυγή θα μας χωρίσει και θ' αλλάξουμε ζωή*

*Στο ρολόι τρέχει η ώρα να μας φέρει χωρισμό
και με τα φιλιά σου τώρα ξεγελάω τον καημό*

«Τι είναι πιο σπουδαίο; Ο έρωτας ή να αγαπάς τον άλλον;»

«Το ένα είναι η λαχτάρα της ψευδαισθήσης του μη πεπτοκότως, του απολύτου, το άλλο η συνάφεια με το πρόσωπο... και τα δυο είναι σπουδαία και απαραίτητα!»

«Τι είναι αυτό που σου αναδεικνύει καλύτερα την τραγικότητα, ο έρωτας ή η αγάπη;»

Ο Δημοσθένης με κοίταξε συλλογισμένος.

«Η πτώση από τον απόλυτο έρωτα στην αγάπη, το σημείο της απώλειας είναι ακριβώς το σημείο της απόλυτης απόγνωσης... Καπνίζεις;»

«Όχι, εδώ και δυο χρόνια. Αλλά δεν το κατάλαβα αυτό που είπες...»

«Εγώ τρία... αλλά συντηρώ αυτά τα partagas, για κάτι τέτοιες βραδιές»

Ανάψαμε τα πούρα. Δε μπόρεσα να αποφύγω τη σκέψη πως αν με έβλεπε η γυναίκα μου θα με απόπαιρνε, αλλά αυτό δε με αποθάρρυνε.

«Θα προσπαθήσω να το εξηγήσω μ' ένα παράδειγμα... Όσο θα καπνίζουμε και θα ακούμε, θα σου αφηγηθώ μια μικρή ιστορία...»

Κάθισα πιο αναπαυτικά στην πολυθρόνα. Ήμουν έτοιμος ν' ακούσω ιστορίες.

*Δεν κλαίω που φεύγεις – δεν κλαίω για τώρα
δεν κλαίω την ώρα - του αποχωρισμού*

*Κλαίω την ώρα του γυρισμού
κλαίω την ώρα του σπαραγμού
κλαίω για την ώρα που δε θα 'χω πια
ψυχή να σου πω σ' αγαπώ.*

*Κλαίω την ώρα του γυρισμού
με τα σημάδια του χαλασμού
κλαίω για την ώρα που δε θα 'χω πια
ψυχή να σου πω σ' αγαπώ.*

*Δεν είν' από ζήλια - που σφίγγω τα χείλια
και κλαίω μπροστά σου - χωρίς να ντραπώ*

«Ήτανε, καληώρα, Νοέμβρης, αρχές της δεκαετίας του '90. Το πρωί στο Πανεπιστήμιο η Πηγιώ θυμήθηκε τα γενέθλιά μου. Ξεκίνησε από τη σχολή της και ήρθε ως τη Νομική. Μου είχε πάρει και δώρο: μια καλόγουστη τσιμπίδα για γραβάτα, απ' αυτές που πιάνεις μαζί τη γραβάτα και το πουκάμισο και μένει η γραβάτα στη θέση της. - Να τη φοράς και να με σκέφτεσαι, μου είπε. Άπλωσε τα χέρια της και έπιασε τα δικά μου. Ένοιωσα τη θερμότητά της να μεταφέρεται στο σώμα μου, αλλά προσπάθησα να μείνω ψυχρός... Με αγκάλιασε, με φίλησε – ένα φιλή που αναγκάστηκα να διακόψω βιαστικά, καθώς κάποιος χτυπούσε την πόρτα του γραφείου. Ήταν δυο φοιτητές, που ήθελαν κάτι να ρωτήσουν. Η Πηγιώ έφυγε, στεναχωρημένη. Όταν έμεινα μόνος συνειδητοποίησα ότι περίμενε να της προτείνω να βρεθούμε, για να γιορτάσουμε μαζί. Υπό φυσιολογικές συνθήκες, θα το είχα κάνει. Αλλά τώρα πια κυριαρχούσε στο μυαλό και την ψυχή μου η εικόνα της Ελισάβετ. Της είχα τηλεφωνήσει και για να την πείσω να βγούμε και επειδή την έβλεπα να δυσκολεύεται, της είπα πως έχω γενέθλια. Ήρθε στο γραφείο, εδώ που είμαστε τώρα, λίγο μετά που τελείωσα τη δουλειά. Αεράτη, πανέμορφη, χαμογελαστή. - Χρόνια σου πολλά! ευχήθηκε και με φίλησε στο μάγουλο. Μείναμε αγκαλιασμένοι (τρόπος του λέγειν) το ένα όγδοο του χρόνου που είχε κρατήσει το αγκάλιασμα της Πηγιώ. Μου έδωσε το δώρο μου, μια πανάκριβη, πανέμορφη γραβάτα. Στο σημείο αυτό έγινε η πρώτη μοιραία κίνηση: Φόρεσα τη γραβάτα της Έλλης και την σερέωσα με την τσιμπίδα της Πηγιώ. Στο κάτω κάτω και οι δυο ήταν φοιτήτριες στο τρίτο έτος του Ιστορικού της Φιλοσοφικής. Αλλά, τόσο διαφορετικές γυναίκες...»

*Ήταν ψεύτικα τα γλυκόλογά της όλα -ήταν ψεύτικα
Βρήκα την καταστροφή μου κι ερωτεύτηκα -όλα ψεύτικα*

Ήταν κάλπικα τα φιλιά που μου πουλούσε -ήταν κάλπικα

Κι όταν είδα την αλήθεια πόσο νιράπηκα -όλα κάλπικα

*Ήταν θάνατος το πιτό που με κερνούσε -ήταν θάνατος
Και δεν είμαι από πέτρα ούτε αθάνατος- ήταν θάνατος*

«Έμπειρες γυναίκες;»

«Τι σημασία έχει; Ο έρωτας στη ζωή, ο εκάστοτε τελευταίος,
αλλάζει δραστικά όλα τα προηγούμενα...»

«Άρα...»

«Άρα το θέμα δεν είναι ποτέ η παρθενία – είναι πάντοτε ο
τελευταίος έρωτας! Η παρθενία είναι σημαντικό θέμα για τους
αστοιχείωτους, για τους αμόρφωτους, για τους χαζούς! Στον
έρωτα εφαρμόζεται πλήρως το "οι έσχατοι έσονται πρώτοι" κι ο
θάνατος οριστικοποιεί τον τελευταίο έρωτα ως τον μοναδικό
έρωτα ολόκληρης της ζωής...»

«Μμ, δεν το είχα σκεφτεί έτσι... Αλλά τι σχέση έχει ο Άκης
Πάνου με τους νεανικούς σου έρωτες;»

«Θα δεις... όσο για το νεανικούς, έκλεινα τότε τα τριάντα
πέντε... Πήγαμε με την Έλλη για φαγητό και μετά γραμμή στο
"ΔΙΟΓΕΝΗ" – ήταν η πρώτη βραδιά που έπαιζε εκεί ο Άκης
Πάνου»

«Μιλάς για το σκυλάδικο, απέναντι από το σταθμό;»

«Ακριβώς. Μπήκαμε γύρω στις δώδεκα, δεν είχε ακόμα πολύ
κόσμο. Τα γκαρσόνια τσακίστηκαν να μας περιποιηθούν, μας
έβαλαν μπροστά. Εκείνη την ώρα οι μουσικοί έπαιρναν τις
θέσεις τους... αλλά να δεις πως!»

«Είμαι έτοιμος ν' ακούσω...»

«Στην πρώτη σειρά πέντε μπουζούκια, το μεσαίο ο ίδιος ο

Άκης. Δεύτερη σειρά, αποπίσω, πέντε τραγουδιστές και τραγουδίστριες. Και τρίτη σειρά, λιγάκι ανάκατη αυτή, έξι όργανα. Σύνολο, δεκαέξι άτομα»

«Καλό ακούγεται...»

«Ήταν ο καλύτερος ήχος που άκουσα ποτέ σε μαγαζί - ακόμα καλύτερος κι απ' αυτόν που βγαίνει στους δίσκους του. Ο Πάνου είχε προσέξει και την παραμικρή λεπτομέρεια στην ακουστική - δεν είμαι σίγουρος, αλλά νομίζω ότι την είχε επιμεληθεί ο Νίκος ο Παπάζογλου. Ήχος λαϊκός, γεμάτος, σίγουρος, μαγικός, εκπληκτικές, μοναδικές ερμηνείες...»

«Στο σκυλάδικο; Μήπως υπερβάλλεις;»

«Όχι, το αυτί είναι το μοναδικό γυμνασμένο σημείο του σώματός μου... Ξαναπήγα δυο χρόνια αργότερα σε άλλο μαγαζί, ένα φοιτητομάγαζο στις Σαράντα Εκκλησιές, το "ΜΥΣΤΙΚΟ" και τον ξανάκουσα. Καμία σχέση, μας είχαν και τον ένα πάνω στον άλλο... Εκείνη τη φορά στο "ΔΙΟΓΕΝΗ" πιστεύω πως ήταν η κορυφαία στιγμή του, δεδομένου ότι έχουμε και τη ζωντανή ηχογράφιση στο "ΕΠΕΙΓΟΝΤΩΣ" Άλλωστε, δεν πέρασε πολύς καιρός από τότε και τον βρήκαν η αρρώστια και ο φόνος...»

*Όταν σε κοιτώ στα μάτια δεν μπορείς να μου κρυφτείς
κάτι σ' έκανε να κλάψεις και να πικραθείς*

*Για κοίτα με στα μάτια λοιπόν και 'ξηγήσου
που είναι το ζεστό το γλυκό το φιλί σου
δεν είχες μυστικά από μένα θυμήσου
για κοίτα με στα μάτια λοιπόν*

*Όταν σε κοιτώ στα μάτια μη τα ρίχνεις χαμηλά
βάζω μέσα στο μυαλό μου πράγματα τρελά*

«Όταν είσαι ερωτευμένος ανεβαίνεις αναβαθμούς, ψάχνεις κάτι

πιο κοντά στο είναι, κολυμπάς προς την ανεύρεση του απόλυτου Άλλου και απαξιώνεις το παρελθόν σου γιατί κρίνεις τον προηγούμενο χρόνο μονάχα με το κριτήριο του παρόντος...»

«Κατάλαβα, ήσουν ερωτευμένος με την Έλλη και σου ξύνιζε η Πηγιώ...»

«Η σωστή οπτική του παρελθόντος είναι μονάχα η οπτική του ερωτευμένου... δίνεις τη συμβατή διάσταση που αρμόζει στο παρελθόν σου...»

«Δεν είμαι σίγουρος ότι σε παρακολουθώ... Η Έλλη τι έκανε τότε, στο "ΔΙΟΓΕΝΗ";»

«Δε μπορώ να πω ότι την εύρισκε, αλλά δε δυσανασχετούσε κιόλας... Ξαφνικά βλέπω να περνά από μπροστά μου μια γνώριμη μορφή – η Πηγιώ είχε έρθει στο μαγαζί με δυο νεαρούς και κάθισαν στο διπλανό τραπέζι!»

«Ωχ...»

«Ήξερε η μία για την άλλη, γνώριζαν και οι δύο ότι η μία ερχόταν και η άλλη έφευγε, αλλά ο κόμπος της βραδιάς ήταν ότι η μία δεν ήθελε καθόλου να φύγει και η άλλη παρίστανε ότι δεν είχε αποφασίσει αν θα έρθει...»

«Και συ στη μέση...»

«Δίπλα στην Έλλη και ακριβώς απέναντι από την Πηγιώ...»

*Η πρώτη δύσκολη στιγμή ήταν για σένα αφορμή
να μην μπορείς να με κοιτάξεις μες στα μάτια
η πρώτη δύσκολη στιγμή ήταν για μένα αφορμή
να μάθω πόσα μας χωρίζουν σκαλοπάτια*

Είναι τόσο μικρό το κουράγιο

*όταν δεν αγαπά η καρδιά
το δικό σου κουράγιο σ' αφήνει
με την πρώτη την ανηφοριά*

*Η πρώτη δύσκολη στιγμή ήταν για σένα αφορμή
καινούριο δρόμο να χαράξεις και πορεία
η πρώτη δύσκολη στιγμή ήταν για μένα αφορμή
να γράψω τέλος στη μικρή μας ιστορία*

«Έτυχε τώρα η Πηγιώ να λατρεύει τα τραγούδια του Άκη Πάνου και μου το τραγουδούσε αυτό από απέναντι... και το επόμενο...»

*Μπορείς να κάνεις ό,τι θές
μπορείς και να μη μ' αγαπάς
και να χαρίσεις όπου θέλεις τα φιλιά σου...*

*Πήρα απ' το χέρι σου νερό
να το ξεχάσω δε μπορώ
ακόμα κι αν θα στερηθώ την αγκαλιά σου*

*Πήρα απ' το χέρι σου νερό
τώρα θα πάρω τον καημό
και θα γυρίσω στα παλιά μου τα λημέρια*

*Εκεί που σβήνει η ζωή
εκεί που σβήνει η χαρά
εκεί που χάνονται ο ήλιος και τ' αστέρια*

«Έβλεπα τα κόκκινα χείλη της να ανοιγοκλείνουν, τα μαύρα της μάτια νοτισμένα... Κάτι πόνεσε μέσα μου...»

«Μη τα θες όλα δικά σου, το "φεύγα" έχει κάποιο κόστος και γι' αυτόν που το δίνει...»

«Μεγάλο κόστος... όταν κοιτάζεις έναν τελειωμένο έρωτα δε μπορείς να μην ανασύρεις ζωντανές μνήμες – κάτι υπάρχει,

κάτι σαλεύει... Δε μπορείς να μιλήσεις εν ψυχρώ... Έφερνα στο μυαλό μου αυτά που μου είχε πει το πρωί, στο πανεπιστήμιο...»

«Τι είχε πει;»

«Όταν είμαι με τους άλλους νιώθω πως κάθεται δίπλα μου και άθελά μου αναπαράγω δικές σου λέξεις, μιλάω όπως μιλάς εσύ, χωρίς να το καταλαβαίνω... Σου χρωστάω κάτι βαθύτερο από τον έρωτα... κι εσύ πάντα με έχεις δεύτερη... ο έρωτάς μου άνοιξε γιατί δεν ολοκληρώνεται όπως θέλω – κι όσο βρίσκει εμπόδια τόσο φουντώνει...»

«Ωχ... τέτοια έλεγε;»

«Τέτοια... Διάβαζε τα βιβλία μου, άκουγε τα τραγούδια και τις μουσικές που άκουγα εγώ, ήθελε να γνωρίσει τους φίλους μου, κάθε τι που είχε σχέση με μένα... Η μεγάλη της δύναμη ήταν η απόλυτη παράδοση της...»

«Πως μπορείς και μιλάς γι αυτά τόσο ψυχραιμα;»

«Ο έρωτας αυτός δεν υφίσταται πλέον, μπορώ λοιπόν και τον αναλύω. Εξάλλου, όταν είσαι ερωτευμένος μπορείς και στέκεσαι στο παρελθόν σου κριτικά, αποτιμάς, εκτιμάς... ναι, είμαι ερωτευμένος, αλλά ας μείνουμε στο θέμα μας... Η Έλλη δεν άργησε να καταλάβει ότι η Πηγιώ έκανε παιγνίδι και αποφάσισε να εκδηλωθεί δυναμικά. Παίζει η ορχήστρα τον "ΠΥΡΕΤΟ" – κι αυτή κολλάει πάνω μου και είναι όλο γλύκες...»

*Στη ζωή μου κάθε μία, καθεμία γνωριμία
μια καινούρια τρικυμία, ένας άλλος πυρετός
κάθε νέα γνωριμία, όνειρα με συντομία
μια ελπίδα καθεμία κι ένας πόνος δυνατός*

Κι αν εσύ δεν είσαι απ' αυτές

*κι αν εσύ δε φταις - τι πρέπει να γίνει
όταν πάρουν όλα φωτιά, τα κάψει η ψευτιά
τι θέλεις να μείνει, τι θέλεις να μείνει*

*Στη ζωή μου καθεμία, καθεμία γνωριμία
μια γλυκιά λιποθυμία, μια παγίδα του καημού
μάθε νέα γνωριμία, όνειρα με συντομία
κι ένα βήμα κάθε μία προς τα χείλη του γκρεμού*

«Και η άλλη;»

«Εξακολουθεί να με κοιτάζει και να τραγουδάει... δεν ξέρει ότι κάθε έρωτας είναι θνησιγενής, γιατί ο άνθρωπος είναι προϊόν της πτώσης...»

«Η ακολουθεί την αναπόφευκτη εξέλιξη από το είναι στο μηδέν...»

«Έστω... και στις δυο περιπτώσεις ο έρωτας είναι καταδικασμένος, γιατί ο ερωτευμένος διαισθάνεται πως ο άλλος αδυνατεί να είναι ο Άλλος με Α κεφαλαίο... όταν τον ερωτεύεσαι είναι θεός, μετά ανακαλύπτεις ότι είναι κι αυτός πεσμένος ή βαδίζει προς το μηδέν...»

«Σα να ακούω το Χρήστο Γιανναρά...»

«Ναι; Θα είναι σύμπτωση... Η Πηγιώ δεν τα ξέρει αυτά, δε μπορεί να κάνει καμιά ανάλυση γιατί είναι φουλ ερωτευμένη, βρίσκεται δηλαδή εκτός κάθε δυνατότητας για κατανόηση αυτού που της συμβαίνει, δεν έχει περάσει ακόμα από το βίωμα στην έννοια, δεν έχει καμιά διαίσθηση αμφιβολίας, ασκεί με όποιο τρόπο μπορεί αυτά που διαφοροποιούν τον έρωτα από την αγάπη...»

«Και ποια είν' αυτά;»

«Η ζήλεια και η διεκδίκηση, φυσικά. Η Πηγιώ τραγουδάει και

διεκδικεί αυτό που θεωρεί ότι είναι ο απόλυτος έρωτας...»

*Του κόσμου το περίγελο χαράματα περνάει
μπροστά στο παραθύρι της και σιγοτραγουδάει*

*Του κόσμου το περίγελο κατάντησε να γίνει
και όλ' αυτά για χάρη της – και όλ' αυτά για κείνη*

*Του κόσμου το περίγελο περνά κι αναστενάζει
έχει στα στήθια του φωτιά μα ποιος τη λογαριάζει*

«Σκούρα τα πράγματα!»

«Σκούρα, δε θα πει τίποτα! Ο έρωτας σέρνει μέσα του την παιδικότητα, όπως η τέχνη σέρνει μέσα της την τραγικότητα - γι αυτό κάνουμε συνέχεια βλακείες οι ερωτευμένοι. Κάνουμε βλακείες γιατί εισπράττουμε τον έρωτα ως βίωμα και όχι ως έννοια... και το βίωμα είναι κάτι ιδιαίτερα εύθραυστο, επισφαλές, ανασφαλές, είναι και μοναδικό με την έννοια ότι δεν αναπαράγεται ποτέ επακριβώς, δεν περιγράφεται κιόλας εύκολα – εκτός αν είσαι μεγάλος μαϊστορας, καλλιτέχνης... Το χειρότερο όμως είναι όταν οι βιωματικές σχέσεις αφορούν περισσότερους από δύο. Είμαι με μια γυναίκα που τη θέλω σαν τρελός, αλλά δεν έχει ιδέα από τα τραγούδια που γουστάρω... και την άλλη απέναντι να δίνει τα ρέστα της με αυτά – και να μου ξαναφουντώνει τη λαχτάρα...»

«Ε, όχι!»

«Ε, ναι... ο αναμάρτητος ας βάλλει πρώτος τον λίθον...»

«Και τι κάνεις;»

«Πίνω – ακούω – τραγουδάω... και η Πηγιώ το ίδιο... Αντί να βαδίσω σταθερά και αταλάντευτα από το βίωμα στην έννοια, ξαναγουρίζω στο βίωμα και ερωτεύομαι ξανά την ίδια γυναίκα, αλλά δεν παύω καθόλου να είμαι εξίσου ερωτευμένος με την

Ἑλλη...»

«Πως γίνεται αυτό;»

«Φαίνεται ότι στα χρωμοσώματά μου δεν διαθέτω ίχνος από το γονίδιο της αποκλειστικότητας...»

*Όταν είδα πως θα φύγεις - κόντεψα να τρελαθώ
μα δε μπόρεσα να κλάψω - και να παραπονεθώ*

*Ούτε αχ δε θα πω - αφού έδωσα μπέσα
σε μια μαύρη καρδιά - που δε μ' έβαλε μέσα*

*Ρίξε με κι εσύ πιο κάτω -να με πάρει ο ποταμός
Να με φάει το σκοτάδι -να με λιώσει ο καημός*

«Και οι δυο νεαροί που ήταν με την Πηγιώ;»

«Αυτοί ήταν ζευγάρι μεταξύ τους... Δεν ενόχλησαν κανέναν.
Αλλά θυμάμαι ακόμα πως έγειρε η Πηγιώ το κεφάλι της στον
ώμο ενός απ' αυτούς και τραγουδούσε αυτό το τραγούδι...»

*Ξέρω, πως θα φύγεις μακριά μου - μέσα από την αγκαλιά μου
θα πετάξεις σαν πουλί
Ξέρω, πως θα κλάψουμε κι οι δύο - στο πικρότερο αντίο
στο πικρότερο φιλί*

*Κι όταν σημάνει η ώρα - τότε καρδιά μου χρυσή
τη μεγαλύτερη μπόρα - θα την περάσεις εσύ*

*Στάλα, δεν με ρώτησες μια στάλα - αν χωράν μαζί με τα' άλλα
τα φαρμάκια τούτα δω
πίσω, πότε θα γυρίσεις πίσω - πόσες νύχτες θα μετρήσω
ώσπου να σε ξαναδώ...*

«Το εννοούσε;»

«Απολύτως... αφού είμαστε ακόμα και τώρα μαζί...»

«...»

«...και η Έλλη είναι η γυναίκα μου, η μητέρα της κόρης μου»

«...»

«Πάρε χρόνο να τα εμπεδώσεις... και άκουσε αυτό...»

*Με το μυαλό μου σε μισώ, με τις αισθήσεις σ' αγαπώ
είν' ένα αίσθημα μισό, το ξέρεις πριν να σου το πω
με το μυαλό μου σε μισώ, μα είναι το πάθος μου τρελό
και σταματάει το μυαλό και με φιλάς και σε φιλώ*

*Και τότε τραγουδάει η καρδιά
και ο νους σταματάει, σωπαίνει
και τότε, τότε μόνο η αγάπη υπάρχει -
το μίσος πεθαίνει!*

*Με το μυαλό παρακαλώ, να ήσουν όνειρο κακό
με τις αισθήσεις σε ζητώ, σαν δηλητήριο γλυκό...*

«Το βάζει συχνά πυκνά η Πηγιώ, όταν πηγαίνω στο σπίτι της...
εγώ κάνω πως δεν καταλαβαίνω, αλλά μέσα μου με τρώει...»

«Γιατί δεν την παντρεύεσαι τότε;»

«Μα είναι ήδη παντρεμένη...»

«Τότε, φύγε!»

«Τι εύκολες που τις έχεις τις συνταγές... Η λεπτομέρεια είναι
ότι έχει δυο γιούς – δικούς μου...»

«...»

«Ξέρω, μύλος... τρέμω συνέχεια μη τυχόν και διαταραχτεί η ισορροπία... όσο υπάρχει ηρεμία με την Πηγιώ, μπορώ να χειρίζομαι εύκολα και την άλλη, αλλά κάθε τρεις και λίγο με φέρνει στο σημείο να θέλω να τινάξω τα πάντα στον αέρα! Όταν χάνεις με 4-0, τι σε πειράζει το 5-0; Έτσι κι αλλιώς τάχεις δει όλα!»

«Και η Έλλη;»

«Με την Έλλη έζησα καλά στην αρχή... ερωτευμένος, έστω με το αγκάθι της Πηγιώς... Αλλά, μοιραία, κάποτε το πρόσωπο του πόθου απαξιώνεται, το βλέπεις χωρίς παραμορφώσεις και μπορείς να συνειδητοποιήσεις ότι πρόκειται για μια ασήμαντη, αδιάφορη ύπαρξη... Έχω ξεκινήσει τρεις φορές τη διαδικασία να χωρίσω, αλλά δε μπορώ... για πολλούς λόγους.

Φυτοζωούμε μαζί, ο ένας προσπαθεί να μην πληγώνει τον άλλον, αλλά... Με τα χρόνια έχει μάθει κι αυτή να ακούει Άκη Πάνου και μου κάνει και πλάκες. Προχτές, τι έβαλε στο στέρεο, έτσι αναπάντεχα - και βούηξε το σπίτι;»

*Μέσα στα δικά σου χέρια έπεσα και κάθηκα
μέσα στα δικά σου χέρια, σαν ανθός μαράθηκα*

*Ήταν τα δικά σου χέρια φίδια που με πνίγανε
κι όσο πιο πολύ πονούσα, τόσο με τυλίγανε*

*Μέσα στα δικά σου χέρια μόνο τυραννήθηκα
τώρα είμαι σ' άλλα χέρια και ξαναγεννήθηκα*

«Είναι πράγματι σε άλλα χέρια;»

«Μακάρι να ήταν! Αλλά όχι, προτιμά να ψήνεται κι αυτή στη δική μου θράκα και να ψήνει κι εμένα... Ο έρωτας, όπως κι ο θάνατος, έχει τρομερή οριστικότητα, έτσι τον νοιώθεις δηλαδή – έτσι τον νοιώθει ώρες ώρες και η Έλλη –είναι πολύ βίαιο, πολύ δύσκολο πράγμα να μην είναι σαρκωμένος ο λόγος του, να απευθύνεσαι σε έναν παρόντα – απόντα... Βάζει που λες το

τραγουδι, ακούγεται σε όλη τη συνοικία, λέω θα ηρεμήσει. Αμ δε... καπάκι το επόμενο...»

*Και τι δεν κάνω - την πικραμένη σου ζωή για να γλυκάνω
και συ μου δίνεις και μια πίκρα παραπάνω - για πληρωμή*

*Αμαρτία μεγάλη - μια καρδιά που για σένα
λαχταράει και πεθαίνει - να τη βλέπεις σαν ξένη*

*Και τι δεν κάνω - για να βρεθώ στην αγκαλιά σου, τι δεν κάνω
και μ' αποφεύγεις σαν αλήτη σα ζητιάνο - κάθε στιγμή*

«Μέχρι ένα σημείο προσπαθούσα να μαντέψω το ζωτικό μύθο που είχε φτιάξει στο κεφάλι της για να χειρίζεται τις οδυνηρές απουσίες μου, κάποτε τα παράτησα... Είναι προχθές, Κυριακή απογευματάκι, ξέρει ότι σε λίγο θα φύγω και υποθέτω ότι καταλαβαίνει πως θα πάω στην άλλη, γι' αυτό μου τα κάνει αυτά... και ρίχνει και το τρίτο, για να μ' αποτελειώσει...»

*Δε μου κάνει αίσθηση καμία, αν θα φύγεις τούτη στη στιγμή
φύγε να κοπάσει η τρικυμία, φύγε, να μερώσουν οι καημοί*

*Άνοιξε τα χέρια σου να φύγω, μη με τυραννάς μη με κρατάς
βρήκα το κουράγιο μου για λίγο, σα δικό σου πια μη με κοιτάς*

*Μα τα είν' αυτά που λέω, θεέ μου θεέ μου
χωρίς αυτήν ποτέ μου ποτέ μου ποτέ μου -
δεν θα μπορούσα να ζήσω και να ξαναγαπήσω*

«Τι τραβάς βρε Δημοσθένη... και που θα βγάλει αυτή η κατάσταση;»

«Ποιο θάνατο το φινάλε όμως, δεν το γνωρίζω ακριβώς...»

«Νοιώθεις τύψεις;»

«Ούτε ίχνος! Κρατάω όλες τις δυνάμεις μου για να

αντιμετωπίσω αξιοπρεπώς τη συντριβή που βλέπω νάρχεται με μεγάλες δρασκελιές προς το μέρος μου... φεύγω από το σπίτι αναστατωμένος, πηγαίνω στην Πηγιά, μου ρίχνει κι αυτή το βέλος της...»

*Σ' έχουν γεννήσει δυο καημοί
και της καρδιάς οι στεναγμοί -σ' έχουν γλυκάνει
Όμως σε δίκασε η ζωή
πρωτού χαράζει το πρωί - να 'χεις πεθάνει*

*Παράνομη αγάπη κουρασμένη
ταλαίπωρη αγάπη και πικρή
πλασμένη να πεθάνεις κολασμένη
και να 'ναι η πορεία σου μικρή*

*Παράνομη αγάπη γεννημένη
εκεί που δε χαράζει ο ουρανός
απ' όλους τους ανθρώπους δικασμένη
και δίχως τη συμπόνια κανενός*

*Ζητάει μια πόρτα να κρυφτεί
η γη ανοίγει να θαφτεί - και να γλιτώσει
Μακριά απ' του κόσμου την οργή
που θέλει να 'βρει αφορμή - να την πληγώσει*

Πριν τελειώσει το τραγούδι, χτύπησε το τηλέφωνο του γραφείου. Ο Δημοσθένης χαμήλωσε την ένταση και σήκωσε το ακουστικό

«Ναι, καλησπέρα... Εδώ είναι, να σας τον δώσω... Η γυναίκα σου...»

Και κοροϊδευτικά, χωρίς να ακούγεται:

«Έ -φο - δος!»

Η καλή μου ήθελε -δήθεν - να φέρω φρέσκο γάλα στο σπίτι

«Που να βρω γάλα, τέτοια ώρα;»

«Α, βλέπω παρακολουθείς και την ώρα...»

Εκλεισε ήσυχα το τηλέφωνο. Κοίταξα το ρολόι μου: μία και είκοσι!

*Ένα ρολόι μούχες χαρίσει
Που το κοιτούσα όταν αργούσες
Και το ρωτούσα αν μ' αγαπούσες*

*Θα το δώσω το ρολόι και θα πάρω κομπολόι
Να μετράω τους καημούς και τους αναστεναγμούς*

Τραγουδούσαμε στη διαπασών μαζί με το Δημοσθένη, που είχε ανοίξει το δεύτερο μπουκάλι και πρόσφερε κι άλλα partagas.

«Στο μαγαζί στις Σαράντα Εκκλησιές, νάσου ξαφνικά ο Λουκιανός Κηλαϊδόνης, ανεβαίνει στην ορχήστρα, βγάζει ένα μικρό θαυμαστικό λόγο και λέει αυτό το τραγούδι...»

*Η πιο μεγάλη ώρα είναι τώρα
η ώρα που γεννιέται η ζωή
η ώρα που ταιριάζει η αναπνοή σου
μαζί με τη δική μου αναπνοή*

*Κι αν είναι η αρχή στην κατηφόρα
η πιο μεγάλη ώρα είναι τώρα*

*Η πιο μεγάλη ώρα είναι τώρα
η ώρα που μου σβήνεις τον καημό
η ώρα που κι η σκέψη μου πεθαίνει
και που δεν θέλω νάχει τελειωμό*

*Η πιο μεγάλη ώρα είναι τώρα
η ώρα που μ' αρέσει να πονώ*

*η ώρα που σου δίνω την ψυχή μου
χωρίς να νοιώθω τίποτα φτηνό*

«Να κι ένα ερωτικό κομμάτι, που δεν έχει τύψεις, δάκρια, χωρισμούς... αν αφήσουμε κατά μέρος το φόβο της κατηφόρας... Υπάρχει και δεύτερο;»

«Βεβαίως! Κι αυτό δηλαδή με υπονοούμενες ενοχές και απωθημένο φόβο για το μέλλον...»

*Σε πότισα το πιο γλυκό μου δάκρυ
με πότισες του πιο γλυκό καημό
σε άγγιξα στ' ονείρου μου την άκρη
και σιράγγιξα του πρώτο στεναγμό*

*Θα κλείσω τα μάτια, θ' απλώσεις τα χέρια
θαρθούν να φωλιάσουν λευκά περιστέρια
αγάπη μου πρώτη, αγάπη μεγάλη
θα κλείσω τα μάτια και όπου με βγάλει*

*Λαχτάρησα ζωή απ' τη ζωή σου
λαχτάρησες το φως τ' αυγερινού
στα σύννεφα περπάτησα μαζί σου
κι ανοίξαν οι πόρτες τ' ουρανού*

«Εκείνο το βράδι στο ΔΙΟΓΕΝΗ, λες και χαρακτήκε η ζωή μου, λες και μοιράστηκε στα δυο για πάντα. Που να το φανταστώ όμως, τότε; Θυμάμαι προς το τέλος, όταν με είχε νοτίσει το αλκοόλ για τα καλά, θέλησα να ρίξω και τις στροφές μου... έβγαλα τη γραβάτα - θεωρώ ξεφτίλα να χορεύεις ζεϊμπέκικο γραβατωμένος- και βρέθηκα στην πίστα. Εγώ χόρευα, οι δυο κοπελιές χτυπούσαν παλαμάκια μπροστά μου...»

*Βρήκα την πόρτα σου κλειστή και το κλειδί παρμένο
κοντεύουνε χαράματα κι απ' έξω περιμένω*

Γιατί καλέ γειτόνισσα, αφού σου τηλεφώνησα

και είπες πως θ' αφήσει το κλειδί
γιατί σκληρή γειτόνισσα παιδεύεις την καρδούλα μου
γιατί με βασανίζεις δηλαδή

Πότε μου λες πως δε με θες και πότε με γυρεύεις
ας ήξερα πως σκέφτεσαι και τι θεό λατρεύεις

«Ποιητική εικόνα...»

«Από τότε χορεύω συνέχεια και με τις δυο, αλλά σαν
αναστενάρης... Ξέχασα και τη γραβάτα και την τσιμπίδα στο
μαγαζί...»

Δεν ήθελα να το διαλύσουμε ακόμα, αλλά λόγοι ανωτέρας
βίας... Ο Δημοσθένης με πήγε ως την πόρτα.

«Βλέπεις όμως, ασκούμεαι στην εγκράτεια... Απόψε δεν έστειλα
SMS!»

«Που να στείλεις SMS;»

«Μα, στη γυναίκα που αγαπώ...»

«...»

«Δεν την ξέρεις... Ήταν ασκούμενη στο γραφείο ως πριν λίγες
βδομάδες, τώρα είναι με μια φίλη της στην Κρήτη, το πουλάκι
μου... Αλλά συγκρατιέμαι, δε στέλνω μήνυμα... Προχθές, σε
μια κρίση επάνω, αυτή δεν απαντούσε, κάλεσα 96 φορές...
είχε 96 αναπάντητες στο κινητό της σε μισή ώρα μέσα, μου το
είπε το βράδυ που με πήρε εκείνη...»

Τον κοίταξα καλά καλά, μου φάνηκε πως το μάτι του ήταν
θολό, αλλά με τη σούρα που είχα δεν ήμουν πια σε θέση να
κάνω ακριβείς παρατηρήσεις, ούτε κανενός είδους κρίσεις.
Κούνησα το κεφάλι μου και άνοιξα την πόρτα του ανσανέρ.
Από μέσα ακουγόταν ακόμα το τελευταίο τραγούδι της

βραδιάς:

*Ποντάρει σ' άλογο κουτσό - και παίρνει πεντακόσα
Κι εγώ ποντάρω σ' αειτό - και χάνω κάπου τόσα*

- *Μολάγα τα μολόγα τα*
- *Τα φράγκα μοιρολόγα τα*
- *Τι γίνανε μολόγα τα*
- *Χορτάρι για τ' αλόγατα*

*Σηκώνει του ιππόδρομο - μ' ένα παλιοκοσάρι
και γω αδειάζω καφετιά - και γίνονται κριθάρι*

*Αν θέλει η τύχη η στραβή - στα φαίρνει και στα δίνει
αλλιώςτικα σε κυνηγά - στα παίρνει και σε γδύνει*

- *Μολάγα τα μολόγα τα*
- *Τα φράγκα μοιρολόγα τα*
- *Που τάφαγες μολόγα τα*
- *Τα φάγανε τ' αλόγατα...*

Αραπιά για λίγο πάψε να χτυπάς με το σπαθί

Μας την έχουν στημένη παντού: στα σουπερμάρκετ, στις παραλίες, στα φαγάδικα. Σήμερα με πέτυχαν εκεί που πήγα να πλύνω τ' αμάξι. Έκανε ψοφόκρυο, μπήκα "μέσα" και πήρα έναν εσπρέσσο που δεν πινότανε, αλλά κόστιζε 2 ευρώ (686 δραχμές, περίπου). Ο ραδιοφωνικός σταθμός έπαιζε ένα σκυλάδικο που δεν πρόσεξα - και μετά διαφήμιση:

...στείλτε ΖΩΗ στο τάδε νούμερο για να μάθετε αν στην προηγούμενη ζωή ήσαστε βίκινγκ, εξερευνητής ή... άλογο!

Πριν συνέλθω, ένας άγνωστος σε μένα σκυλάς, ορμάει:

Ντροπή σου που δεν κατάλαβες ποτέ τι σούχω δώσει

*νάχεις το θράσος να με βλέπεις μεσ' τα μάτια
(άρφ!)
για τη φωτιά και για την άδικη ψυχή σου,
ΝΤΡΟΠΗ ΣΟΥ!*

Διαφήμιση του σταθμού και μια γυναικεία φωνή, με τη συνοδεία μιας τρισάθλιας, γλιδιάρικης μουσικής, μας λέει τον καημό της:

*Άργησες, δεν ξέρεις πόσο άργησες
άργησες, σαν όνειρο ναυάγησες
(ναυαγούνε τα όνειρα, μανδάμ;)
ό,τι είχα μου το πήρες
(μετά λέει κάτι για ένα λερωμένο ρούχο, αλλά δεν το συγκράτησα).*

Σειρά του Πασχάλη Τερζή, που προσφέρει ένα σκυλοξεϊμπέκικο, με μουσική και ενορκήστρωση κατωτάτης υποστάθμης, αλλά ανεπανάληπτο στίχο:

*Τις αμαρτίες τις δικές μου
αν χρειαστεί να τις μετρήσω
από τα δέκα δάχτυλά μου
μόνο τα πέντε θα κρατήσω*

(τα άλλα θε να τα κόψεις;)

ΡΕΦ(Ι)ΡΑΙΝ:

*Μα το δικό σου αμάρτημα
του κόσμου όλα τα δάχτυλα!
(σε σχήμα μούντζας...)*

*Τώρα το δίκιο σου γυρεύεις
μες το ποτό και μας τη ζάλη
κι όλο μειράς στα δάχτυλά σου
τις αμαρτίες πούχω κάνει*

(μία με την Άντζελα... μία με τη Λέτα... μία με τον Μήτσο...)

Νόμισα οτι τα είχα ακούσει όλα, αλλά το πρόγραμμα είχε συνέχεια (μη ζητάτε ονόματα, δεν τα ξέρω!):

*...κι επηρεάστηκα, σπάστηκα, βιάστηκα
(πάλι καλά που δε χ.στηκα...)
δεν υπολόγισα εσένα κι όσα είχα
(μαλ.κα!)
μαζί σου ένοιωσα, αγάπησα, υπήρχα
για σέεεενα υπήρχα!*

(περί το τέλος, ένα τρισάθλιο σόλο κλαρίνο - για αυτοκτονία.
Και μετά αυτός το βιολί του)
*Σ' αγαπάω, μη με κατακρίνεις!
(η χορωδία: ουάουουουου...)*

Next (και ξερός) μια αντρική φωνή (εντελώς ψάρι) ρίχνει ένα χορευτικό, δηλαδή γυφτοτσιφτετέλι, ν' ανοίξει η καρδιά μας:

*Δε σε νοιάζει
που για σένα πάλι
πάω να τρελαθώ
δε σε νοιάζει
που πατάω γκάζι
λιώμα στο ποτό!*

Δεν άντεξα άλλο και βγήκα στο ψοφόκρυο.

Οκτωβρίου 31, 2006

Το σκυλάδικο, παλιά αριστερή αμαρτία

Όποιος νομίζει ότι η πρόσφατη είδηση για το κάμπινγκ των νεολαίων του σύριζα που το ξημέρωναν με σκυλάδικα στη διαπασών είναι τυχαίο ή πρόσφατο φαινόμενο, κάνει μεγάλο λάθος. Κι όποιος νομίζει ότι οι πρόσφατες ομορφιές δεν έχουν την ιδεολογική κάλυψη του Αριστερού Ρεύματος και του Παναγιώτη Λαφαζάνη προσωπικά, κάνει ακόμα μεγαλύτερο λάθος!

Ως γνωστόν (;) οι εξαιρετικοί ισχυρισμοί απαιτούν εξαιρετικές αποδείξεις! Σπεύδω λοιπόν να αποδείξω τον ισχυρισμό της εισαγωγής, αναρτώντας μια επιστολή (δική μου) που στάλθηκε στην εφημερίδα «Ριζοσπάστης» εν έτει 1984 (και φυσικά δεν δημοσιεύτηκε!). Τέικ ε λουκ – και βγάλτε τα δικά σας συμπεράσματα, λαμβάνοντας υπόψη ότι το ποστ είναι εν μέρει σοβαρό και εν μέρει... μη σοβαρό.

*

(Ίσως το κείμενο που ταχυδρομήθηκε στην εφημερίδα να έχει κάποιες διαφορές από το αρχαίο χειρόγραφο που ανακάλυψα, γραμμένο με μαύρο λεπτό μαρκαδοράκι στις αρίθωτες πίσω σελίδες της εξέτασης «ΟΜΙΛΗΤΙΚΟ ΑΚΟΥΟΓΡΑΜΜΑ» από την ΩΡΛ κλινική του ΑΧΕΠΑ)

Διάβασα προσεκτικά και με ιδιαίτερο ενδιαφέρον το κείμενο του Π. Λαφαζάνη για το λαϊκό τραγούδι με αφορμή τα «Πικροσάββατα». Βρίσκω θετικό το γεγονός ότι ένας «μη ειδικός» ασχολείται με το λαϊκό τραγούδι μέσα από τις στήλες του «Ρ».

Ωστόσο, όντας κι εγώ «μη ειδικός» πρέπει να σημειώσω πως σχεδόν όλες οι θέσεις που διατυπώνει ο Π.Λ. με βρίσκουν αντίθετο ή έστω επιφυλακτικό.

Και πρώτα πρώτα η εκτίμηση για τα «Πικροσάββατα», μια άνιση και άτυχη κατά τη γνώμη μου προσπάθεια του Θεοδωράκη και του Παπαδόπουλου, μια δουλειά που δεν δικαιώνει το παρελθόν τους στο λαϊκό τραγούδι και – κυρίως – δε φωτίζει έναν καινούριο δρόμο γι' αυτό.

Δεν είναι όμως η άποψή μου για τα «Πικροσάββατα» που θέλω να σταθώ. Κι αυτό γιατί το κύριο μέρος του άρθρου του ο Π.Λ. το αφιερώνει στο «σύγχρονο «εμπορικό» τραγούδι», όπως θέλει να χαρακτηρίζει εκείνο το είδος του τραγουδιού που είναι γνωστό σα «σκυλάδικο».

Ο Π.Λ. δέχεται την «αντιφατικότητα» αυτού του είδους, παράλληλα όμως επισημαίνει πως διαθέτει «πρωτογενές υλικό τεράστιας εμβέλειας», «λαϊκότητα», «ενστικτώδη ελικρίνεια», «πηγαία λαϊκή κραυγή», «ανελέητο μαστίγωμα της συμβατικότητας». Είναι λογικό και επόμενο στη συνέχεια να κακίζει αυτούς που το καταδικάζουν. Κάνει μάλιστα έναν τολμηρό παραλληλισμό της αντιμετώπισης που λαβαίνει το «σκυλάδικο», μ' αυτήν που έλαβε η δημοτική, το δημοτικό

τραγούδι, ο Μακρυγιάννης, ο Θεόφιλος, η λαϊκή τέχνη και ο Καραγκιόζης...

Να 'ναι άραγε έτσι;

Δε νομίζω πως χρειάζεται να επιμείνει κανείς για ν' αποδείξει πως ο παραλληλισμός του Π.Λ. είναι τουλάχιστον άστοχος. Χρειάζεται ίσως να υπενθυμίσει κανείς μερικά στοιχεία απ' την ιστορία της «τέχνης» αυτής με την οποία ασχολήθηκε ο Π.Λ. – εντελώς επιγραμματικά γιατί ο χώρος είναι πολύτιμος. Το είδος γνώρισε μεγάλη άνθιση τα χρόνια της χούντας – που τη βόλευε η κακογουσιά, η αφέλεια, η ψευτομαγκιά, τα γλυκανάλατα «ερωτικά» του θέματα και ο τρόπος ζωής (σκυλάδικα, γήπεδα, αποβλάκωση) που το συνόδευε. Μετά τη χούντα το σκυλάδικο δεν έπαψε να υπάρχει, έδωσε όμως λίγο «χώρο» στο έντεχνο λαϊκό και στο «πολιτικό» (αν είναι δόκιμος ο όρος) τραγούδι. Μέχρι πρόσφατα ('79-'81), που μετά την άμπωτη της ρεμπετομανίας ξαναπλημμυρίζει το σύμπαν, απειλητικό και ισοπεδωτικό, σε μια χαρακτηριστική συνέργεια με τη ντίσκο και το «ελαφρολαϊκό» τραγούδι.

Κάποιοι το προωθούν, προσπαθώντας να το «χρίσουν» τέχνη και να το καταξιώσουν στη συνείδηση των πλατιών μαζών (και της Αριστεράς) σα «νόμιμο και ελπιδοφόρο» τρόπο έκφρασης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα πολλές εκπομπές του Β' Προγράμματος της ΕΡΤ, οι τελευταίες δισκογραφικές ενασχολήσεις του Δ. Σαββόπουλου, οι συναυλίες εκπροσώπων του είδους στο Λυκαβηττό με τηλεοπτική κάλυψη, οι «θεωρητικές» ακροβασίες διάφορων προσώπων σε μουσικά περιοδικά κλπ. Αυτοί έχουν τις απόψεις ή τις επιδιώξεις τους. Άλλη όμως πρέπει να 'ναι – επί του προκειμένου- των μαρξιστών ή (πιο σωστά) όλων όσων ενδιαφέρονται για το λαϊκό τραγούδι γιατί το βλέπουν σαν τον καθρέφτη του πολιτιστικού επιπέδου του ελληνικού λαού.

Το φαινόμενο «σκυλάδικο» χρειάζεται βαθιά και σοβαρή ανάλυση, όπως και ο «χουλιγκανισμός» και ο «εμπορικός»

κινηματογράφος και πλήθος άλλα φαινόμενα της εποχής. Παράλληλα χρειάζεται επίμονη προσπάθεια για να δοθεί ένα άλλο πολιτιστικό στίγμα στις δύσκολες εποχές που ζούμε.

Το «σκυλάδικο» ως είδος «λαϊκού» τραγουδιού είναι οπισθοδρόμηση πολιτιστική και από πολιτική άποψη βαθιά και πολύπλευρα αντιδραστικό.

Έχοντας αυτή τη γνώμη, μου προξενεί απορία ο τρόπος με τον οποίο ο Π.Λ. το αντιμετωπίζει. Γιατί πράγματι «το τραγούδι για μας είναι το ψωμί του λαού». Μόνο που το «σκυλάδικο» είναι ψωμί μουχλιασμένο. Δεν πρέπει, ακόμα, να φοβάται κανείς πως «σβήνοντάς το» θα χάσουμε «μαζί με τα παλιόνερα της σκάφης και το παιδί». Αν το παιδί μείνει στα «παλιόνερα» έτσι κι αλλιώς δεν έχει ευοίωνο μέλλον.

Χάριν συντομίας σταματώ εδώ και δε σχολιάζω τις ενδιαφέρουσες – πλην κατά τη γνώμη μου λαθεμένες – απόψεις του Π.Λ. που αναπτύσσει στις τρεις τελευταίες παραγράφους του κειμένου του.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία.

*

Αυγούστου 12, 2014

Το έψαξα το άρθρο του Λαφαζάνη, αλλά δεν το βρήκα στο δίκτυο. Θα το είχα αν είχα κρατήσει ακόμα τις εφημερίδες της εποχής (διατηρούσα αρχείο) αλλά όταν άρχισαν να ξεχειλίζουν τα έντυπα από τα παράθυρα έκανα αποφασιστικές εκκαθαρίσεις.

Ανέβασα όμως το ποστ γιατί οι φράσεις στα εισαγωγικά και η έμμεση παρουσίαση δίνουν με σχετική ακρίβεια το πνεύμα

του αρθρογράφου, ο οποίος τότε ήταν πολλά υποσχόμενο κομματικό στέλεχος παρά τω Χαριλάω.

Σε γενικές γραμμές επιβεβαιώνω και σήμερα αυτά που έγραφα πριν 30 χρόνια.

Είναι άλλο το σκυλάδικο μαγαζί (ο χώρος + οι λειτουργίες του) και άλλο το σκυλάδικο ως μουσικό είδος.

Το πρώτο έχει περιγραφεί άριστα, πχ από τον Παπαγιώργη.

Το δεύτερο παραμένει α-πε-ρί-γρα-πτο.

Κι όμως, έχει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον, γιατί επί σειρά δεκαετιών, πριν τα σκυλάδικα (οι χώροι + τα τραγούδια) μεταλλαχθούν/ εκφυλιστούν σε πεκινουάδικα (Αρλέτα: δεν υπάρχουν πια σκυλάδικα. Υπάρχουν πεκινουάδικα) και κυριαρχήσουν μαζικά (είναι το είδος που τραγουδάει σήμερα ο Ρέμος και η Δέσποινα Βανδή – για να συνεννοούμαστε – και το οποίο κυριαρχεί... στις μάζες) έγραψε κυριολεκτικά Ιστορία.

Θλιβερή, από κάθε άποψη. Οι ελάχιστες άξιες λόγου μουσικές επιτεύξεις που πράγματι υπήρξαν σε μια διαδρομή δεκαετιών, δεν αποτελούν άλλοθι.

Κάποιες ψηφίδες αυτής της Ιστορίας τις έγραψαν αριστεροί κουλτουριάρηδες, καλλιτέχνες και πολιτικοί. Συμβάλλοντας το κατά δύναμιν στο να μετατραπεί ο ελλαδικός πληθυσμός στον ομοιόμορφο αηδιαστικό χυλό που είναι σήμερα.

Γιατί το σκυλάδικο, ως ήθος και τρόπος ζωής, στη λάιτ εκδοχή του (που δεν έχει καν τη γοητεία και το γούστο του περιθωριακού) κυριαρχεί παντού – και στα πάντα όλα. Από την αρχιτεκτονική του σύγχρονου Ελλαδικού χώρου (δυνατά γέλια...) μέχρι την πολιτική του ζωή. Των θρησκευτικών εκδηλώσεων μη εξαιρουμένων.

Το Δρακοδόντι

Πνοή

Ακούγεται ο αγέρας που λυσομανάει. Σιγά σιγά μπαίνουν τα όργανα για να μας υποβάλουν τη μεγάλη ανησυχία που κρύβει μέσα του ο αφηγητής. Κάτι τον βασανίζει, κάτι πέρα από τη βιοτή – δηλαδή τις καθημερινές έγνοιες της ζωής. Κάτι που αφορά απευθείας το νόημα του βίου.

Δεν είναι έρημος, ξένος, μόνος, φτωχός, απελπισμένος. Είναι της αγάπης δουλευτής, δυνατός, αποφασισμένος, υπερήφανος. Η μουσική υλοποίηση είναι υποβλητική: ακούμε παράλληλα τον αφηγητή να τραγουδά σα να γράφει τις αναμνήσεις του και τον Ψαραντώνη - να δευτερώνει ελεύθερα, συνταιριασμένος με τις στιγμές της έντασης. Ο αρχέγονος μύθος της αναζήτησης, της ανταρσίας και της πρόκλησης αρχίζει να αναπτύσσεται.

Στου Πόθου τα Σκεπάσματα

*Στου πόθου τα σκεπάσματα νύχτα μ' αστραποβρόντι
έταξα στην αγάπη μου του Δράκοντα τ' αδόντι*

*Και η καρδιά μου ελύσσαξε να δει και να γνωρίσει
που 'ναι του Δράκου η φωλιά και του θεριού η βρύση*

*Ένας τρελός μου φώναξε σ' έρημο μονοπάτι
Πως τη Δρακογενιά θα βρω στου 'Αδη το παλάτι*

*Κι ο δρόμος ο τρισκότεινος είναι καλά κρυμμένος
τον ξέρει ο Γέρος του Βουνού ο Χαροξεχασμένος*

*Παίρνω τση μάνας μου ευχή κι απ' την καλή μου δάκρυ
και φεύγω να 'βρω το θεριό στον σκοταδιών την άκρη*

Αναζήτηση

Ορχηστρικό. Περιγράφει την περιπλάνηση του παλικαριού, ενώ δε φεύγει απ' το μυαλό του –το ακούμε κι εμείς, από τον Ψαραντώνη – η φράση του τρελού: *το ξέρει ο Γέρος του Βουνού...* Αυτός λοιπόν είναι ο στόχος της κουραστικής αναζήτησης, που ζωγραφίζεται μ' ένα πλήθος ηχοχρώματα – με τις ανθρώπινες φωνές να κυριαρχούν όσο πλησιάζουμε προς το στόχο.

Και τότε, αλλάζει το κλίμα, με την πανηγυρική είσοδο της λύρας: η κούραση ξεχνιέται, ο μαχητής ετοιμάζεται, μέσα σε μια ηχητική πανδαισία, που εικονογραφεί τον ενθουσιασμό του, να μάθει αυτό που θέλει...

Ο Γέρος του Βουνού

*Έφτασα εκεί που δε μπορεί ανθρώπου νους να φτάξει
να βρώ το Γέρο του Βουνού και να του πάρω πράξη*

*«Έλα» μου λέει μια φωνή κι έτρεξα προς το μέρος
να δω αν είν' ανθρώπινος στην όψη του ο Γέρος*

*Ο αντίλαλος μ' οδήγησε σ' ενός γκρεμού τη σκίζα
κι εκεί πηγή ήταν της φωνής ενός φυτού η ρίζα*

*Είσ' άνθρωπος του φώναζα ή μια φωνή που τρέμει
ή όνειρο μικρού παιδιού που το 'ψησεν η θέρμη;*

*Κι αντί ν' ακούσω τη φωνή απάντηση να λέει
νιώθω τη γεύση του φυτού στη γλώσσα μου να πλέει*

*Και πριν να πω του Γέροντα την αρμηνειά σου δως μου
βρέθηκα σ' ερημόσπιτο στο ξέτελος του κόσμου*

Καμιά απάντηση δεν πήρε ο ήρωάς μας από το Γέρο – αλλά
δεν προφταίνει να απογοητευτεί, καθώς παρασύρεται από
δυνάμεις που δεν ελέγχει πια και βρίσκεται...

Στο Σπίτι της Ερήμου

*Μπαίνω σε άδειες κάμαρες, ποιας μάγισσας καίρι
του κόσμου αλλάζει πρόσωπο σε κάθε παραθύρι*

*Ανοίγω πόρτες και γυρνώ στο σπίτι της ερήμου
σε κάποια κουτοστάθηκα σα να 'ταν η δική μου*

*Και με μιαν άλλη αίσθηση αιώνες κοιμισμένη
ένοιωσα πως στην κάμαρη κάποιος με περιμένει*

*Μπήκα και κάπου κάθισα κατάκοπος του δρόμου
και κοίταξα και ήτανε το νεκροκρέβατό μου*

Είναι η ώρα που ο άνθρωπος πρέπει να αναμετρηθεί με την
ιδέα, την αίσθηση και το βάρος του θανάτου. Η πάλη αυτή
(που πρέπει οπωσδήποτε να είναι νικηφόρα) είναι
προαπαιτούμενο για να μπορέσει να συνεχίσει την αναζήτηση:

Αυτός που φοβάται το θάνατο, τη ζωή δεν πρόκειται ποτέ να την καταλάβει.

Η Αίθουσα του Θρόνου

*Κι ανάδια, χρόνος ξύλινος στο χρώμα του κωμάτου
κι αριστερά και πιο ψηλά ο ήλιος του θανάτου*

*Κι από τον ήλιο κρέμονταν γυάλινη φυσαλίδα
που μέσα μ' όψη νεκρική του εαυτό μου είδα*

*Και τ' άδειου θρόνου συντροφιά απ' τη μεριά την άλλη
μορφή που μου 'μοιασε πολύ με λιόπαρδου κεφάλι*

Το Παράθυρο

*Ψαχούλεψα ως μου φάνηκε το άνυδρό μου σώμα
σκληρό σα λέπι το 'νοιωσα και φθινοπώρου χώμα*

*Γύρισα το κεφάλι μου προς το παράθυρό μου
και γέμισαν τα μάτια μου με τη μορφή του τρόμου*

Έφτασε επιτέλους η ώρα να συναντήσει το Δράκοντα. Τα κρουστά δυνατά, επίμονα, χωρίς τη συνοδεία πνευστών και εγχόρδων – δίνουν την αίσθηση της αγωνιώδους αναμονής, ώσπου πάλι η πανηγυρική είσοδος της λύρας εκφράζει την ανακούφιση: ο στόχος βρέθηκε, η μάχη θα δοθεί!

Ο Δράκοντας

*Στην απεναντινή κορφή του Δράκοντα η ράχη
και η βραχομουσούδα του ρουμπίνια μάτια να 'χει*

*Κι απά στο κωλοράδι του σπυρί το ερημοκλήσι
κούφια ελπίδα, της οργής την ώρα να ξορκίσει*

*Ποτάμιζαν στα λέπια του χωριά, ελιές κι αμπέλια
κι ακούγονταν μόνο πουλιά και των παιδιών τα γέλια*

*Κι ο κόσμος εκυμάτιζε με την αναπνοή του
σα να 'τανε μικρού παιδιού ο ύπνος, η ζωή του*

*Και τ' όνειρο σαν το νερό απ' του μυαλού τις βρύσες
ξέφευγε και σχημάτιζε τον κόσμο στις αισθήσεις*

Η αναγνώριση της Καζαντζακικής επιρροής δε μπορεί να είναι τυχαία. Θα επιβεβαιωθεί απόλυτα στο επόμενο κομμάτι. Σημειώνω μονάχα τον έξοχο τελευταίο στίχο – συμπύκνωση μια ολόκληρης κοσμοαντίληψης.

Ακούμε τον διάυλο της περισυλλογής, ώσπου και πάλι η λύρα και τα μεγάλα πνευστά έρχονται να ζωγραφίσουν τη λαχτάρα και το κέρδος της γνώσης.

Μύριες Αρίθμητες Γενιές

*Μύριες αρίθμητες γενιές ισόχρονες του κόσμου
και μύρια αγέννητα παιδιά περάσαν από μπρος μου*

*Κι είδα τον άνθρωπο γυμνό, σε δέντρο σα μαϊμούδι
κι ύστερα ν' αντρείεύεται πάνω στης γης το φλούδι*

*Να γδέρνει και να πολεμά τα κώματα τα χέρσα
μέχρι του Δράκου την κοιλιά να καταλήξει μέσα*

*Να δώσει πίσω του θεριού το χρωστικό που πρέπει
να φτιάξει για τη σάρκα του ένα καινούριο λέπι*

*Κι ένοιωσα πως δεν ημπορώ τση μοίρας να μακρύνω
και Δρακολέπι μιαν αυγή είναι γραφτό να γίνω*

Ο ταξιδιώτης εντάσσει αρμονικά τον εαυτό του στην αιώνια μοίρα του ανθρώπινου γένους: συνειδητοποιεί πως προορίζεται

να γίνει κι αυτός ένα ακόμα Δρακολέπι – όπως όλοι.

Η γνώση αυτή είναι πικρή, και ο θρήνος φυσιολογικός... και υπέροχος, καθώς χρησιμοποιείται λειτουργικότερα η ηπειρώτικη πολυφωνία.

Η Ματωμένη Βρύση

*Κλαιγοντας θάψω στης καρδιάς τη ματωμένη βρύση
προγόνους, φίλους και παιδιά κι ό,τι έχω αγαπήσει*

Το Ρώτημα

*Δώσε μου Γέρο απόκριση και την ψυχή μου σώσε
είναι το έχει σου η ζωή ή μήπως πάρε δώσε;*

Απάντηση και πάλι δεν υπάρχει. Η αναζήτηση όμως του παλικαριού, έχει ένα αναπάντεχο αποτέλεσμα, το οποίο περιγράφεται με αδρές εικόνες Αποκάλυψης – και αντίστοιχους ήχους.

Ο Θάνατος του Δράκου

*Τότε σκοτάδι απλώθηκε και γίνηκε η πλάση
μαύρο φαρί – κατάμαυρο έτοιμο ν' αφηνιασει*

*Κι απ' τα κατάβαθα τση γης ο Δράκοντας σαλεύει
και με σαΐτες πύρινες την πέτσα του τοξεύει*

*Ανοίγει η γης κι οι ποταμοί τις όχθες αφηφούνε
φουσκώνουνε οι θάλασσες και τα βουνά χτυπούνε*

*Χώρες, χωριά γκρεμίζονται, κουνιούνται τα θεμέλια
από το κλάμα των παιδιών και των τρελών τα γέλια*

*Ο ουρανός λυσομανά, πετά αστροπελέκια
που τρων ανθρώπων χτίσματα και καταλούν τα πρέκια*

*Στον ουρανό πηδούν φωτιές, τα δάση λαμπαδιάζουν
και οι φωνές των αγριμιών του άνεμο σπαράζουν*

*Τα κορφοβούνια σκίζονται, πέφτουνε στα πελάγη
και τα χαράκια κουτουλούν σαν αγκρισμένοι τράγοι*

Ο Θάνατος του Δράκου σημαίνει την καταστροφή της γης, που χάνεται μέσα στην απεραντοσύνη του σύμπαντος.

Η Καρδιά του Θεού

*Κι η γης κουβάρι γίνηκε και αστραποβολίδα
και μες στο σύμπαν χάνονταν σα φωτεινή κουκίδα*

*Μ' άλλες κουκίδες φωτεινές σαν τα φλογάτα άτια
λες κι έσπασε Θεού καρδιά σε χίλια δυο κομμάτια*

*Κι όπως εξεμακραίνανε των αστεριών τα πλήθη
έμεινα μόνος και ψυχρός στ' απέραντου τη λήθη*

*Και με του Δράκου τη φωνή και του Θεού τα στήθια
εμάζωξα τη δύναμη και φώναξα «βοήθεια!»*

*

Όλα αυτά γινόντουσαν μέσα στ' όνειρο, αυτού που ονειρευόταν πως ονειρεύεται... Η «φωνή» τον ξαναφέρει στην πραγματικότητα (του πρώτου ονείρου), κι αφού το όνειρο είναι που σχηματίζει τον κόσμο στις αισθήσεις, ο κόσμος θεμελιώνεται εκ νέου. Αλλά, το βαθύ όνειρο άφησε κι αυτό ό,τι ήταν ν' αφήσει, μπροστά στα πόδια του τολμηρού ονειρευτή: τη Δρακοπροβιά και του Θεού τα σπλάχνα...

Των Γερακιών οι Κύκλοι

«Έλα» ακούω τη φωνή να με προστάζει πάλι

και βγήκα από το όνειρο κι από την παραζάλη

*Ο κόσμος ξετινάχτηκε κι ήρθε στα συγκαλά του
κι ο ήλιος ο απόκοσμος με τράβηξε κοντά του*

*Και βλέπω κύκλους γερακιών, τι να 'ναι το ψοφίμι
Θέ μου μην είναι της καρδιάς τ' ανήμερο τ' αγρίμι*

*Κοιτάζω γύρω ερημιά, πια δεν ακούγεται άχνα
και κάτω η Δρακοπροβιά και του Θεού τα σπλάχνα*

Η μυστική γνώση, που κατακτά ο ονειροταξιδευτής μετά από τόσους κόπους και αγώνες, δεν είναι τίποτε άλλο από το παμπάλαιο «εν το παν»:

Το Μυστικό

*Τότε μου κράζει η φωνή «το μυστικό θα μάθει
μόνο αυτός που πάτησε της κόλασης τα βάθη*

*Όφεις, Θεός και Άνθρωπος πολύ σε τούτο μοιάζουν
και μια του κύκλου εποχή ποκάμισο αλλάζουν*

*Σ' αυτό τον κόσμο γίνεσαι ό,τι έχεις αγαπήσει
και παίρνεις προίκα σου στερνή αυτά που 'χεις χαρίσει*

*Γιαρό με λένε και σκληρό, σοφό ή μπαγαπόντη
μ' άκουσε: εσύ σαι ο Θεός κι εσύ το Δρακοδόντι!»*

Ο ταξιδευτής δεν φοβάται και δε διστάζει: πετάει μακριά το παλιό του είναι, το ανώριμο και το ατελές και συσσωματώνεται τολμηρά με το Δράκοντα και το Θεό. Αποκτάει έτσι όλα τα δικαιώματα, αλλά και όλες τις ευθύνες της ύπαρξης, μπορεί να γεύεται ταυτόχρονα το μέλι και το φαρμάκι της ελευθερίας. Και τον καινούριο του εαυτό, θα τον χαρίσει στην αγαπημένη του (η αγάπη παραμένει το έσχατο πεδίο άσκησης) – για να τον ξανακερδίσει στο τέλος του

χρόνου, αφού στερνή μας προίκα είναι μονάχα όσα έχουμε χαρίσει.

Η Αναγέννηση

*Και η φωνή σα σύννεφο στον ουρανό εκάθη
ή την εκάλεσε η γη στα άπατά της βάθη*

*Γδέρνω το δέρμα μου με μιας και βγάζω την καρδιά μου
και την πετώ όσο γίνεται πολύ πιο μακριά μου*

*Φορώ του Δράκου την προβιά και το Θεό εντός μου
χάρισμα στην αγάπη μου θα 'ναι ο Εαυτός μου*

Εδώ ο κύκλος κλείνει, με τον νυχτερινό αγέρα να μαίνεται – και τους δύο σίχους που άνοιξαν το μουσικό ταξίδι.

Ο Κύκλος

*Στου πόθου τα σκεπάσματα νύχτα μ' αστραποβρόντι
έταξα στην αγάπη μου του Δράκοντα τ' αδόντι...*

*

Παραμύθια, θα μου πείτε. Ναι, αλλά ωραία παραμύθια, για μεγάλα παιδιά, για τολμηρά παιδιά. Φυσικά, δεν είναι κανείς υποχρεωμένος να δεχτεί το φιλοσοφικό υπόβαθρο του μύθου, αλλά είναι καθέννας ελεύθερος να χαρεί ένα ολοκληρωμένο, εμπνευσμένο έργο.

Ελευθερία, όχι από τίποτε άλλο, αλλά από την ασφυκτική επιρροή των σκουπιδιών που κυριολεκτικά βουλώνουν τα αυτιά της ψυχής με άφθονα λιπαρά εκκρίματα. Σκεφτείτε ότι, κάποιος «μουσικοκριτικός» έγραψε παρουσιάζοντας το διπλό δίσκο των Χαϊνηδων, ότι το τραγούδι «συνταγές μαγειρικής» του «Γητευτή» είναι «τσαχπίνικο τραγουδάκι»! Αυτός ο

πανάσχετος τύπος είναι φυσικό να φρικόρει εντελώς όταν ακούει για «χαράκια», «άτια», «χωριά», «προβιές»... Δε γεννάται ζήτημα, θα συνέλθει αμέσως: για τα γούστα του φτιάχνεται το 99% της σύγχρονης μουσικής παραγωγής!

Στο ακριβό υπόλοιπο 1% της δισκογραφίας, οι Χαϊνηδες κατέχουν μια από τις δεσπόζουσες θέσεις – την κατέκτησαν με το σπαθί τους, δεκαπέντε χρόνια τώρα. Το «Δρακοδόντι» είναι σίγουρα η πιο φιλόδοξη προσπάθεια που μας έχουν παρουσιάσει. Επιδιώκουν να εκφράσουν μέσα από την αφήγηση ενός μύθου μια ολοκληρωμένη θεώρηση των βασικών θεμάτων – αιγιμάτων: ζωή, θάνατος, Θεός, όνειρο.

Για το στιχουργικό μέρος – όλοι οι στίχοι είναι στη διάθεσή σας, στη ροή του κειμένου – θα σημειώσω ότι στηρίζει αποφασιστικά την απόπειρα, αλλά δεν είναι στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο, αν σκεφτούμε παλαιότερες (της δεκαετίας του '70) επιτεύξεις. Αλλά δε λείπουν και κάποιες στιγμές τρομερής συμπύκνωσης, όπου ο στίχος πραγματικά λάμπει.

Η μουσική επένδυση είναι η μεγάλη έκπληξη. Οι Χαϊνηδες χρησιμοποιούν ελεύθερα και δημιουργικά όχι μόνο την απίστευτα πλούσια και αστείρευτη κρητική παράδοση, αλλά και μουσικές παραδόσεις άλλων περιοχών (Θράκη, Πόντος, Ήπειρος κλπ) σε μια τολμηρή αλλά καλοδουλεμένη σύμμειξη. Είναι στιγμές που ο ήχος γίνεται κυριολεκτικά μαγευτικός. Παράλληλα ενσωματώνονται δημιουργικά πολλά «σύγχρονα» (έως αβαν-γκαρντ) στοιχεία.

Το ερώτημα –κλειδί είναι αν η μουσική μας παράδοση είναι ζωντανή, αν μπορεί να συνομιλήσει με τους σύγχρονους Έλληνες. Η απάντηση είναι ένα μεγάλο ναι: Κρητικοί και Πόντιοι (κυρίως αυτοί) αλλά και Θρακιώτες και Ηπειρώτες και άλλοι, συντηρούν ολοζώντανη και βιωματικά λειτουργική τη μουσική τους παράδοση – ελπίζω πως θα τους ακολουθήσουν κάποια στιγμή θαρρετά Μωραϊτες και Ρουμελιώτες. Πάνω σ' αυτή τη ζωντανή και πολύφερνη κληρονομιά μπορεί κανείς να

πατήσει για να δημιουργήσει έργο καινούριο, πρωτότυπο, ενδιαφέρον.

Το «Δρακοδόντι» πατάει γερά στην παράδοση (πρωταρχικά την Κρητική, αλλά συνομιλώντας με πολλές άλλες, της Ανατολικής Μεσογείου και της Βαλκανικής), ωστόσο την υπερβαίνει αποφασιστικά – και σ’ αυτή την υπέρβαση έγκειται η αξία του. Όμως δεν είναι «εύπεπτο» έργο, ούτε μια σειρά από ανώδυνα τραγουδάκια. Για να γευτείς το πεντανόστιμο μύγδαλο, πρέπει να μπορείς να σπάσεις το κέλυφος της ακαλαισθησίας και της αφασίας που το περιβάλλουν. Το έργο αντενδείκνυται απολύτως για φαστ-φουντ ακροάσεις επηρμένων και αγχωμένων γιάπηδων: θα τους στείλει αδιάβαστους!

Στο παρελθόν έγιναν κι άλλες απόπειρες σύζευξης του τοπικού μας ήχου με σύγχρονες (κυριαρχικές, όπως το ροκ) μουσικές προτάσεις – με κορυφαία και αξεπέραστα παραδείγματα το «Μπάλλο» και τη «Μαύρη Θάλασσα» του Διονύση Σαββόπουλου. Καλή δουλειά έχει αφήσει πίσω και ο Χριστόδουλος Χάλαρης («Δροσουλίτες») και άλλοι δημιουργοί. Η πρόταση των Χαϊνηδων με το «Δρακοδόντι» έρχεται, δυναμική και αξιοπρόσεκτη, πολλά χρόνια μετά, όταν όλα μοιάζουν να τα έχει σκεπάσει και μουμιοποιήσει η ζάχαρη άχνη του λαϊφστάιλ. Δεν είναι έτσι – πάντα υπάρχει ένα χωριό με ανυπότακτους Γαλάτες, που εξακολουθεί να αντιστέκεται στις δήθεν ανίκητες λεγεώνες του Καίσαρα και ενίοτε να τις ξεφτιλίζει κιόλας! Το πρόβλημα δεν περιορίζεται στη μουσική και τα τραγούδια – αυτά είναι μονάχα η κορυφή του παγόβουνου. Μην περιμένετε όμως να τα πούμε όλα αυτά σε ένα ποστάκι...

Ο Γητευτής

Όσο το αεροπλάνο πετούσε άκουγα απ' τα ακουστικά το CD με τα καλύτερα τραγούδια τους, που είχε διαλέξει αυτή για μένα και το έφερε χθες άρον άρον η ACS, από την Αθήνα. Στο γραπτό μήνυμα ήταν κατηγορηματική: *κοίτα μη και δεν έρθεις!*

Τρεις μέρες, δυο νύχτες μαζί... Μια δαγκωμένη δικαιολογία που έγινε (;) πιστευτή, ένα σακίδιο με το γουώκμαν και δυο μπλουζάκια μέσα... Αύγουστος.

Όσο ν' ακούσω τα τραγούδια, είχε γλιστρήσει ολόκληρο το Αιγαίο στραφαλίζοντας κάτω από τα μάτια μας, απ' τη Θεσσαλονίκη ως τα Χανιά.

Με περίμενε το νοικιασμένο αυτοκίνητο, ένα κόκκινο οπελάκι. Οδήγησα ως την πόλη κι ως τους Δόγηδες, το αναπαλαιωμένο νεοκλασσικό στην παραλία. Εκεί, με καρτερούσε αυτή.

*

Το δόλωμα για να κατέβω, δηλαδή να ρισκάρω τα καταστροφικά αποκαλυπτήρια, ήταν η συναυλία στο Φραγκοκάστελλο. Σάββατο βράδυ, λέει, και πανσέληνος...

Το Φραγκοκάστελλο, στο Λιβυκό πέλαγος μπροστά – μεσαιωνικό, καλοδιατηρημένο, ό,τι πρέπει για συναυλίες με πανσέληνο παρά θιν' αλός. Όταν γίνεται ησυχία, ανάμεσα στα τραγούδια, ακούς το κύμα.

Περιμέναμε κι εμείς, για να βγάλουμε εισιτήρια, ποτισμένοι ως το μεδούλι από ευδαίμονα λήθη, ως μειράκια γελώντας ξέγνοιαστα, το αδυσώπητο μέλλον επιδεικτικά περιφρονώντας, στις ώρες τη χαρά παραδομένοι.

Εάφνου μπροστά μας φασαρία και χλαλοή. Οι Χαϊνήδες έπαιξαν χθες, λέει. Σήμερα παίζουν διάφορα παραδοσιακά συγκροτήματα – άλλο αν η τοπική εξυπνάδα δεν το ξεκαθάριζε στην αφίσα, τους εκ Θεσσαλονίκης επιτούτου επισκέπτες άσπλαχνα παραπλανώντας.

*

Δέκα μέτρα παρέκει, η αμμουδιά ζεστή και φιλόξενη την ώρα που η αποχώρηση του άρχοντα της μέρας ανακάτεψε τα χρώματα κι έφτιαχνε – με του πελάγου παίζοντας την πλάτη-μάγια των ματιών, της ψυχής μυρώματα.

Από δίπλα μια συντροφιά παιδιά με ρακές, γέλια και μαντινάδες μας παρηγορούν, τους πολιτισμικούς πρόσφυγες. Πίνουμε μαζί και σχεδόν ξεχνώ το καζίκι με τη συναυλία.

Κοντεύουνε μεσάνυχτα όντε σηκωνόμαστε, τα βήματα μας φέρνουν στο ταβερνάκι, καθόμαστε σε ψάθινες καρέκλες κι αμέσως καταφθάνουν τα γυάλινα ποτηράκια με το *καλωσορίσατε*.

*

Είχα μάτια γι' αυτήν μονάχα, αλλά η Πενθεσύλεια έχει ενσωματωμένο ραντάρ, όπως όλες οι γυναίκες. Ε, όχι! Δυο τραπεζάκια παρακεί έτρωγαν τρεις Χαϊνηδες με τις κοπελιές τους!

Μου έκατσε η μπουκιά στο λαιμό, αλλά η κυρά πήρε στροφές επιτόπου. Σηκώνεται και πάει κοντά τους και τους λέει (την άκουγα) *αυτός ήρθε από Θεσσαλονίκη για να σας ακούσει* (δεν είπε πως η ίδια κατέβηκε από Αθήνα), θα μπορούσαν, τάχα, *να μας παίξουν ένα δυο τραγουδάκια;*

Σηκώνεται ο Δημήτρης ο Αποστολάκης κι έρχεται προς τα μένα, γελώντας. *Μωρέ κουζουλέ, από Σαλονίκη ήρθες, εξεπιτούτου;* Γελάω κι εγώ, καταλαβαίνει. *Κοπιάστε με τ' εμάς!* Ήταν κι ο άλλος Δημήτρης, ο Ζαχαριουδάκης – κι ο Γιώργος ο Μανωλάκης.

Κι αρχίζουν να παίζουν για πάρτη μας και για πάρτη τους, της Παναγιάς τα μάτια. Με δικά τους ξεκίνησαν, τον *μικρόν Αλή* και την *αγάπη που κάστρα καταλεί* και τον *ακροβάτη* και την *παραβολή του ασώτου...* Κι αναμεσός, ριζίτικα και μικρασιάτικα και *τα ματόκλαδά σου λάμπουν*, που τα ζήτησα. Η συναυλία που χάσαμε, μας χαρίστηκε ουρανόθεν, στο πολλαπλάσιο...

*

Κάποια στιγμή η ταβέρνα έπρεπε να κλείσει, αλλά η δική μας η συντροφιά δεν είχε κορεστεί, διψούσε ακόμα. Πήραμε λοιπόν τρεις μπουτίλιες ρακή και γυάλινα ποτηράκια και κάναμε πάλι δέκα αντίστροφα βήματα στην άμμο, καθώς η ολόγιομη μάγισσα του ουρανού μας έραινε χρυσάφια από ψηλά.

Τώρα, λέει ο Αποστολάκης, θα παίξουμε καινούρια... Παίζουν το *πανηγύρι του τρελού* και τις *συνταγές μαγειρικής* κι ένα

τραγουδι (η *Αριάδνη*), που ο τίτλος του κάνει την Πενθεσύλεια να γελάσει νευρικά. Και μετά σε *εφτά ποτάμια* μας δροσίζουν:

*Ήλιε μου στρατολάτη ταξιδευτή
που μούδωσες τη χάρη του γητευτή
ο άνθρωπος γυρεύει για να γευτεί
απ' το ζεστό μου αίμα να γιατρευτεί...*

Απλώνω το χέρι και βουτάω το κεφαλομάντιλο στα νερά που ψιθύριζαν και κρατούσαν το ίσο, το δένω στην κεφαλή μου ολόγυρα και η δροσιά του θαλασσόνερου φτάνει ως της καρδιάς τα φύλλα. Μια από τις κοπελιές κερνά σε όλους ρόγες σταφύλι. Κι άλλη ρακή.

*

*Σαν τα καράβια που γυρνούν και τ' άρμενα που φεύγουν
αφήνοντας σ' απόνερα πυρόξανθη σκουριά
οι αγάπες ρίχνουν άγκυρα για λίγο και μισεύγουν
γι' αυτό απόψε πάρε με κι ας φύγεις μακριά...*

Η Πενθεσύλεια παραπονιέται: *μα γιατί να τελειώνει η αγάπη;* Γελάμε, κι ο Ζαχαριουδάκης λέει πως αυτή είναι η φύση των πραγμάτων, αλλά έχουσε, λέει, κι *ένα τραγουδάκι που θέλει την αγάπη ζωντανή, για πάντα*. Τα τραγούδια σου δίνουν ό,τι θες, συμπληρώνει ο σιωπηλός Μανωλάκης – *αρκεί να μπορείς να το αντέξεις...*

*Όμορφη μικρή
μα ζωή πικρή
σε πολλών κρεβάτια
ήταν δηλαδή
γελαστό παιδί
με θλιμμένα μάτια*

Κι ακούμε ένα απίστευτα όμορφο ρεφραίν, με απλούστατο στίχο αλλά τόσο υπέροχη μελωδία – που δε χορταίναμε μετά να το λέμε, όλοι μαζί, στις ολόχρυσης Σελάνας το φως:

Σ' αγαπώ
 κι ό,τι έχεις αγαπήσει
 θα το αγαπώ...

Η λύρα κλαίει το σκοπό – φαντάζομαί το να το παίζει ένα
 πνευστό, κλαρίνο μάλλον – λέει ο Αποστολάκης.

Μάτια μου μελιά
 σύννεφα πουλιά
 κι όνειρα περνούνε,
 μάτια μου μην κλαις
 μέσα σου να λες
 οι αγάπες ζούνε

Μέσ' απ' την πληγή μου
 ουρανέ και γη μου
 κρύφιας κι άδηλες πνοές
 μακρινές θεές
 ρίζανε στη λίμνη,
 στη βαθειά μου μνήμη,
 αλλουών ζωές

Και πάλι το σαγηνευτικό **σ' αγαπώ** – αυτός είναι ο ακάθιστος
 ύμνος των ερωτοχτυπημένων, ψιθυρίζω στις Πενθεσύλειας τ'
 αυτάκι.

*

Τα κατοπινά, καλά δεν τα θυμούμαι, τα θόλωσε η ρακή. Κάτι
 σα να χόρευα στην άμμο την ώρα που το φεγγάρι θάμπωνε,
 οράματα έβλεπα, λέει η Πενθεσύλεια – τον Αθανάσιο με τη
 Δίχτυνα στο κατόπι να περνούν παρέκει τραγουδώντας, τον
 άλλο φίλο μου το Ρωμανό με την καλή του χεραγκαλιά, τον
 άλλο απ' την Κάλυμνο, τον άλλον απ' τη Σκόπελο, κι εκείνον
 που έφυγε βιαστικά και σεργιανά ο ίσκιος του στις συντυχίες
 μας, με το χαρέμι του πλήρες.

Εφτά η ώρα το πρωί το διαλύσαμε. Ήταν η ώρα που τα κορίτσια μπαίνανε να κοιμηθούν, κι οι μάνες ξαλλάζανε να παν στις εκκλησιές, όπως τραγούδησε ένας παλιός της ποίησης αγαπημένος, ξεχασμένος πια.

Ο δρόμος του Ήλιου

*Θε μου πόσο παράξενοι
είν' οι δικοί μας τόποι
θλιμμένα τα τραγούδια μας
και γελαστοί οι άνθρωποι...*

Μέσα από έναν απλό στίχο, ο Δημήτρης Αποστολάκης (των Χαϊνηδων) αποδίδει καταπληκτικά το ελληνικό / ηρακλείτιο συναμφοότερον της χαράς και της πίκρας. Οι άνθρωποι αυτού του τόπου μπορούν να είναι γελαστοί ακριβώς γιατί καταφέρνουν και εναποθέτουν το πλεόνασμα της ενθαδικής πικρίας μέσα στη λαϊκή τους τέχνη – και πρώτ' απ' όλα στο τραγούδι τους. Η μέθεξη στο θλιμμένο τραγούδι λειτουργεί ως η τέλεια θεραπεία, ώστε να επουλώσει η ψυχή της πληγές της και να συνεχίσει να κινείται ελεύθερα στις αμμουδιές της ευφροσύνης.

Ας μη ξεχνάμε πως το τραγούδι δεν είναι παρά η πυρηνική, η στοιχειώδης θεατρική πράξη. Παίζοντας (υποδυόμενος, τραγουδώντας) ο μεσογειακός Έλληνας αφήνει εκεί μέσα το σκοτάδι του, το ξορκίζει, το φυλακίζει, καθώς το επικαλείται – για να αναδυθεί ευθύς αμέσως στο φως και να συντονιστεί ξανά με τον Αρχηγό Ήλιο.

Υποθέτω πως για πολλούς τα παραπάνω φαντάζουν αλαμπουρνέζικα. Βλέπετε, ο μεσογειακός μας φαινότυπος δε μπορεί να εκδηλωθεί μπροστά στις οθόνες των υπολογιστών, ούτε στις νυχτερινές βαρβαροπραξίες μαζανθρώπων, με αφασικές μουσικές. Εκεί ντρεσσάρονται αποκλειστικά αγέλαστα υβρίδια, με τη θλίψη της απουσίας του φωτός να κυριαρχεί – και τη χαρά σε μόνιμη απώθηση.

Ωστόσο, ο Ήλιος εξακολουθεί να ανατέλλει κάθε πρωί και να διατρέχει, πυρφόρος αθλητής, τον ουρανό.

Ζαμπέτας και Ηράκλειτος

Να τον είχε ακουστά ο Ζαμπέτας τον Ηράκλειτο, είναι πιθανό.
Να τον είχε «διαβάσει» είναι απίθανο. Δείτε τώρα πως
συναντιούνται, στο εντελώς αναπάντεχο:

Ο Γέρων Ηράκλειτος:

*μη επιλίποι υμάς πλούτος, έφη, Εφέσιοι, ίν' εξελέγχισθε
πονηρευόμενοι (B' 125)*

*(έλεγε: είτε να μη σας λείπει ο πλούτος, Εφέσιοι, για να είναι
πάντοτε ολοφάνερη η κακία σας)*

Ο Γέρων Ζαμπέτας (από το βιβλίο της Ιωάννας Κλειάσιου, εκδ.
ντέφι, σελ. 43):

*Για το εγκεφαλικό ξέχασμα που έχουν πάθει όλοι τους – όπως
χαρακτηριστικά έλεγε – αλλά που τους ευχαριστώ πολύ για την
πολυτέλεια που μου δίνουν να ντρέπομαι γι' αυτούς...*

Μάλιστα κύριε!

Ο Αργύρης Μπακιρτζής στην καλύβα

Αγαπητέ κύριε Μπακιρτζή, χαιρετε!

Κάποτε, σε μια συναυλία των ΧΚ στο Θέατρο Λάσους της Μπουγατσαδούπολης συνέβησαν τα εξής ωραία: _

(βλ. στη συνέχεια)

...με κορυφαίο άκουσμα το «από το πάρκο στη Μυροβόλο». Πολλά χρόνια μετά, μαθαίνω κάτι που είχε συμβεί σε κάποιον άλλον (το θείο Ισίδωρο) πολλά χρόνια πριν, με το ίδιο τραγούδι!

(βλ. στη συνέχεια)

Οι ΧΚ, συχνά πυκνά, εμφανίζονται στο διαδικτυακό μας φάσμα, αφού είναι μέρος της πραγματικής μας ζωής! Όθεν, μετά την πρόσφατη συνάντησή μας στην ΑΙΓΛΗ, αιτούμαι μια συνέντευξη «εφ' όλης της ύλης» για το μπλογκ μου – την καλύβα ψηλά στο βουνό.

Η πρώτη ερώτηση (που θα ήθελα να θέσω) είναι «πώς σχολιάζει ο καλλιτέχνης την αποδεδειγμένη είσοδό του στο μύθο, μέσω της ιντερνετικής λογοτεχνίας;»

Κε Ζέρβα, σας χαιρετώ. Έλαβα την πρώτη ερώτησή σας και σας απαντώ. Αν δεν είμαι πολύ συνεπής στις απαντήσεις μου αυτό θα οφείλεται στο βαρυφορτωμένο πρόγραμμα της καθημερινότητάς μου. Μέχρι τις 3 και παραπάνω δουλειά, μετά συνήθως μπάνιο, ζέσταμα, φαγητό και ατέλειωτο πηγαινέλα τους πιτσιρικάδες στα διάφορα γαλλικά, αγγλικά, ωδεία, μπάσκετ, σινεμά και άλλα μέχρι αργά **κοντά 9 το** βράδυ. Άντε να συμμαζέψεις μετά τα **ασυμμάζευτα**. Λοιπόν, με το Μιχάλη Σιγανίδη και το Διονύσιο Ρούσσο πριν από χρόνια χρησιμοποιούσαμε ως σύνθημα τον τίτλο του βιβλίου του Άλφρεντ Μπέστερ “Το πεπρωμένο μου είναι τ’ άστρα”, καταπληκτικό βιβλίο όπως και “Ο Υπεράνθρωπος” του και το “Γκόλεμ 100”. Όπως όταν χτυπούσε στην ιστορία του ΤΑΟ ο μαθητής την πόρτα του αγαπημένου και στην ερώτηση “Ποιος είναι;” απαντούσε “Είμαι εγώ” και η πόρτα έμενε κλειστή γι’ αυτόν, έτσι κι εμείς αν δεν παίρναμε στην ερώτηση “Ποιος είναι;” την απάντηση “Το πεπρωμένο μου είναι τ’ άστρα” (κάπως άσχετη η απάντηση με την ερώτηση) η πόρτα μας έμενε κλειστή, όμως την παίρναμε(την απάντηση) και η πόρτα άνοιγε. Δε χρειαζόταν να **επαναληφθεί** η σκηνή τόσες φορές όπως στην ιστορία μέχρι να δοθεί η απάντηση “Είμαι εσύ” για να ανοίξει η πόρτα, σε βαθειά γηρατειά, μετά από ατέλειωτες στερήσεις και πόνους. Το ύφος της ερώτησής σας μου θύμισε εκείνες τις ωραίες, γεμάτες ορμή, στιγμές της μακρινής νιότης με τους φίλους μου. Παρότι δεν είμαι, παρά πολύ λίγο και τελευταία, εξοικειωμένος με την ιντερνετική λογοτεχνία, ως παλαιός λάτρης του Φίλιπ Νίκ, του Βογκτ, του Λεμ και

αρκετών άλλων συγγραφέων της επιστημονικής φαντασίας(θεωρώντας τους όχι απαραίτητα συγγραφείς επιστημονικής φαντασίας) εισηράττω της ερώτησή σας ως σχόλιο που δε χρειάζεται σχολιασμό. Θα μπορούσα βέβαια να απαντήσω και μονολεκτικά: “Απομυθο-ποιητικά”.

Κε Μπακιριτζή, ευχαριστώ για την άμεση ανταπόκριση και προχωρώ ευθύς στη δεύτερη ερώτηση:

Καθώς περνάνε τα χρόνια, δίσκο με το δίσκο, μου δημιουργείται η αίσθηση ότι η θεματολογία σας κυριαρχείται όλο και περισσότερο από την επιθυμία να συνομιλήσετε με το μέλλον εξερευνώντας και δουλεύοντας το παρελθόν. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα η «Μαστοράντζα του Ερντεπίλ», μια κορυφαία (κατά την ταπεινή μου γνώμη) συνεισφορά στη δισκογραφία. Εδώ και πολλά χρόνια (δεκαετίες;) δουλεύετε και με παλαιούς στίχους (Σαικοπήρος, Βάρναλης κλπ) ενώ δεν είναι σπάνιοι οι απόηχοι από μουσικές περασμένων αιώνων – και δεν εννοώ μονάχα τον εικοστό. Οι καταδύσεις στη θάλασσα του χρόνου γίνονται συνειδητά, γιατί εκεί ελπίζετε ότι θα συναντήσετε όψεις του μέλλοντος ή απλά επειδή το, ασυγκρίτως πλουσιότερο σε σχέση με το παρόν και το μέλλον, παρελθόν σας γοητεύει και ενδεχομένως σας βολεύει, ως περιβάλλον εργασίας;

ΥΓ. Προσέξτε, η ερώτηση κρύβει παγίδες! 😊

-Πρώτον: σας ξαναστέλνω διορθωμένο το κείμενο της πρώτης απάντησης γιατί στέλνοντάς το βιαστικά δεν το διόρθωσα και υπάρχουν 2-3 ορθογραφικά λάθη και ένα 19 αντί 9. Επιπλέον επιτρέψτε μου να μην αποκαλύψω αν προτιμώ το Σαικοπήρος και να αρκεστώ στο πιο κοινό Σαίξπηρ για να αποφύγουμε εύκολες ταυτίσεις.

Λοιπόν, στην ερώτησή σας. Η μόνη παγίδα που βλέπω είναι ότι με βάζετε να πάρω πιο σοβαρά απ’ ότι συνηθίζω τον εαυτό μου, δηλ. λίγο, κι αυτό το λίγο όχι εύκολα ομολογημένο στον εαυτό μου. Τέλος πάντων. Ας προσπαθήσω να πω κάτι. Τα

τραγούδια της «Μαστοράντζας» με τράβηξαν απ' την πρώτη στιγμή που μου τα έδειξε ο Ζάχος και την έκδοσή τους θεώρησα ως πρώτη προτεραιότητα των Χειμερινών Κολυμβητών παρόλο που περίμενε πολύ υλικό για έκδοση. Αυτό γιατί, εκτός από το ότι μερικά μου άρεσαν πολύ σαν τραγούδια, όπως το «Ποιος είν' αυτός», ο «Ανέμελος σαλός», ο «Μάρκο Κράλιεβιτς», θεωρώ εξαιρετικά σημαντική τη συζήτηση γύρω από αυτά τα θέματα, τα οποία ο Ζάχος θέτει με τρόπο τέτοιο που να προκαλεί προβληματισμό, διάθεση για έρευνα και για συζήτηση και νομίζω ότι ο δίσκος πέτυχε αυτόν το στόχο του.

Βέβαια αυτό συνέβη γιατί τα θέματα αυτά με απασχολούσαν από χρόνια αφού απ' το 1975 εργάζομαι ως αρχιτέκτονας-αναστηλωτής στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, και πλην των άλλων βυζαντινών και νεότερων μνημείων, ασχολήθηκα αναστηλώνοντας, καταγράφοντας, συντηρώντας μνημεία οθωμανικά, πολλά από τα οποία βρίσκονται στην επικράτεια των αιρετικών μουσουλμάνων της Θράκης, απογόνων πρώην αιρετικών χριστιανών (και ντόπιων που προσχώρησαν, τότε) που ο Κωνσταντίνος Ε' έφερε απ' την ανατολική Μικρά Ασία, τη Συρία και την Αρμενία για να αντιμετωπίσει τους βογιάρους και να τους απομακρύνει απ' τις συναναστροφές και το τακίμιασμα με αυρετικούς και μη άραβες μουσουλμάνους, που τότε βέβαια ακόμη εκπροσωπούσαν μια πιο δίκαιη κοινωνία κλπ. κλπ. Δεν ξέρω αν το ξέρετε ότι στο εξώφυλλο της «Μαστοράντζας» βλέπουμε τις ταφόπλακες νεκροταφείου αιρετικών χριστιανών στη Θράκη, που έγιναν (εύκολα, λόγω της αντίθεσης τους προς την κεντρική εξουσία) μουσουλμάνοι στα πρώτα χρόνια της επέκτασης των οθωμανών στη βαλκανική με μπροστάρηδες τους οπαδούς του τάγματος των μπεχτασήδων, που συνδυάζει στοιχεία του χριστιανισμού και του ισλαμισμού, με κοινούς μύθους, λατρεία ίδιων αγίων κλπ. και μέχρι σήμερα, θα το γνωρίζετε αν παρακολουθείτε μεταμεσονύκτιες εκπομπές της ΕΤΡ3, επιβιώνει στους μουσουλμάνους των ορεινών περιοχών της Θράκης. Η μελοποίηση του ποιήματος του Βάρναλη είναι

από τις πρώτες μου και έγινε το 1970. Τα δέκα τραγούδια πάνω σε στίχους του Σαίξπηρ γράφτηκαν σ' ένα διάστημα περίπου 35 χρόνων. Το ίδιο και οι υπόλοιπες μελοποιήσεις που συγκεντρώθηκαν στον τελευταίο δίσκο μας με τίτλο «Το πέρασμά σου». Ήταν ποιήματα που όταν τα διάβασα μου άρεσαν πολύ, θα έλεγα πως τα αγάπησα τόσο που η μελοποίηση τους ήρθε αβίαστα.

Τώρα γιατί μερικές μελοποιήσεις σε τόσα πολλά χρόνια, κι αυτές αβίαστες, να αποτελούν περιβάλλον εργασίας που επέλεξα ή με βόλεψε να εργαστώ σ' αυτό, δεν ξέρω. Επίσης παρόλο που είμαι χειμερινός κολυμβητής από 15ετίας δεν αντιλήφθηκα ούτε καλλιέργησα ελπίδες σε κάποια συνειδητή κατάδυση στη θάλασσα του χρόνου αν και αντίστοιχες εκφράσεις έχω χρησιμοποιήσει σε στίχους μου, όπως η ερημιά του χρόνου, η σιωπή του όνειρου, η ευωδιά της μνήμης σου, στο χάος και στο όνειρο και άλλες. Η Ιστορία βέβαια με ελκύει, διαβάζω σχετικά αρκετά βιβλία με ιστορικά θέματα, όχι μόνο της ευρύτερης περιοχής μας, και είναι φυσικό να βρίσκω συσχετισμούς με την εποχή μας. Δεν μπορεί π.χ. να μη δει κανείς ομοιότητες ανάμεσα στα τελευταία τριάντα χρόνια στην Τουρκία και στα πρώτα χρόνια του 16^{ου} αιώνα στη οθωμανική αυτοκρατορία. Νομίζω πάρα πολύς κόσμος ενδιαφέρεται για την Ιστορία. Έχω ακούσει πολλούς να λεν πως αν ξανασπούδαζαν θα σπούδαζαν Ιστορία. Δε χρειάζεται όμως μια τέτοια ενασχόληση να τη χαρακτηρίσουμε με όλες τις ωραίες εκφράσεις που αναφέρετε στο δεύτερο μισό της ερώτησής σας.

Πριν φύγω για το Σαββατόβραδο στον Όλυμπο, διατυπώνω μια ακόμα ερώτηση:

Στα πρώτα σας τραγούδια, ο έρωσ και η πολιτική εμφανιζόντουσαν ως ευθεία αντανάκλαση προσωπικών βιωμάτων. Προϊόντος του χρόνου, οι εμφανίσεις αμφοτέρων παίρνουν μάλλον... πλατωνικό (μπορεί και φιλολογικό) χαρακτήρα. Θέλετε να μοιραστείτε με τους επισκέπτες της

καλύβας το δικό σας αναστοχασμό για τη σχέση σας, βιωματική και καλλιτεχνική, με αυτά τα δυο μεγάλα αναπόφευκτα;

-Στον Όλυμπο τι κάνετε χειμωνιάτικα; Κάνετε ορειβασία, σκί, πηγαίνετε σε κάνα μοναστήρι (μήπως στη Μονή Κανάλου; τη θυμάμαι γιατί εκεί θα μ' έτρωγαν οι λύκοι τη 2^η μέρα των Χριστουγέννων του '65), κατάγεστε από τη Λεπτοκαρυά, όπως πολλοί φίλοι, και πάτε να φάτε στην ταβέρνα «Παράδεισος», ή πηγαίνετε για προσκύνημα στη Σκοτίνα, την πατρίδα του μακαρίτη μεγάλου δεξιότέχνη του κλαρίνου Μανόλη Παπαγεωργίου;

Νομίζω ότι εξακολουθώ να γράφω, -πολύ λιγότερο με το πέρασμα του χρόνου, ευτυχώς υπάρχει μεγάλο στοκ-, «ως ευθεία αντανάκλαση προσωπικών βιωμάτων». Χρησιμοποιώ την έκφρασή σας για να μην ψάχνω έκφραση και γιατί όπως σας είπα χρησιμοποιείτε εκφράσεις επικού χαρακτήρα, που μου αρέσουν γιατί έτσι μειώνεται η σοβαροφάνεια και η σπουδαιοφάνεια που ίσως καμιά φορά κρύβουν τα λεγόμενά μας χωρίς να το καταλαβαίνουμε. Όταν γράφω ένα τεράστιο τραγούδι αγανάκτησης κατά των γυναικών, το οποίο όμως χρησιμοποιεί μια επιφανειακή, σπάνια και μια βαθύτερη, αγανάκτηση αλλά όχι μόνο, πού πρέπει να το εντάξουμε; Στην «αναπόφευκτη» (δική σας λέξη) κατάληξη του έρωτα; Μήπως όμως εσείς βλέπετε τον έρωτα μόνο πλατωνικό, στην αρχή του μάλιστα και όχι προϊόντος του χρόνου; Και γιατί φιλολογικό χαρακτήρα; Ας πάρουμε ένα παράδειγμα απ' την καθημερινότητα. Ζω με μια γυναίκα, τη μάνα των παιδιών μου, εδώ και αρκετά χρόνια, πολλές ώρες τη μέρα. Μάλιστα ξαπλώνουμε μαζί. Αυτό είναι φιλολογικό; Γιατί προεξοφλείτε τις σχέσεις μου; Και γιατί θα πρέπει να τις υπερασπιστώ; Έχετε κάποια πληροφορία που δεν την έχω; Μάλλον εσείς έχετε φιλολογική στάση και επηρεάζετε απ' τις στατιστικές. Και εντάξει το γήρας και ο θάνατος αναπόφευκτα, όμως ο έρωτας γιατί; Ξέρετε πόσοι είναι παγερά αδιάφοροι; Με την τηλεόραση μάλιστα που έχει τόσο ομαδοποιήσει τις

συμπεριφορές; Όπως θα καταλάβατε, δε θα πάρω αναστοχασμό. Αυτή τη στιγμή αντιλαμβάνομαι ότι μπερδεύτηκα ή με μπερδέψατε. Μιλώ για τα δυο αναπόφευκτα έρωτας-θάνατος ενώ εσείς αναφέρατε έρωτα και πολιτική. Κι εκεί που ετοιμαζόμουν να σας πω για τραγούδια περί θανάτου, για τα νεκροταφεία, αναγκάζομαι να σταματήσω. Το «προϊόντος του χρόνου» πού αναφέρεται; Το θεωρείτε γενικό αξίωμα στο οποίο υποτασσόμαστε όλοι και τη φθορά του χρόνου την ταυτίζετε με το πλατωνικό-φιλολογικό, ενώ το βίωμα ιδίωμα των νέων, αυθεντική έκφραση του έρωτα και τη πολιτικής; Πρέπει νομίζω οι ερωτήσεις να γίνουν λιγότερο ποιητικές και χειμαρρώδεις, και πιο πιο σαφείς, χωρίς να επιμένω, μόνο για να μπορέσουμε ίσως να συνεννοηθούμε λιγάκι.

Η επόμενη ερώτηση είναι μια παράκληση να μιλήσετε για τραγούδια σχετικά με το θάνατο και τα νεκροταφεία. Υπάρχει κάποιο, μήπως, και για το μοναδικό(;) εν Ελλάδι νεκροταφείο των Βογομίλων, εκεί κοντά στα Γιαννιτσά – αν θυμάμαι καλά;

ΥΓ. Στον Όλυμπο πηγαίνω τακτικά γιατί προ δεκαπενταετίας (σχεδόν) πήγα ως γαμπρός σε ένα από τα χωριά του – η καλή μου κατάγεται από εκεί, Πόντια προσφυγοπούλα τρίτης γενιάς. Εγώ είμαι Καλαματιανός, με ηπειρώτικη καταγωγή.

Συγχαρητήρια. Ως σωστός Καλαματιανός, ξύπνιος που λέμε εδώ πάνω, και με ωραία επιπλέον σύνθεση καταγωγής, πήρατε γυναίκα Πόντια. Και εμείς που τις έχουμε πιο κοντά από σας δεν πήραμε Πόντια (αυτός ο πληθυντικός είναι παρμένος απ' τους διαλόγους του κου Τσιώλη, στις ταινίες του οποίου παίρνω μέρος από 20ετίας). Δεν ξέρω αν γνωρίζετε το σλόγκαν “Πάρε γυναίκα Πόντια και μηχανάκι Σαξ”.

Για παλαιά νεκροταφεία αποτανθείτε στον κο Ζάχο. Απ' τα βιβλία του θα βρήτε τρόπο να τον προσεγγίσετε. Τηλέφωνο στον εκδότη κλπ. Ας μην επανέλθουμε στο θάνατο και τα νεκροταφεία (μιλήσαμε ήδη για το νεκροταφείο του Μ. Δερείου

Σουφλίου του εξωφύλλου του δίσκου), αφού η κουβέντα τα προσπέρασε στην προηγούμενη απάντηση και για να μη φρικόμαστε και τους αναγνώστες σας. Κάποτε, σε μια συναυλία στην ΑΙΓΛΗ Θεσσαλονίκης, υπό την παλαιά διεύθυνση (αυτό το λέω γιατί τότε σεβίρονταν μπριζόλες), λέγαμε ένα τραγούδι που είχε όλο κι όλο δυο στραφές: “Ο θάνατος ήταν αλήθεια, όσο κι αν δεν το πιστέψαμε. Και τώρα εμείς περιμένουμε το θάνατο”. Ήταν εκεί κι ένας κύριος ευτραφής με δυο επίσης ευτραφείς κυρίες, και τρώγανε χοιρινές μπριζόλες. Ο άνθρωπος, ακούγοντας το τραγούδι, διαμαρτυρήθηκε, σηκώθηκε κι έφυγε. Έτσι χάσαμε έναν ακόμη πελάτη. Έναν άλλον χάσαμε όταν, επίσης στην ΑΙΓΛΗ μια άλλη φορά, λέγαμε το τραγούδι “Οι ψείρες”. Στη λέξη “κοριός”, ένας κύριος που ποτέ δε μάθαμε αν ήταν ΠΑΣΟΚ ή Νέα Δημοκρατία, διαμαρτυρήθηκε νομίζοντας πως το τραγούδι αναφέρεται στη διαμάχη των δυο κομμάτων για τις υποκλοπές στα τηλέφωνα, την εποχή του ξακουστού διευθυντή του ΟΤΕ Τόμπρα. Το τραγούδι αναφέρεται στους πραγματικούς κοριούς που με πετρέλαιο πιτσιρικάδες κυνηγούσαμε στα σιδερένια κρεβάτια των παιδικών μας χρόνων. Έτσι χάσαμε κι άλλον πελάτη στην ΑΙΓΛΗ.

Αφού αναφέρατε τις «ψείρες» πρέπει να σας πω ότι η ανάλυση που είχε γίνει στην παρέα μου (αμέσως μόλις κυκλοφόρησαν και τα τραγουδούσαμε με κιθάρες στις φοιτητικές ταβέρνες της Τούμπας) τους απέδιδε εντελώς διαφορετικό νόημα – ότι ήταν ένα τραγούδι που μιλούσε συμβολικά για κάποιο ανθρώπινο πάθος. Προχθές στην ΑΙΓΛΗ αναπαρήγαγα αυτή την παλιά ερμηνεία, αλλά αυτά που είπατε επιτόπου και αυτά που αναφέρετε σ’ αυτή τη συζήτηση ανατρέπουν την εικόνα που είχα για το συγκεκριμένο τραγούδι. Παραμένει ως αίνιγμα ο στίχος «...μια τις βελόνες πιάνεις» όπως και η «αντικαθαριότητα», στο φινάλε.

Πέρα από τους στίχους στα τραγούδια (ο μακαριστός Άκης Πάνου προσδιόριζε την αξία τους ως το 90% της συνολικής του τραγουδιού) υπάρχει η μουσική, για την οποία δε μιλήσαμε

ακόμα. Ως παλαιός ακροατής των τραγουδιών σας «ακούω» επιρροές από ποικίλες πηγές, οι οποίες ενσωματώνονται πολύ όμορφα στο ξεχωριστό (και αναγνωρίσιμο) μουσικό ύφος των Χειμερινών Κολυμβητών. Θα θέλατε να μας δώσετε μια αφήγηση ξεχωριστά για τη μουσική σας;

Τέλος, κάθηναν κι άλλοι πελάτες, όχι για τους ΧΚ, αλλά για την ΑΙΓΛΗ. Οι συνθήκες χώρου και ήχου για τους πελάτες – ακροατές – συμποσιαστές δεν ήταν καθόλου καλές. Το φαινόμενο αυτό, της σαρδελοποίησης, παρατηρείται χρόνια τώρα και σε άλλα «σοβαρά» μαγαζιά της Θεσσαλονίκης και είναι εξαιρετικά αποτρεπτικό.

ΙΝΤΕΡΜΕΔΙΟ

Κε Ζέρβα, ούτε που ανοίγω τον υπολογιστή αυτόν τον καιρό γιατί καίγομαι. Είχα κάτι συναυλίες, μια παρουσίαση βιβλίου, ένα κομμάτι τείχους ετοιμόρροπο, κινδυνεύει κόσμος, και μερικούς ανεγκέφαλους που δε μας αφήνουν να κάνουμε τη δουλειά μας για μικροπολιτικούς και άλλους πιο εξωφρενικούς λόγους, και οι της τοπικής αυτοδιοίκησης τους χαϊδεύουν αντί να τους ξεριζώσουν τ' αυτιά για να μη χάσουν καμιά ψήφο. Ανεύθυνοι του κερατά. Και πολλά άλλα, όπως τη μοναδική πλατεία της οθωμανοκρατίας στην Καβάλα, αριστούργημα βιομηχανικού σχεδιασμού, με βαρβαρικό μπαρόκ, νεοκλασικισμό κ.ά., που τη βγάλαν με διάφορες κομπίνες οικόπεδο και παν να την κάνουν πολυκατοικίες. Και οι διοικούντες μόκο. Τόση συνενοχή ρε παιδί μου! ΣΚΟΤΕΙΝΟ ΠΟΤΑΜΙ η επαρχία μας. Το Σαββατοκύριακο φεύγω πάλι Αριδαία-Αθήνα για συναυλίες και μετά Πύθιο στα σύνορα για ένα βυζαντινό πύργο. Οπότε μιλάμε εν καιρώ. Ελπίζω να μη βιάζεστε. Γεια χαρά. Αργύρης

-Δε βιάζομαι καθόλου. Ο χρόνος είναι δικός μας, κι εμείς δικοί του. Πάνος

ΣΥΝΕΧΕΙΑ

-Πέρασε καιρός που έχουμε να μιλήσουμε λόγω εξαιρετικής πίεσης στη δουλειά μου. Έπεσε μια νεότερη προσθήκη στο μεσαιωνικό παράλιο τείχος της Καβάλας και έμειναν πολλά ετοιμόρροπα τμήματα ξερολιθοδομής, τα οποία ευτυχώς με προσοχή και χωρίς προβλήματα καθαιρέσαμε και συγκεντρώσαμε τις πέτρες για τις ανακατασκευές που θα απαιτηθούν. Παραμένουν επικίνδυνες κατακόρυφες ρωγμές σε εξέλιξη, τις οποίες θα αντιμετωπίσουμε όσο γίνεται πιο γρήγορα. Το κακό είναι ότι οι δουλειές γίνονται στο πιο ωραίο σημείο της πόλης που δέχεται πλήθος επισκεπτών και συγχρόνως είναι αυλή σχολείου, κατασκευασμένου το 1930 από τον τότε εργολάβο και μετά Υπουργό Ασφαλείας του Μεταξά Μανιαδάκη, του γνωστού από το ρετσινόλαδο που χρησιμοποιούσε στις ανακρίσεις των συλλαμβανομένων υπόπτων. Ο ίδιος κατασκεύασε και εργατικές κατοικίες στο γειτονικό Πράβι ή Ελευθερούπολη. Κι αντί να εξασφαλίσουμε το τείχος να μην κινδυνεύουν τα παιδιά και οι επισκέπτες, ο κάθε άσχετος κάνει παιχνίδι ανακατεύοντας πολιτικούς, βουλευτές, δημάρχους κι αντιδημάρχους κι ότι θες, κι έτσι δεν ακούγονται αυτοί που έχουν την ευθύνη, δηλ. οι πολιτικοί μηχανικοί, με αποτέλεσμα να γίνεται ένα μπάχαλο, να έχει δημιουργηθεί ένα ενοχλητικό και δυσάρεστο περιβάλλον εργασίας. Αυτός ήταν ο κυριότερος λόγος που δε σας απάντησα.

Λοιπόν, ας γυρίσουμε στα δικά μας. Οι βελόνες είναι μάλλον οι βελόνες του πλεξίματος, όμως δε θυμάμαι πού αναφέρονται, έχουν περάσει και 31 χρόνια. Ίσως όμως πρόκειται για βελόνες μπαλώματος, αφού, επί 10ετίες μπεκιάρης, είχα γίνει μαίτρο στο μπάλωμα καλτσών με προσθήκες ολόκληρα κομμάτια και καλλιτεχνικές διπλοβελονιές. Όμως ο στίχος απευθύνεται στην κοπέλα με την οποία κολλήσαμε τις ψείρες και η οποία ως φοιτήτρια ιατρικής είχε καλή σχέση με την καθαριότητα. Δε θυμάμαι όμως αν έπλεκε. Η μάνα μου ενοχλούνταν απ' τη στροφή αυτή γιατί την έπαιρνε προσωπικά, ιδίως το «κι από το γλυκοχάραμα την καθαρίστρα κάνεις». Δεν τη θυμάμαι να

πλέκει, όμως μπάλωνε τις κάλτσες μας. Απ' ότι βλέπω μάλλον ανεξικνίαστος θα μείνει ο στίχος. Η αντικαθαριότητα αναφέρεται στις ταξικές διαφορές ζευγαριών ενταγμένων σε ομάδες της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς. Για παράδειγμα ένα αγόρι από πλούσια οικογένεια τα έμπλεκε με μια κοπέλα από φτωχή οικογένεια και ισορροπούσαν ζώντας σε συνθήκες μεγάλης βρωμιάς, δημιουργούσαν δηλ. για τη σχέση τους ένα εξωτικό περιβάλλον, ή ένα άλλο παιδί ισορροπούσε στο ταξικό του περιβάλλον μπλέκοντάς τα με μια ελληνίδα απ' το Εκουαντόρ.

Συνεχίζοντας με την 3^η από τις τέσσερις υποερωτήσεις μπορώ να σας πληροφορήσω ότι από τις αρχές του γυμνασίου μέχρι σήμερα παραμένω παθιασμένος λάτρης των τραγουδιών της Μακεδονίας (Τσίτρα, Παπαγεωργίου, Κουφογιάνκος, Σαμαράς, Καραβάρα, Καραθανάση κλπ.). Στο Πειραματικό σχολείο της Θεσσαλονίκης ανήκα στην ολιγομελή ομάδα υποστηρικτών του Θεοδωράκη. Οι περισσότεροι, βασικά παιδιά «καλών» οικογενειών, για ταξικούς λόγους προτιμούσαν τον Χατζιδάκη. Κάποτε άκουγα φανατικά Σκοτ Τσόπλιν, άλλοτε Στραβίνσκυ, έχω εντρυφήσει αρκετά στα παραδοσιακά τραγούδια της Ιταλίας, κυρίως μέσα από τους δίσκους των παραστάσεων του Ντάριο Φο αλλά και από άλλους με τραγούδια αντικληρικά, αναρχικά, της φυλακής και τόσα άλλα, μ' άρεζε πολύ ο Πάολο Κόντε, ο Τζόρτζιο Γκάμπερ και ο Φαμπρίτσιο ντε Αντρέ, ο Ζάππα, κάποιος ισπανός παππούς σα το Μάρκο, ο Φέλιξ ντε λα Ουτρέρα, ο Αταχουάλπα Γιουπάνκι, τα παλιά ροκ εντ ρόλ τα οποία και χόρευα (ήμουν όμως εξαιρετικός χορευτής του μάμπο, μάμπο καγκουρώ κλπ.), τραγούδια από χώρες της Ανατολής και της Νότιας Αμερικής, μερικές καντάδες και επανησιακά τραγούδια, και κυρίως τα ρεμπέτικα (μέσα τα σμυρναίικα, τα πολιτικά) από Κατσαρό, Τσαούς και Μάρκο μέχρι Κυριαζή και Τσαουσάκη, αφού από πολύ νωρίς και για πολλά χρόνια όλα μου τα λεφτά πήγαιναν σε ρεμπέτικους δίσκους 78 στροφών, αρχίζοντας από 1 δραχμή το δίσκο. Της Παπαγκίκα τους δίσκους, ολοκαίνουργιους, τους είχα πάρει 150 δραχμές τον έναν, ποσό μυθώδες για μένα και για τους

περισσότερους της ηλικίας μου εκείνην την εποχή, γύρω στα 1965.

Όσον αφορά την ΑΙΓΛΗ, της αξίζει καλύτερη τύχη και το έχω επισημάνει στους ιδιοκτήτες της. Θέλει οπωσδήποτε καλύτερη φροντίδα του ήχου, π.χ. ένα καλό μεγάφωνο, ας είναι μικρό, στο πατάρι. Και άλλα, ηχητικό σύστημα, μελέτη του χώρου και μικροεπεμβάσεις που βελτιώνουν τον ήχο χωρίς να προσβάλλουν το χώρο. Για τη σαρδελοποίηση έχετε επίσης δίκαιο, όμως αλλού είναι πολύ χειρότερα και στην Αθήνα συνήθως ακόμη χειρότερα. Σε μερικά όμως μαγαζιά που παίξαμε, όπως το Γκαζάρτε, αυτό δεν ενοχλούσε καθόλου. Καμιά φορά είναι και ωραία. Ενοχλεί το όλο και η όλη αρπακτική αντιμετώπιση του πελάτη ως θύμα, απ' το σερβίρισμα μέχρι τις καρέκλες και τις τιμές, αλλά και τα ρούχα καμιά φορά των μουσικών. Και οι μουσικοί στο οικονομικό τις περισσότερες φορές ριγμένοι, και συχνά πολύ, είναι.

Τι είναι για σας ο χρόνος; Πώς τον αντιμετωπίζετε; Ποια εκτιμάτε πως είναι η σχέση του χρόνου με το καλλιτεχνικό σας έργο;

Πώς να απαντήσω σε μια τέτοια ερώτηση φιλοσοφικού περιεχομένου που με τοποθετεί μάλιστα απέναντι στο «καλλιτεχνικό μου έργο»; Στη θέση του Σαββόπουλου θα ξεγλιστρώσα εύκολα με το στίχο «μα ο χρόνος ο αληθινός...» Ο μεγάλος μου γιος, όταν άκουσε ένα βράδυ τη μάνα του να τραγουδάει σ' αυτόν και στον μικρό αδελφό του το συγκεκριμένο τραγούδι τη διόρθωσε λέγοντας πως το σωστό είναι όχι «μα ο χρόνος ο αληθινός είν' ο γιος μας ο μεγάλος κι ο μικρός» αλλά «ο γιος μας ο μεγάλος και ο τρανός». Σας ομολογώ ότι δεν πολυκαταλαβαίνω την ερώτησή σας. Να την πάρω στα σοβαρά δε μου πάει, να απαντήσω επικά και να κάνω γιούρια, τώρα πια έχουμε πάρει την κατηφόρα για το φινάλε. Σε μερικά τραγούδια μου χρησιμοποιώ το «καιρός» αντί του «χρόνος». Θα μπορούσα ίσως να μιλήσω για τα ταξίδια

στο χωροχρόνο. Και ο Φίλιπ Ντικ, που τον υπεραγαπώ, έχει γράψει ένα σχετικό διήγημα Υπάρχει ένα ωραίο μυθιστόρημα Ε.Φ., του Φριτς Λάιμπερ, «Ο μεγάλος χρόνος», ένα άλλο του Ρόμπερτ Χενλάιν, «Μεθαύριο».. Ένα διήγημα με ταξίδι στο χωροχρόνο επεξεργάζεται την ωραία ιδέα ότι η ιστορία του κόσμου γράφεται από τουρίστες του χρόνου, τουλάχιστον τα πιο γνωστά γεγονότα που ελκύουν τους περισσότερους τουρίστες: «Τότε κατάλαβε ότι όσοι ακολουθούσαν το Χριστό στην πορεία προς το Γολγοθά αποδοκιμάζοντάς τον ήταν όλοι τουρίστες». Όσον αφορά στο τελευταίο σκέλος της ερώτησης επιτρέψτε μου να χρησιμοποιήσω την απάντηση του ποιητή Γιάννη Βαρβέρη σε μια ερώτηση που του έγινε στα πλαίσια μιας τελευταίας συνέντευξης του στο GK της «Καθημερινής»: «προσδοκώ την απόφαση του Εφετείου του Χρόνου».

Θα ήθελα λίγα (ή πολλά – από εσάς εξαρτάται) λόγια για τους συνεργάτες σας ΧΚ, παλαιότερους και τωρινούς, μικρούς και μεγάλους (σε ηλικία)

Λίγα, γιατί στις προηγούμενες απαντήσεις ήμουν μάλλον φλύαρος και ίσως έχουμe εξουθενώσει τους αναγνώστες σας. Να μην παινεύω τους δικούς μου ανθρώπους και να πω μόνο πως αισθάνομαι πολύ ευτυχής που είμαι μαζί τους τόσα χρόνια έστω και λίγες μέρες κάθε χρόνο αλλά και συγχρόνως πάντα μαζί.

Τέλος, η καλύτερη ερώτηση: τι θα ρωτούσατε εσείς ο ίδιος τον εαυτό σας αν του παίρνατε συνέντευξη – και τι θα σας απαντούσε;

- «Τελειώνουμε; -Καλή ιδέα» ή «Πέριςυ γυρίσαμε τον κόσμο. Φέτος να πάμε κάπου αλλού; -Καλή ιδέα» (εμπνευσμένο απ' τον Ταξιδιώτη της βροχής του Μπέλοου) ή «Ακέλα, πάντα πρόθυμοι για το καλό. -Πάντα; -Ναι, πάντα, πάντα, πάντα». Θα παρεξηγηθώ από το τελευταίο ότι το παίζω «πράκτορας του καλού». Προτιμώ τους «Πράκτορες του χάους» του Σπίνραντ. Το διαβάσατε;

*

Ήρθε με το ταχυδρομείο (το ηλεκτρονικό) το εξής:

Πάνο χαίρε. Είδα τη συνέντευξη και έψαξα το Ζάχο για να απαντήσω στο θείο Ισιδώρο αν πρόκειται για τον πατέρα του ή κάποιον συγγενή. Δεν τον βρίσκω όμως και μου λέει ότι δεν υπάρχει αυτό το νούμερο. Μόλις τον βρω θα σε ενημερώσω. Δεν ξέρω πώς να μπαίνω στα blog για να το γράψω ο ίδιος και να επικοινωνήσω και με τον “αλησμόνητο” κατά Κατσαρόν παλαιό φίλο και φίλτατο Πετεφρή. Μόλις ξελασκάρω λίγο θα φροντίσω να το μάθω και να το κάνω. Γράφω 6 λήμματα για ένα τόμο περί οθωμανικών μνημείων, διορθώνω 3 άρθρα, φυτεύουμε τα φυτά μας που τα έχουμε αφήσει πίσω και ο γιος μου ο μικρός δε μ’ αφήνει σε κλωρό κλαρί(φρέζα, νέο χώμα κλπ.), και αμέσως μετά θα ασχοληθώ μ’ αυτό. Νιώθω πως βάζω στόχους. Θα εισέλθω νομίζω στον κύκλο των πολύ δυστυχημένων κατά Μπέλοου τύπων που βάζουν στόχους στη ζωή τους. Δυστυχημένοι γιατί είναι υποχρεωμένοι να δίνουν συνέχεια εξηγήσεις σ’ αυτούς που δεν έχουν στόχους και ζουν απλώς τη ζωή τους. Όπως καταλαβαίνεις η δυστυχία μας πολιορκεί από παντού και σε λίγο μόνο στην κοπριά θα μπορούμε να ανασάνουμε. Όπως λέει κι ο Ντε Αντρέ: “*daí diamanti non nasce niente, dal letame nascono i fior*” (απ’ τα διαμάντια δε γεννιέται τίποτα, απ’ την κοπριά τα λουλούδια). Εδώ ταιριάζει (αν αντιπαραβάλλουμε την κοπριά με τα αμόλυντα και άσηπτα τηλεοπτικά πλατώ, τους αδέκαστους κήρυκες της ηθικής της μουσικής κι όλους αυτούς που πασχίζουν να μας μάθουν τι ν’ ακούμε και πώς να διασκεδάσουμε) κι αυτό που λέω συχνά στις συναυλίες παρουσιάζοντας τις “Ψείρες”, ότι τα απόκρυφα σημεία του σώματος, όπου πιάνουν οι ψείρες, κατα τον Γάλλο φιλόσοφο Μπατάιγ, ταυτίζονται με το προλεταριάτο, που θα συντριψει το άσηπτο και αμόλυντο κεφάλι της μπουρζουαζίας. Μεταβίβασε,

αν σου είναι εύκολο, το κειμενάκι αυτό στα σχόλια της συνέντευξης.

Η καρπουζόφλουδα

Του **Θείου Ισίδωρου**

Συναντηθήκαμε τυχαία σ' ένα παλιό βιβλιοπωλείο -που δεν υπάρχει πια- επί της οδού Σανταρόζα, κοιταχτήκαμε στα μάτια κι εκείνη χαμογέλασε μ' ένα χαμόγελο που έμοιαζε με φωταγωγημένο ανοιχτό γραμματοκιβώτιο.

-Μετά από δω θέλεις να περπατήσουμε μαζί;

Μου έγνεψε καταφατικά χωρίς να πει λέξη.

Βγήκαμε στο δρόμο και βαδίσαμε προς το Σύνταγμα.
Περάσαμε μέσα από την Πλάκα, κατεβήκαμε τη Βεΐκου και
συνεχίσαμε στη Θησέως με κατεύθυνση προς τη θάλασσα.

Περπατούσαμε χωρίς σκοπό, χωρίς ούτε μια στιγμή να
ρωτήσει ο ένας τον άλλον που πάμε.

Μιλούσαμε ήρεμα και χαλαρά, για όλα και για τίποτα, γι'
απλά κι ασήμαντα και ήταν όλα πολύ ενδιαφέροντα.

Ήταν 20 χρόνων.

Σπούδαζε στο Παρίσι αρχιτεκτονική και μουσική, ήταν εδώ για
διακοπές.

Μελαχρινή, ίσια πυκνά κατάμαυρα μαλλιά, ανοιχτόχρωμο
δέρμα, μεγάλα μαύρα μάτια και δυο μεγάλα μαύρα φρύδια,
τα οποία δεν είχαν έρθει ποτέ σε επαφή με το τσιμπιδάκι και
έμοιαζαν σαν δυο τεράστιες καλλιγραφικές περιοπωμένες σε
μια εποχή μάλιστα που το πολυτονικό ήταν στις μεγάλες του
δόξες.

Φορούσε μόνο ένα μαύρο φουστάνι χωρίς μανίκια, με ανοιχτό
μπούστο.

Περνώντας από την πλατεία Δαβάκη, ο ήλιος, εγώ και η
Μαρία, σχηματίζαμε ένα ορθογώνιο, (πολύ) ανισοσκελές
τρίγωνο.

Ο Αύγουστος είχε γυρίσει το διακόπτη του ήλιου στο 3, η
άσφαλτος κάτω απ' τα ποδιά μας είχε μαλακώσει πολύ κι
έμοιαζε με λιωμένο μαύρο λίπος.

Ένοιωθα σα να περπατάμε πάνω σε μια γιγαντιαία φάλαινα η
οποία κουβαλούσε τον κόσμο στην ράχη της.

Συνεχίζαμε να πορευόμαστε ενώ ο ιδρώτας έτρεχε από κάθε πόρο του δέρματος μας, είμαστε σα δυο κινούμενοι ζωντανοί θερμοσυσσωρευτές.

Οι δρόμοι ήταν άδαιοι από ανθρώπους, η πόλη σχεδόν έρημη και μόνο μερικοί κοπρίτες, καβατζωμένοι σε διάφορα επιλεγμένα σημεία, με τη γλώσσα έξω σαν τεραστία παντόφλα, ανάσαιναν βαριά και κοφτά προσπαθώντας με δυσκολία να εξασφαλίσουν μερικές μπουκιές οξυγόνου.

Η λέξη άπνοια, σκέφτηκα, δεν ήταν ο πλέον δόκιμος όρος για να αποδώσει κάποιος την κατάσταση που επικρατούσε στην ατμόσφαιρα: Δεν φυσούσε, σχεδόν ρουφούσε!

-Τι κόλαση είναι αυτή; ρώτησα.
-Είναι απλώς μια ζεστή μέρα στον παράδεισο!

Η φωνή της ακούστηκε σιγανή, σχεδόν ψιθυριστή γεμάτη από γλυκεία ηρεμία.

Κατάλαβα ότι ήταν η πρώτη ηλίθια κουβέντα που είπα από όταν την γνώρισα κι ότι αυτό το κορίτσι, που βάδιζα δίπλα του, κουβαλούσε πολύ σοφία στα εσωτερικά του μπαγκάζια.

Βαδίζαμε στο αριστερό πεζοδρόμιο.

Στη συμβολή της Θησέως με τη Σκρά είχε στήσει το καρότσι του, ένα μικρό βουνό από καρπούζια που σχημάτιζαν μια μικρή πράσινη πυραμίδα.

Είχε τοποθετήσει την καρεκλά του κάτω από μια ξεθωριασμένη ομπρελά δίπλα στην πυραμίδα του και καθότανε λοξά, σε μια στάση που φαίνεται να τον βόλευε, με το ένα πόδι πάνω στ' άλλο.

Μ' ένα μαντίλι λερό σκούπιζε συνεχώς τον ιδρώτα ο οποίος

έτρεχε στο πρόσωπο του που είχε το βαθύ χρώμα της σοκολάτας.

Ήταν ο μόνος άνθρωπος που υπήρχε στο δρόμο και έμοιαζε να το απολαμβάνει.

Ο βασιλιάς της έρημης λεωφόρου!

Πλησιάσαμε, με μια κίνηση, χωρίς να πει λέξη, πήρε το μαχαίρι και το 'χωσε σ' ένα μεγάλο καρπούζι που άνοιξε τρίζοντας.

Επανέλαβε την κίνηση, δυο φορές ακόμα, κι ύστερα στάθηκε μπροστά μας με φυσικότητα, σαν έμπειρος καρπουζοκαρδιοχειρουργός κρατώντας στα χέρια του τη ματωμένη καρδιά του καρπουζιού.

Μας κοίταξε με δυο μάτια που οι κόρες τους έμοιαζαν με ανάμενα καρβουνά, ύψωσε την καρδιά μπροστά μας και την προσέφερε στο κορίτσι.

Μετά ήλθε και η δική μου σειρά.

Με το θερμοστάτη της πόλης στους σαρανταπέντε βαθμούς οτιδήποτε και αν συνέβαινε γύρω ήταν εντελώς φυσικό!

Η Μαρία έβαλε βαθιά στο στόμα της το δικό της κομμάτι κοιτάζοντας τον στα μάτια, ο χυμός πλημμύρισε απ' τα χείλη της και ακολουθώντας τη διαδρομή από το σαγόι ως το λαιμό σαν μικρό κόκκινο ποτάμι χανόταν ανάμεσα στα στήθη της.

Ύστερα, με μια πολύ φυσική κίνηση, έσκυψε και κάθισε στο ρείθρο του πεζοδρομίου, χωρίς καμία ανησυχία για το μαύρο φουστάνι της.

Την μιμήθηκα κάνοντας το ίδιο: κάθισα δίπλα της.

Αυτός σηκώθηκε από την θέση του.

-Έλα να καθίσεις στην καρέκλα να ξεκουραστείς στη σκιά.

Ήταν η πρώτη κουβέντα που ειπώθηκε μεταξύ μας.

Εκείνη αρνήθηκε ευγενικά. Μετά, αυτός, πατώντας ένα πλήκτρο του μεγάλου ραδιοκασετόφωνου που ήταν στηριγμένο στην άκρη του καροτσιού γέμισε τη λεωφόρο του Αυγουστιάτικου μεσημεριού με μουσικές που για πρώτη φορά άκουγα:

Από το πάρκο στη Μυροβόλο
το μηχανάκι αστράφτει στο ήλιο
αντανακλά το χαμόγελο σου
και με διαλύει στο φως!

Τ' αχτένιστα μαλλιά σου καλέ μου
χθες ήταν καλοχτενισμένα
- δείχναν πως θα παχύνεις-
κι οι μπότες που δε φοράς ποτέ σου
είχανε γίνει σύμβολο

Ένα φιλάκι δεν είναι δράμα
να το παιδεύεις με τόσες ιδέες
έτσι από δράμα σε δράμα ξεπέφτεις
και επανάσταση πάλι ζητάς

Έγειρε προς το μέρος μου και κλείνοντας τα μάτια με φίλησε
κρατώντας στο χέρι της την καρπουζόφλουδα.

Ο άνθρωπος με τα μάτια-κάρβουνα μας κοιτούσε μ' ένα
όμορφο συναισθημα ζωγραφισμένο στο πρόσωπο του.

Να πεις του μπαμπά σου όταν σε φιλάει
να μην φοράει τα μαύρα γυαλιά

γιατί σκιάζουν τα ωραία σου μάτια
και μες τη σκιά τους άλλους κοιτάς.

Από το πάρκο στη Μυροβόλο
το μηχανάκι αστράφτει στον ήλιο
αντανακλά το χαμόγελο σου
και μ' εκτινάσσει στο φως!

Σηκωθήκαμε, τον πλησίασε και τον φίλησε τρυφερά στο
μάγουλο, τα καρβουνά σπιθοβολήσανε από ευτυχία.

-Κάνει πολύ ζεστή, γιατί δεν καθόσαστε να ξεμεσημεριάσει;
-Όχι και τόσο πολύ, του απάντησα, είναι απλώς μια ζεστή
μέρα στον παράδεισο!

Συνεχίσαμε την πορεία μας πάνω στη φάλαινα κατηφορίζοντας
προς τις Τζιτζιφιές.

Δεν θέλαμε να... ξεμεσημεριάσει!

Υ.Γ.

Η καρπουζόφλουδα αυτή στάθηκε το εμπόδιο ανάμεσα στη
Μαρία και τις σπουδές της.

Ο δρόμος της άλλαξε ή μάλλον δημιουργήθηκε μια
παρακάμψη αφού η κόρη της η Φαίδρα συνεχίζει από κει που
αυτή είχε μείνει.

Αρχιτεκτονική και μουσική στο Παρίσι!

Τη γνώρισα πέρσι το καλοκαίρι (ίδια η μανά της).

Χειμερινή βότκα τον Αύγουστο

Ο Αργύρης Μπακιρτζής, ο Ισίδωρος Παπαδάμου και τα άλλα παιδιά (νομίζω ήταν και ο Φλώρος Φλωρίδης) κουρδίστηκαν. Η συναυλία άρχισε.

**Στον Παγασητικό, τη μέρα δυναμίτες
στον Παγασητικό, το βράδυ ερημίτες...**

Είμαστε μια μεγάλη παρέα, τέσσερις άντρες και άλλες τόσες κοπελιές.

Βρέθηκα έξω αριστερά. Δίπλα μου καθόταν ένας τύπος σαφώς μεγαλύτερος από το δικό μας μέσο όρο. Μπορεί να πλησίαζε τα τριάντα. Κάθε τόσο σηκωνόταν και έφερνε γύρα με το βλέμμα, μήπως ήρθε η παρέα του.

Τώρα που παντρεύεσαι, σου το λέω άλλη μια πως σ' αγαπάω...

Τον βλέπω με την άκρη του ματιού να κάνει μια κίνηση, σα να πίνει. Όντως, τραβούσε ένα σφηνάκι, με κάτι διάφανο.

«Θέλεις ένα;»

«Θέλω»

Ήταν Στολίσοναγια, καταπαγωμένη. Θεός!

«Ρώτα τους δικούς σου, μήπως θέλουν κι αυτοί»

Αμ, πως δεν ήθελαν. Ο τύπος έβγαλε από το σακίδιο όσα γυάλινα ποτηράκια χρειάστηκαν.

Το πρωί, όταν πας σχολείο – και το βράδυ γαλλικά στο ίδιο μέρος σα βρεθούμε, μου χαμογελάς κρυφά...

Ένας αυτός και τρεις εμείς που πίναμε, το μπουκάλι μας άφησε γρήγορα χρόνους. Ανοίγει τότε το σακίδιο, βγάζει από μέσα ένα μάλλινο πουλόβερ, το ξετυλίγει προσεχτικά – να και το δεύτερο μπουκάλι!

Από τον πέμπτο έφυγες, σε υπόγειο τώρα μένεις της κοινωνίας τα σκαλιά, ολοταχώς διαβαίνεις...

Τραγουδούσαμε με όση δύναμη είχαν τα πνευμόνια μας – τραβούσαμε κι από ένα σφηνάκι.

**Από το πάρκο στη Μυροβόλο, το μηχανάκι αστράφτει στον ήλιο
αντανακλά το χαμόγελό σου – και μ' εκτινάσσει στο φως...**

«...και μ' εκτινάσσει στο φώωωωωωωωω!»

Τελείωσε η Στολίοναγια, τελείωσε η συναυλία, πήραμε τον κατήφορο ως το κέντρο της πόλης, με γέλια, τραγούδια και οχτάρια.

**στην παμπ πηγαίνεις στις εννιά – κι εγώ έντεκα με μία
μα θάρθει κάποιο σούρουπο, ξανά ν' ανταμωθούμε...**

Αμήν – και πότε...

(Δεκαετία '80, στο *Θέατρο Δάσους*)

Τ' ανεμολόγια και οι ορίζοντες

Σκέφτηκα να επιλέξω δέκα τραγούδια και να περιορίσω σ' αυτά την παρουσίαση, αλλά κόλλησα στα είκοσι πέντε και δε μου πήγαινε το χέρι να κόψω κανένα. Ήδη δεν συμπεριέλαβα αρκετά, που το άξιζαν. Κανένα από τα όμορφα τραγούδια του Γιώργου Χατζηνάσιου και του Αντώνη Βαρδή – ένα μονάχα από εκείνα του Δήμου Μούτση, δύο από τις μελοποιήσεις του Διονύση Τσακνή, τρία από τα πολλά καλά του Σταμάτη Κραουνάκη, τέσσερα του Μίκη και δεκαέξι του Θάνου Μικρούτσικου – τη μονομέρεια αυτή θα την δικαιολογήσετε, φαντάζομαι: Το δίδυμο Τριπολίτης -Μικρούτσικος είναι ό,τι καλύτερο στο σύγχρονο ελληνικό τραγούδι, με μόνο εφάμιλλο το δίδυμο Άλκης Αλκαίος – Μικρούτσικος.

*

Ο Κώστας Τριπολίτης, όπως και ο Άλκης Αλκαίος και ο κάπως παλιότερος Μιχάλης Μπουρμπούλης, ανήκει σε μια κατηγορία δημιουργών που δεν τους συναντάμε συχνά στα περιοδικά και τις εφημερίδες – προφανώς κανείς δεν κάνει PR για λογαριασμό τους, κι αυτό είναι απολύτως φυσιολογικό. Ξεκινάμε με ένα ερωτικό τραγούδι: **Ξημερώνει** (Μίκης, τραγουδάει ο Γιώργος Νταλάρας)

**Η σκοτεινιά της κάμαρας
θα 'ρθει μαζί σου
ντύσου
κι η νύχτα αυτή που κράτησες δική σου
ντύσου**

**Ο κόσμος ξημερώνει
με τα φιλιά που κάρφωσα
εδώ βαθιά σου
βιάσου
κι αυτά που απόψε κέρδισες δικά σου
βιάσου**

Δεν σας θυμίζει κάτι το θέμα του; Είναι ακριβώς το ίδιο θέμα με εκείνο που έκανε σουξέ πριν λίγα χρόνια ο Γιώργος Μαργαρίτης: *Οι δρόμοι του πουθενά* (Φίλος ροκάς ισχυρίζεται πως ο Θοδωρής Μανίκας βούτηξε τη μουσική από ένα τραγούδι του Γκάλαχερ). Βέβαια κάθε στιχουργός και συνθέτης το ίδιο θέμα το κάνει εντελώς διαφορετικό τραγούδι. Ο Μίκης βάζει μια μελαγχολική μελωδία, που ταιριάζει γάντι στο κενό που αφήνει πίσω η νύχτα που φεύγει: Μην περιμένετε από τον Τριπολίτη «σ' αγαπώ /μ' αγαπάς – τι ωραία!» Δεν έχει τέτοια. Τα ερωτικά του τραγούδια έχουν την ίδια ειλικρίνεια με αυτά του Άκη Πάνου – αλλά και κάποιες σημαντικές διαφορές, που θα δούμε στη συνέχεια. Επόμενο τραγούδι: **1-0** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Γιώργος Νταλάρας)

**Ωραίο πράγμα ο έρωτας
μόνο που έχει μια δυσκολία
χρειάζονται το λιγότερο δύο
στη φαντασία του ενός**

**Έτσι που το ένα μηδέν του άλλου
να 'ναι μηδέν μηδέν του μηδενός**

**Μεγάλο πράγμα το αίσθημα
μα έλα που έχει και λίγο ζόρι
χρειάζεται το λιγότερο έναν
για να υπάρξει γενικώς**

**Έτσι που το ένα μηδέν του άλλου
να 'ναι μηδέν μηδέν του μηδενός**

Να η διαφορά με τον Άκη Πάνου: ο έρωτας του Τριπολίτη βλασταίνει στη φαντασία, δεν είναι σωματική και ψυχική (αυτο)πυρπόληση των δύο – ή και του ενός. Είναι απόλυτα εγωιστικός και δε διστάζει να το παραδεχτεί. Κυνικός, καθόλου ρομαντικός. Δεν αφήνει κανένα περιθώριο για παραμύθι (ο Πάνου το κάνει, το σκηνοθετεί το σκληρό αλλά και τόσο τρυφερό ερωτικό παραμύθι – κι όταν δεν, τραγουδά τον πόνο του επειδή δεν). Είναι ο έρωτας που κυκλοφορεί στους στενούς, πολυσύχναστους δρόμους του άστεως, μεταξύ ψυχικά κλειδαμπαρωμένων ανθρώπων, που δεν μπορούν πια να επιτρέψουν στη φαντασία τους να τους παραμυθιάζει. Ας δούμε το πρόσφατο (2002) **Μηχανικός baby** (Τσακνής, το τραγουδάει ο ίδιος)

**Πίσω απ' τα μάτια σου θα βάλω μπαταρίες
να φωσφορίζουνε και ν' ακτινοβολούν
Πολλά να υπόσχονται, να δίνουν ευκαιρίες...
για κείνους που σε βλέπουνε και ονειροπολούν**

**Πίσω απ' τα μάτια σου αντί για κάνες κρύες
Θα βάλω ηφαιστεια για να με πυρπολούν...**

**Κι εγώ, μηχανικός
 Δημιουργός σου
 πρώτος να καίγομαι απ' τις εκρήξεις
 και το φως σου....**

**Κάτω απ' το δέρμα σου θα βάλω θερμοστάτες
 Θερμοκρασίες να κρατάνε δυνατές
 Στη μαύρη λίμνη σου να πέφτουν κωπηλάτες...
 βαθειά σου να βυθίζονται γυρεύοντας ακτές**

**Κάτω απ' το δέρμα σου αντί για κρύες πλάτες
 Θα βάλω σίγουρα δυο πυροκροτητές**

Είναι από τα πιο πικρά τραγούδια για τον έρωτα που έχω ακούσει. Σαν κάτι σκληρά, μαύρα κόμικ ή σαν μαύρες ταινίες – που δεν καταδέχονται ούτε την παραμικρή υπόνοια αισιοδοξίας. Η απόλυτη ειρωνεία: για να γίνει το πρόσωπο ερωτικό πρέπει να πάψει να είναι πρόσωπο, πρέπει να μετατραπεί σε cyborg – ερωτικός μετάνθρωπος δηλαδή. Ο Τριπολίτης μας λέει: δεν υπάρχει έρωτας, όπως τον ξέραμε ή τον φανταζόμαστε. Η τεχνολογία θα μας δώσει το υποκατάστατο κι εμείς θα παραμυθιαζόμαστε με दाυτό, μέχρι να το τινάξουμε στο αέρα. Υπερβολή; Για κάποιους, που έζησαν ή ζουν ακόμα και τώρα τον παραδοσιακό έρωτα (ζουν δηλαδή λιγότερο ή περισσότερο μ' ένα παραδοσιακό τρόπο ζωής) είναι ανατριχιαστική υπερβολή. Κι όμως, δεν είναι καθόλου εκτός πραγματικότητας – τουλάχιστο για όσους είναι σε θέση να βλέπουν την πραγματικότητα χωρίς παραμορφωτικούς – παρηγορητικούς φακούς. Ας ακούσουμε όμως ένα παλιότερο τραγούδι με παραδοσιακό (κατά Τριπολίτη) έρωτα: **Κοντρόλ** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου)

**Αγάπησα μια γυναίκα ευνούχο,
 με ψηλό τακούνι και πέτσινο ρούχο.
 Με τρύπια μυαλά γεμάτα φουρκέτες,
 κολλημένη χρόνια
 στις ίδιες κασέτες.**

**Έχω τον έλεγχο
των πιο κρυφών κυττάρων σου,
του οργασμού, της πείνας σου,
της μάρκας των τσιγάρων σου.**

**Αγάπησα μια γυναίκα τανάλια,
με καρφιά στα χέρια, σκισμένη βεντάλια,
που κάνει λαβές με κόλπα καράτε,
σπάει φαρμακεία
και στα πάρκα κοιμάται.**

Η ερωτική γυναίκα στον κόσμο του Τριπολίτη δεν είναι η καλοβαλμένη, γυμνασμένη νοικοκυρούλα που παρακολουθεί επιμελώς τις συνταγές τις Βέφας και τα σήριαλ της TV, ούτε η σιδερωμένη, επιθετική ερωτικά γιάπισσα που μιμείται ανοήτως τον άντρα για να καλύψει την ανασφάλειά της, ούτε βέβαια η καλοκάγαθη (τρεις λαλούν και δυο χορεύουν) διανοούμενη που συνηθίζει να πασπαλίζει τη ζωή με χρυσόσκονη -ούτε οι παραλλαγές τους. Κι επειδή στον στικουργικό κόσμο του Τριπολίτη δεν κυκλοφορούν καλόκαρδες, ερωτικές, ζεστές, νορμάλ γυναίκες, μένει η «γυναίκα – ευνούχος» να γίνεται τραγούδι. Την αγαπάει – έτσι λέει. Μάλλον από συνήθεια – όπως όλες οι «αγάπες» στις σχέσεις. Δεν είναι τυχαίο ότι η λέξη «έρωτας» – η μόνη που έχει σημασία σε μια σχέση – απουσιάζει από το συγκεκριμένο τραγούδι. Φυσικά, ακόμα κι ένα τέτοιος λύκος, έχει δικαίωμα να φαντασιώνεται :

Προσπέκτους (Μουσική και ερμηνεία: Θάνος Μικρούτσικος)

**Φαντάζομαι τις έγχρωμες γυαλιστερές γυναίκες
στον τελευταίο τους χορό μ 'ένα στο χέρι κέρμα**

**Μπροστά από το παλιό τζουκ μποξ τα ρούχα τους να
σκίζουν
και ρίγος να διαπερνά το αμείλικτο τους δέρμα**

**Απρόσιτες στον πύργο τους έχοντας δραπετεύσει
για μια συνάντηση κρυφή με κάποιον εραστή τους**

**Στης θάλασσας των ηδονών βουλιάξαν το βελούδο
και βρέθηκαν αιχμάλωτες μες στην κοιλιά του κήτους**

**Ναι, λάμπουνε φωσφορικά νιώθοντας στο κορμί τους
ενός παράφρονα θεού να τους χαϊδεύουν χάρδια**

**Λικνίζονται στα δάπεδα λύνοντας το σπασμό τους
κι από τα μέλη τους τα ανοικτά βγαίνουν υγρά διαμάντια**

**Κυνηγημένες μάγισσες χωρίς την πυρκαγιά τους
μιλώντας με ακατάληπτες περίπλοκες διαλέκτους**

**Ωραιές αλλοπρόσαλλες και απομακρυσμένες
ίδιες με αυτά τα μανεκέν που βλέπω στα προσπέκτους**

**Το υπόκωφο τραγούδι τους κρατά φυλακισμένο
μες στο βυθό του Ιωνά τη σάρκινη μεμβράνη**

**Αυτή που τις παγίδεψε σε ηλιοτροπίων τόπους
και που το κάθε ανόητο κορίτσι δεν την πιάνει**

**Φαντάζομαι τις έγχρωμες γυαλιστερές γυναίκες
στον τελευταίο τους χορό μ' ένα στο χέρι κέρμα**

**Να με κοιτάζουν σαν τζουκ μποξ να με περιγελάνε
κι όλο να μου επιστρέφουν το ματαιωμένο σπέρμα**

Με το πρώτο, βλέπουμε πως η φαντασία του Τριπολίτη είναι αχαλίνωτη. Αλλά και η εκφραστικές του δυνατότητες, απεριόριστες. Δύσκολες ιδέες και σκέψεις (δύσκολες και απαιτητικές στη διατύπωσή τους) περνάνε εντελώς φυσικά, καθώς οι κοπελιές χορεύουν τον τελευταίο τους χορό. Ο ίδιος ξεγυμνώνεται αφοπλιστικά, χωρίς να κρατά για τον εαυτό του την παραμικρή ωραιοπάθεια, σ' αυτό το τραγούδι – όνειρο. Πρέπει, ωστόσο, να επισημάνουμε και την εκπληκτική ερμηνεία του Θάνου Μικρούτσικου – κυρίως όμως να σταθούμε στο γεγονός ότι ο Μικρούτσικος δε δίστασε (ευτυχώς)

να μελοποιήσει τους πιο δύσκολους, ερημητικούς, τολμηρούς στίχους του συνεργάτη του.

*

Καμιά φορά, η «αγάπη» είναι απλώς το πρόσχημα για να ζωγραφιστεί, με γκρίζα πάντοτε χώματα, το σκηνικό: **Αγάπη** (Μίκης, τραγουδάει ο Γιώργος Νταλάρας)

**Αγάπη του ψωμιού και της φωτιάς
αγάπη της αρμύρας
ρεκλάμες θα μας πνίξουν κι αδειανά
κονσερβοκούτια μπύρας**

**Πού να σε ταξιδέψω
γυαλιά και λαμαρίνες
γεμίσανε τα χρόνια
με εκτελεσμένους μήνες**

**Αγάπη του ψωμιού και της βροχής
αγάπη στα μπαλκόνια
στην άσφαλτο τα αίματα θα δεις
και πλαστικά μπιτόνια**

Ήταν μια εποχή προσδοκιών και αισιοδοξίας, όχι όμως για όλους: 1981, δίσκος **ραντάρ**. Ο Τριπολίτης ψάχνει ακόμα το στυλ του (που θα λάμψει λίγα χρόνια αργότερα, στα τραγούδια του Μικρούτσικου) αλλά οι στίχοι του είναι ήδη εξαιρετικοί. Ατυχώς, δεν «παντρεύτηκαν» ιδανικά με τις μουσικές του Μίκη – ο οποίος για πρώτη φορά συνεργαζόταν με ένα τέτοιο «δύσκολο» στιχουργό (σε δυο δίσκους: μην ξεχνάμε τον **επιβάτη**, επίσης του 1981). Οι στίχοι του Τριπολίτη ζητούσαν άλλον ήχο και ο Μίκης τους πάλεψε με ό,τι είχε διαθέσιμο και οικείο. Η συνεργασία θα μπορούσε να είναι σταθμός, αλλά τελικά δεν ήταν. Ωστόσο έμειναν μερικά πανέμορφα τραγούδια – το **Ξημερώνει** που ακούσαμε πρώτο συγκαταλέγεται στα κορυφαία ελληνικά τραγούδια του 20ου αιώνα. Υπάρχουν όμως και κάποια τραγούδια που είναι μοναδικές,

συγκλονιστικές καταθέσεις: **Σύνοψη** (Μίκης, το τραγουδά μαζί με τον Γιώργο Νταλάρα)

**Με κομπίνες και φτηνές βιοτεχνίες
από το σαράντα ένα κι ως εδώ
λογαριάζοντας συνθήκες κι ευκαιρίες
και πληρώνοντας συντριπτικό δασμό**

**Ο τιμάρθμος, η μοναξιά κι η βία
με της φτώχειας σου τη διαλεκτική
ανατρέπουν τη λεπτή σου ισορροπία
και γυρεύουνε μια λύση εκρηκτική**

**Ξαναπαίζεται στο νου σου η ταινία
Συρματόπλεγμα, άλφα δύο, υπογραφή
η προσέγγιση μια κούφια ειρωνεία
κι ένας χρόνος που δεν κάνει επαφή**

**Τα υπάρχοντα σχεδόν κατασχεμένα
το δυάρι, το παλιό σου γιωταχί
είναι σήματα σαν κρυπτογραφημένα
που σε μπάζουν σε μιαν άλλη εποχή**

**Κι όμως ξέρω ότι είσαι σαν και μένα
σε συνάντησα στην άσφαλτο θαρρώ
περιμένοντας μαζί καινούργια γέννα
με σημαίες κι ενδοφλέβιο ορό**

**Με σημαίες και φτηνές βιοτεχνίες
από το σαράντα ένα κι ως εδώ
δίχως μελανά σημεία κι απορίες
ψάχνεις σπύρτο κι υλικό για εμπρησμό**

Οι παλιότεροι θυμούνται καλά την εποχή: το ΠΑΣΟΚ κάλπαζε προς την εξουσία με εμβατήρια (*θα τον μεθύσουμε τον ήλιο...*) ενώ το ΚΚΕ περνούσε την καλύτερη στιγμή του, από άποψη επιρροής και αισιοδοξίας (ο στίχος βέβαια δε μιλάει τυχαία για το '41 και μετά) . Κι όμως, μέσα σ' αυτόν τον ορυμαγδό

αισιοδοξίας, ο Τριπολίτης και ο Μίκης είχαν την πολιτική οξυδέρκεια και τη σοφία να παραμείνουν μαχητικά απαισιόδοξοι, βλέποντας (αντίθετα από το σύνολο της αριστεράς) λίγο μακρύτερα από τη μύτη τους. Ταυτόχρονα, ο Τριπολίτης μας δίνει με μοναδικής δύναμης λέξεις και εικόνες την ουσία της μεταπολεμικής ελληνικής κοινωνίας και του κομματιού της που εκείνος αγαπούσε: για τους αριστερούς, ο Τριπολίτης δεν επιφυλάσσει παρά μόνο μια πικρόχολη και ακριβέστατη ανατομία, όπως και για τις γυναίκες. Λαχταράει και πονάει, αλλά παραμένει σκληρός. Ίσως γιατί δεν πρόκειται για αγάπες (=τρίχες) αλλά για σφοδρούς έρωτες. Τα αυτά ισχύουν και για το όλον: **Επιβάτης** (Μίκης, το τραγούδησε η Μαργαρίτα Ζορμπαλά – και σε άλλη ηχογράφιση η Μαρία Φαραντούρη)

**Επιβάτης στην εξουσία αυτού του κράτους
που τα κάγκελά του χτίζει
υπογράφοντας θανάτους.**

**Επιβάτης στην υστερία αυτού του τόπου
που τα κόκαλα τσακίζει
και τα όνειρα του ανθρώπου.**

**Έβγαλα εισιτήριο
στο γήπεδο και στο νοσοκομείο
έβγαλα εισιτήριο στο κρατητήριο.**

**Έβγαλα εισιτήριο
σαν επιβάτης...
στη χώρα αυτή που τρώει τα παιδιά της.**

**Επιβάτης στην υποψία αυτή του πλήθους
που ζώες υποστηρίζει
ανατρέποντας τους μύθους.**

**Επιβάτης στη γεωγραφία αυτού του τόπου
που νεκρούς υπερασπίζει
στις φωτιές της λεωφόρου.**

*

Η δυνατότητα του Τριπολίτη να στήνει σκηνικά είναι αξιοθαύμαστη: **Κάντιλακ** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Παπακωνσταντίνου)

**Βγήκα με μια κάντιλακ αρχαία
μ' ένα σκουριασμένο θωρηκτό
μαύρη σημαιούλα στην κεραία
σαρανταπεντάρι φυλακτό.**

**Νύχτα που μυρίζει μπριγιαντίνη
σπρέι με βαρύ αποσμητικό
γδύνετε στο κάθισμα εκείνη
κι είμαι το μεγάλο αφεντικό.**

**Με θέλεις – με κακό χορτάρι κι άγρια γκάζια
μα είμαι κόκκινος – κι εσύ χορεύεις στα γρανάζια.**

**Βγήκα με μια κάντιλακ αρχαία
δίπλα μου μαζί του σκοτωμού
των σφαιριστηρίων η ωραία
λάμπει στην εξέδρα του καπνού.**

**Νύχτα που την καίνε αναπτήρες
τα κρυμμένα μάτια των γυαλιών
λάστιχα καμένα και λαμπτήρες
η βασίλισσα των ηδονών.**

Κάθε μεγάλο τραγούδι είναι μια μικρή, ολοκληρωμένη, θεατρική πράξη (κορυφαίο παράδειγμα: *Ο Γιάννης ο φονιάς*, των Γκάτσου -Χατζιδάκι). Ο Τριπολίτης, όταν βγαίνει από τα πνιγηρά ερωτικά δωμάτια, έχει ως μόνιμο σκηνικό τους σκληρούς δρόμους της πόλης. Μην περιμένετε εξοχές, ήλιους, φεγγάρια, ακροθαλασσιές, δέντρα, πρασινάδα: πεδίο (έρωτα, σύγκρουσης, ξεδιπλώματος των παθών) είναι αποκλειστικά η άσφαλτος και οι χώροι της τιμεντούπολης. Όλη του η ζωή εκτυλίσσεται εκεί – είναι ο κατ' εξοχήν σικουργός της πόλης και της νύχτας. Τα τραγούδια του – μικρά θεατρικά έργα, με στέρεη δομή- βγαίνουν από 'κει.

*

Ο Τριπολίτης είναι κατ' εξοχήν ταξικός ποιητής: έχει ανεξίτηλα στη γραφή του τα σημάδια της ταξικότητας – αλλά αυτό ξεπερνιέται καμιά φορά με εντελώς αναπάντεχο τρόπο, καθώς οι ταξικές διαφορές εκμηδενίζονται μπροστά στο θάνατο, που εξισώνει, ισοπεδώνοντας, τα πάντα: **Παλίρροια** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Γιώργος Νταλάρας)

**Με φόντο τα ερείπια γλιστράμε απαλά
απαλά στα ρεύματα τα σιωπηλά τα σιωπηλά
τα πολλαπλά τα πολλαπλά τα ήπια**

**Ίσα κι όμοια η
σάρκα που δε γνώρισε προνόμια
με της κλιδής τη σάρκα
στου τελευταίου ταξιδιού τη βάρκα
ίσα κι όμοια**

**Με θέα την παλίρροια βουλιάζουμε γλυκά
γλυκά στα γενικά ιδανικά ιδανικά
στα δανεικά στα δανεικά ντελίρια**

Η κοινωνική ανάλυση που κάνει στους στίχους του ο Τριπολίτης είναι μεν αριστερής αφετηρίας, αλλά δεν είναι καθόλου μονοδιάστατη και αφελής – το αντίθετο μάλιστα. Έξυπνοι άνθρωποι υπάρχουν σε όλους τους πολιτικούς και κοινωνικούς χώρους, αυτό είναι μια αλήθεια τόσο σίγουρη όσο και το γεγονός ότι σε όλους αυτούς τους χώρους υπερτερούν συντριπτικά οι βλάκες – και κυριαρχούν οι καπάτσοι βλάκες. Αλλά, ας δούμε ένα αντιπροσωπευτικό τραγούδι, που δείχνει πόσο «ψαγμένος» είναι ο στιχουργός μας: **Μίσος** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Γιώργος Νταλάρας)

**Του έρωτα το περιθώριο εμπόριο
λίγα χιλιάρικά κι η μέθη
στοργή για όλα τα μεγέθη
δίχως όριο**

**Απ' την αγάπη του πλησίον
φτιάχνεται η λάσπη και το ψέμα και το μίσος
απ' την αγάπη του πλησίον
να φυλαχτούμε ίσως**

**Του έρωτα το μονοπώλιο ειδώλιο
στο μακιγιάζ ιδρώτας κόμποι
να περιγράφουμε το λόμπυ
δίχως σκόλιο**

Περιθώριο (πόσο περιθώριο είναι;) αγοραία πάθη – τα έχουν πει κι άλλοι. Κανείς όμως δεν αποτόλμησε στιχουργικά να βάλει από την άλλη μεριά της σαπίλας τις περίφημες «καλές προθέσεις» του πλησίον: των οργανώσεων, των κομμάτων, των μεμονωμένων ανθρώπων. *Απ' την αγάπη του πλησίον να φυλαχτούμε, ίσως...*

*

Είδαμε ως τώρα πως ο Τριπολίτης είναι πικρός, κυνικός, μελαγχολικός. Επειδή η αίσθηση αυτή θα ενταθεί πολύ περισσότερο στη συνέχεια, ας πάρουμε μια ανάσα με ένα απλό σατιρικό τραγούδι – έχει γράψει ένα (και μάλλον μοναδικό) τέτοιο: **Επεμβαίνεις** (Κραουνάκης, τραγουδάνε η Βίκυ Μοσχολιού και ο Γιώργος Ζαμπέτας)

**[Μοσχολιού:]
Επεμβαίνεις,
επεμβαίνεις στη ζωή μου ασυγχώρητα
σε θέματα προσωπικά κι απόρρητα
με ντέτεκτιβ κι υποκλοπές
μ' εντάλματα κι επιτροπές
επεμβαίνεις, επεμβαίνεις, επεμβαίνεις
μ' έκανες μπαλάκι τένις.**

**[Ζαμπέτας:]
Είσαι σκέτο παρακράτος
είσαι σκέτο παρακράτος**

και προβοκατόρισσα
γι' αυτό σε κώρισα.

[Μοσχολιού:]

Επεμβαίνεις,
επεμβαίνεις με πυρά κατευθυνόμενα
στο σπίτι μου, στους φίλους και το γκόμενο
μ' εντάματα και σπαστικά
με κόλπα τρομοκρατικά
επεμβαίνεις, επεμβαίνεις, επεμβαίνεις
μ' έκανες μπαλάκι τένις.

*

Ας επιστρέψουμε, όμως, στο κλασσικό κλίμα του Τριπολίτη:
Ανεμολόγιο (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Γιώργος Νταλάρας)

Έβγαλε βρώμα η ιστορία ότι ξοφλήσαμε
είμαστε λέει το παρατράγουδο στα ωραία άσματα
και επιτέλους σκασμός οι ρήτορες πολύ μιλήσαμε
στο εξής θα παίζουμε σ' αυτό το θίασο μόνο ως
φαντάσματα

Κάτω οι σημαίες στις λεωφόρους που παρελάσαμε
άλλαξαν λέει τ' ανεμολόγια και οι ορίζοντες
μας κάνουν χάρη που μας ανέχονται και που γελάσαμε
τώρα δημόσια θα έχουν μικρόφωνο μόνο οι γνωρίζοντες

Βγήκαν δελτία και επισήμως ανακοινώθηκε
είμαστε λάθος μες το κεφάλαιο του λάθος λήμματος
ο σάπιος κόσμος εκεί που σάπιζε ξανατονώθηκε
κι οι εξεγέρσεις μας είναι εν γένει εκτός του κλίματος

Δήλωσε η τσούλα η ιστορία ότι γεράσαμε
τις εμμονές μας περισυλλέγουμε τα σκουπιδιάρικα
όνειρα ξένα ράκη αλλότρια ζητωκραυγάσαμε
και τώρα εισπράτουμε απ' την εξέδρα μας βροχή
δεκάρικα

**Ξέσκισε η πόρνη η ιστορία αρχαία οράματα
 τώρα για σέρβις μας ξαποστέλνει και για χαμόμηλο
 την παρθενιά της επανορθώσαμε σφικτά με ράμματα
 την κουβαλήσαμε και μας κουβάλησε στον ανεμόμυλο**

Τι μπορεί κανείς να πει γι' αυτό το τραγούδι; Ή το καταλαβαίνεις, σε αφορά και ανατριχιάζεις – ή δεν το καταλαβαίνεις, δε σε αφορά και σηκώνεις αδιάφορα τους ώμους. Περνάει μέσα του η απόγνωση και η απελπισία ενός ολόκληρου κόσμου, που ξαφνικά συνειδητοποίησε ότι ο βηματισμός της ιστορίας τον άφησε οριστικά πίσω. Αλλά όχι μόνον αυτό. Δεν προχωρώ – καταλαβαίνω ότι τα σχόλιά μου είναι πολύ «λίγα». Ξαναδιαβάστε το τραγούδι – ή ακόμα καλύτερα ξανακούστε το, από το δίσκο ή νοερά, αν το ξέρετε ήδη. Μετά, περνάμε στο επόμενο: **Δε λες κουβέντα** (Δήμος Μούτσης, τραγουδά μαζί με τη Σωτηρία Μπέλλου)

**Δε λες κουβέντα,
 κρατάς κρυμμένα μυστικά και ντοκουμέντα
 κι ακούω μόνο
 συνθήματα μεταλλικά των μικροφώνων**

**Ξέρω τ' όνομά σου
 την εικόνα σου και πάλι από την αρχή
 ψάχνω για μια διέξοδο γυρεύοντας
 μια αλλιώςτική ζωή**

**Περνούν οι νύχτες,
 τα δευτερόλεπτα βαριά στους λεπτοδείκτες
 ζητώντας κάτι
 που να μη γίνεται ουρλιαχτό κι οφθαλμαπάτη**

**Στων χιλιομέτρων
 την ερημιά και στη σιωπή των χρονομέτρων
 ακούγονται τώρα
 σειρήνες μεταγωγικά κι ασθενοφόρα**

Μέσα στο πνιγηρό αδιέξοδο, κάποιος ακυρώνει τις όποιες πιθανότητες διαφυγής, επειδή δε μιλάει για όσα έχουν συμβεί στο χώρο της αριστεράς; Ή κάποιος Μεγάλος Αδελφός παρακολουθεί και καταγράφει τα πάντα; Μήπως πρόκειται για στιγμιαία απαισιοδοξία; Όχι, φυσικά: **Ηλεκτρικό πρόβατο** (Μικρούτσικος, τραγουδά ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου)

**Το ηλεκτρικό μου πρόβατο κοιμάται,
τον ύπνο του δικαίου του σφαχτού,
στο αίμα του και εσείς κατακυλάτε,
σαν ένορκοι εγκλήματος φτιαχτού.**

**Διευθυντές και στρατηγοί πίσω απ' τις κάμερες,
ικνηλατούν σκιές παράμερες,
τυφλές αρραβωνιαστικιές, αόμματοι λαχειοπώλες
σκοτώνονται σε καραμπόλες.**

Το ηλεκτρικό μου πρόβατο κοιμάται...

**Οι ποιητές κι οι μουσικοί πίσω απ' τα σύρματα,
ξιφομαχούν με λόγια ασύρματα,
οι χήρες με τ' ορφανά, επαίτες, γέροι, στρατιώτες,
γκρεμίζονται σ' αυτές τις νότες.**

Το ηλεκτρικό μου πρόβατο κοιμάται...

Η συμβατική, καλοδουλεμένη, παραδοσιακή έκφραση (Γκάτσος, Παπαδόπουλος) έχει εγκαταληφθεί πια οριστικά και αμετάκλητα από τον Τριπολίτη. Τα θέματά του το ζητούν – οι σίχοι βγάζουν όλη την πολυπλοκότητα, τη σκληράδα, την αντι- ποιητικότητα της καθημερινής ζωής. Ο κόσμος του Όργουελ, ο κόσμος του μετάνθρωπου που «θα ερχόταν» κάποτε στο μακρινό μέλλον, είναι ήδη εδώ, έχει φτάσει, ο Τριπολίτης μας τον δείχνει, τον ψηλαφίζει, τον περιγράφει, τον ερμηνεύει. Επειδή δεν είναι πολιτικός ή προφήτης, είναι μονάχα ένας απλός, σοβαρός άνθρωπος, δεν έχει να προτείνει καμιά λύση, καμιά διέξοδο. Αυτό συνιστά την προσωπική του τραγωδία – αλλά και τη λύτρωση: δεν τρέφει μάταιες ελπίδες.

Αυτή είναι και η αβάστακτη γοητεία των τραγουδιών του. Όσο την αντέχει κανείς. Ούτε κι ο ίδιος την αντέχει για πολύ, μένει στο ίδιο κλίμα, αλλά σε λιγότερο αποπνικτικές συνθήκες. Επιστρέφει στο πολιτικό τραγούδι (που είναι πια περισσότερο υπαρξιακό, παρά πολιτικό) και καταθέτει ένα απίστευτα δυνατό δείγμα γραφής, : **Χαίρε φτώχεια** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Γιώργος Νταλάρας)

**Άκουσα τα λόγια της βροχής
ήσυχια βαριά προσεχτικά
πάνω στους τσιγγούς**

**Στον καταυλισμό που αντηχεί
μελαγχολικά υπνωτικά
φέρνουν ιλιγγούς**

**Χαίρε φτώχεια και φτώχεια της φωνής
και φτώχεια στις παράγκες χαίρετε!
εκ των πραγμάτων αφανείς παράγωγα της μηχανής
που έχει ανάγκη από τραγούδια με ανάγκες
χαίρετε!**

**Έφτασα στο τέλος των σκοπών
μίζερη στεγνή λογιστική
με fax και bonus**

**Ζώντας διαμέσου των σιωπών
δάκρυα με θλίψη αυθεντική
στους βλεννογόνους**

Η σκληράδα του δε μπορεί να κρύψει την αυθεντικά ρομαντική φύση, που την ξορκίζει, αλλά δε μπορεί να την κρατήσει αφανή ως το τέλος: *δάκρυα με θλίψη αυθεντική στους βλεννογόνους...* Υπάρχει αυθεντικότητα – και πόση, στο σύγχρονο ελληνικό τραγούδι; Οι δεκάδες νέοι στιχουργοί με τα όμορφα, καλοβαλμένα στιχάκια, που κυριαρχούν στο χώρο (δεν αναφέρομαι στο σκυλάδικο και το κωλάδικο) θα έπρεπε να μελετάνε τους στίχους του Τριπολίτη. Αλλά, αν τον

έπαιρναν στα σοβαρά (την αντισυμβατικότητα του δηλαδή, την ειλικρίνεια και τη δύναμη της αλήθειας που φέρνει) θα κινδύνευαν να μην ξανακάνουν δίσκο: η αγορά άλλα ζητά. Εδώ ο ίδιος, ο καλύτερος στο είδος του – και περνάνε χρόνια μέχρι να δούμε καινούρια δουλειά του στη δισκογραφία. Είναι ντροπή, είναι πάνω απ’ όλα χαμένη ευκαιρία για το ελληνικό τραγούδι: δεν θα ξαναέχουν οι συνθέτες τέτοιον στιχουργό στη διάθεσή τους. Οι μεγάλες δυνάμεις (Μίκης, Μικρούτσικος, Μούτσης) έκαναν αυτό που έπρεπε – και τα τραγούδια που έφτιαξαν με τον Τριπολίτη θα κοσμούν για πάντα την ελληνική δισκογραφία. Οι νεότεροι προτιμούν να πλατσουρίζουν στα ρηχά – καλά είναι κι αυτά που παιδεύουν, αλλά τόσο μα τόσο «λίγα» όταν συγκρίνονται... Τιμητική εξαίρεση από τους (κάπως) νεότερους, πέρα από τον Σταμάτη Κραουνάκη (που, μετά τα **Σκουριασμένα χείλια** έκανε το μοιραίο λάθος της ζωής του με την επιλογή του βασικού συνεργάτη -στιχουργού, αλλά αυτό είναι άλλη ιστορία) ο Διονύσης Τσακνής. Από το δίσκο «Γέφυρες» του 2002, το επόμενο τραγούδι, που το τραγουδάει ο ίδιος: **Πρόεδρε**

**Πρόεδρε, ο κόσμος πεθαίνει
Με σταυρούς, με σφυροδρέπανα, με μπλακ-εντ-ντέκερ
στο προσκεφάλι
Πρόεδρε...**

**Κάμερες κρυμμένες καταγράφουν άδειες φάτσες,
η ζωή στο φωτοαντιγραφικό
Λούμπεν και πληβείοι αναλώνονται στις πιάτσες,
η απόγνωση στο πρώτο Ενικό
Άμβωνες ουρλιάζουν το μεγάφωνο του μίσους,
λεκιασμένες των Αγίων οι μορφές
Έδρανα και Νόμοι προστατεύουνε τους Κροίσους,
χειροπέδες και πεντάπικρος καφές**

**Φέρνουν σκυλοπνίχτες λαοθάλασσες της φρίκης,
στα αμπάρια φτώχεια και Αρμαγεδών
Πρόεδρε σου ανήκουν, είναι λάφυρα της Νίκης,**

που ζητούν στον ήλιο μοίρα κι εμβαδόν
 Γέφυρες δακρύων, άνθρωποι και κατσαρίδες
 ονειρεύονται υπόγειους ουρανούς
 Πρόεδρε, σου λέω: Της καρέκλας σου οι βίδες
 μία-μία σπάζουν με ύπουλους τριγμούς

Ισοβίως βρέχει στις ψυχές των ηττημένων,
 γκριζα λάσπη, κάθε ψίθυρος βροχή
 Ροζ πολυεστέρας τ' άστρο των προσκυνημένων,
 που δοξάζει αίσχος και συνενοχή
 Μαύρο οξειδωμένο το παγκάρι του σαράφη,
 πληθυσμοί στα νύχια των χρηματιστών
 Μέλλον, μέλλον, μέλλον, στην εξώπορτά σου γράφει:
 «Το κατάστημα προσωρινώς κλειστόν»

Νάυλον η σάρκα, χύμα σταφ οι ζαρντινιέρες,
 τα αισθήματα στην πούδρα και στο τζελ
 Πρόεδρε, η σιωπή σαβανώνει στους αιθέρες
 της οργής τα βέβηλά μου ντεσιμπέλ
 Έδεμ των εμπόρων η ανθρώπινη οδύνη,
 οι οθόνες καπηλεύονται το φως
 Πρόεδρε, της παρτίδας έχεις όλη την ευθύνη,
 αλλ' εσύ δεν περπατάς ποτέ σκυφτός

Ίσως έχουν δίκιο οι νεότεροι συνθέτες: δεν πουλάνε τέτοια τραγούδια! Καλύτερα ας μείνουν στις ανώδυνες σαχλαμαρίτσες (τις πλασάρουν άλλωστε ως σινιέ λαϊκό, και με τζουρά, άμα λάχει!) – κι ο κόσμος αυτές αναζητάει. Ίσως: **Όλα από χέρι καμένα** (Μικρούτσικος, τραγουδά ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου)

Ήρωες, μίξερ, μανταλάκια, σερβιέτες,
 λάβαρα, κόμιξ, σούπερ-μάρκετ, ηγέτες,
 ρήτορες, μπλέντερ, βιταμίνες, μονώσεις,
 κι ότι σου τάζουνε για να καυλώσεις.

Κίνημα, χάπια, σελοτέιπ, πτυχία,
 άγιοι, σέρβις, μπόντυ μπίλντινγκ, ηχεία,

**κάμερες, γκέι, φουστανέλες, ψυχώσεις,
κι ότι σου δίνουνε για να καυλώσεις.**

**Όλα από χέρι καμένα
και τα σπέρτα μας βρεγμένα...**

**Λείψανα ,κέικ, κορωδίες, μουστάρδες,
βίζιτες, χύτρες, ισοτιούτα, κονκάρδες,
κόλλυβα , πόστερ, after-shave, διαγνώσεις,
κι ότι σου τάζουνε για να τα κώσεις.**

**Κλύσματα, σέντρες, γκομενάκια, πακέτα,
άγγελοι, telex, ανθοδέσμες, κουφέτα,
πρόεδροι, κέτσαπ, βαλβολίνες, ενέσεις,
κι ότι σου υπόσχονται για να την πέσεις.**

**Όλα από χέρι καμένα
και τα σπέρτα μας βρεγμένα...**

**Έρανοι, άλμπουμ, ονειράκια, πατέντες,
κάψουλες, μπόνους, φωτοκόπιες, κουβέντες,
κίναϊδοι, τίτλοι, wind-surfing, εκπλήξεις,
κι' ότι σου δίνουνε για να πηδήξεις.**

Ohh, yes! Indeed!

*

Ακούσαμε ήδη δεκαοκτώ τραγούδια του Τριπολίτη και απομένουν άλλα επτά για να ολοκληρωθεί η παρουσίαση. Η τελευταία ομάδα τραγουδιών είναι από εκείνα που κινούνται στον προσωπικό, ιδιωτικό χώρο. Καταπιάνονται με την αίσθηση του ανεκπλήρωτου, την αποτυχία, την απόγνωση, τη μοναξιά, αλλά και το παιγνίδι με την ιδέα του θανάτου – που κόβει την ανάσα. Οι λεπτεπίλεπτες υπάρξεις και οι εκουγχρονιστές πάσης φύσεως, αν υποθέσουμε πως έφτασαν ως εδώ, ας μη προχωρήσουν παρακάτω, για λόγους ασφαλείας (τους): **Έτσι κι αλλιώς** (Κραουνάκης, τραγουδάει -πολύ

φτωχή η λέξη για τη συγκλονιστική ερμηνεία- η Βίκυ Μοσχολιού)

**Η ζωή σου έτσι κι αλλιώς
κούφιο κόκαλο και φαγωμένος σκελετός
η ζωή σου εδώ κι εκεί
μαύροι έρωτες και καταδίκη μυστική
η ζωή σου όπου κι αν πας
κρύες κάμαρες κι αποκλεισμένος μαχαλάς**

**Έτσι κι αλλιώς
σε ξέρουνε δυο τρία άτομα
έτσι κι αλλιώς
πεσμένος μια ζωή στο πάτωμα**

**Η ζωή σου έτσι κι αλλιώς
τρύπιο γόνατο κι ανάπηρος βηματισμός
η ζωή σου εδώ κι εκεί
απομόνωση στην ίδια σου τη φυλακή
η ζωή σου όπου κι αν πας
άδειο τρίκυκλο και φαγωμένος μουσαμάς**

Αναρωτιέμαι αν τα ξέρουν αυτά τα τραγούδια, αν τα έχουν ακούσει ποτέ, όσοι συντοπίτες μας (από το Λιγουριό, τα Καμένα Βούρλα, τα Καμίνια και τον Αη Γιάννη Ρέντη) εκοτασιάζονται με αλλοδαπούς καλλιτέχνες – ή μήπως δεν τα καταδέχονται, επειδή είναι γραμμένα από Έλληνες – στην ελληνική γλώσσα; Ακούγοντας τα ραδιόφωνα (και τριγυρίζοντας στα ιστολόγια) αναρωτιέμαι καμιά φορά *μήπως ζούμε σ' άλλη χώρα;* (στίχος του Μάνου Ελευθερίου) Μπορεί, πάλι, να είναι θέμα marketing, life style – και δε συμμαζεύεται. Μπορεί η μαντάμ Σουσού να έχει μετεμψυχωθεί, πολλαπλώς. Κι αν προσθέσουμε και τα κυρίαρχα σκυλιά, άστα να πάνε... Δε λέω να μην ακούμε τις μουσικές και τους μουσικούς του κόσμου – να ακούμε και πολύ μάλιστα. Αλλά, έχουμε και ελληνικά τζοβαΐρια και μαλάματα, κι είναι κρίμα να μη τα χαιρόμαστε. Δεν εννοώ μονάχα τον Τριπολίτη, αλλά ολόκληρο το ελληνικό τραγούδι.

Όπως και να 'χει: **Μοναξιά χιλιάδες φύλλα** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Γιώργος Νταλάρας)

**Τον περισσότερο καιρό σωπαίνεις
στο τζάμι το θαμπό της οικουμένης
κοιτάς αυτά που δεν καταλαβαίνεις
κι ούτε που ξέρεις τι και πώς**

**Βλέπεις θεάματα πληρώνεις φόρους
επιθυμώντας μ' όλους τους πόρους
να ζεις μονάχα με δικούς σου όρους
και να 'σαι ο ίδιος σου πομπός**

**Άκου κοινό !
Λάθος προφίλ του ανθρώπου ο νους
δεν αντέχει κόσμους αληθινούς
κόλαση υπάρχει μονάχα για τους ζωντανούς**

**Τα μανιφέστα του καιρού σου μίλα
κίτρινα λόγια με σινιέ ξεφτίλα
πουλάει η μοναξιά χιλιάδες φύλλα
όταν ποζάρει στο φακό**

**Γλυκιά ακίνητη θολή νιρβάνα
δεν έχεις έρωτες μα έχεις πλάνα
έχεις οθόνη μα δεν έχεις μάνα
ούτε ένα χέρι φιλικό**

Σε αυτό το τραγούδι του Τριπολίτη λέγονται πολλά, με την πυκνότητα που πετυχαίνει συχνά ο στιχουργός. Από αυτά να υποσημειώσουμε τη δήλωση επιθυμίας για αυτο- και όχι – ετερο-καθορισμό (*να ζεις μονάχα με δικούς σου όρους / και να 'σαι ο ίδιος σου πομπός*). Την αδυναμία να επιτευχθεί κάτι τέτοιο. Την αηδία για τη σινιέ ξεφτίλα της καθημερινότητας. Το βούλιαγμα στη μοναξιά, αλλά χωρίς παράδοση σε προφήτες και ψευδαισθήσεις: το μυαλό εξακολουθεί να διατηρεί την αξιοπρέπειά του. Αλλά, στις συνθήκες αυτές, χρειάζεται οπωσδήποτε μια διαφυγή, ένα όνειρο. Όμως, ακόμα και τα

όνειρα του Τριπολίτη, είναι ευκαιρίες για ανελέητο σαρκασμό και αυτοσαρκασμό: **Ονειρεύομαι (L.A.)** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου)

**Εσύ πατάς στο κόκκινο χαλί των επισήμων
κι εγώ είμαι στο ψάξιμο γυναίκας και ενσήμων.
Εσύ αραχτός και ψύχραιμος στη μαύρη λιμουζίνα
κι εγώ τραβάω σίδερο γυρεύοντας βιτρίνα.**

**Και ονειρεύομαι πισίνες και ονειρεύομαι γκόμενες
και ονειρεύομαι φόρμουλες, γκόμενες και ονειρεύομαι
Λος Άντζελες
και ονειρεύομαι και ξυπνάω και σπάζομαι και
τραγουδάω.**

**Εσύ πατάς στο κόκκινο χαλί των επισήμων
κι εγώ είμαι στο ψάξιμο γυναίκας και ενσήμων.
Εσύ αραχτός και ψύχραιμος στη μαύρη λιμουζίνα
κι εγώ τραβάω σίδερο γυρεύοντας βιτρίνα.**

Ένας αιώνια απροσάρμοστος... Η προσαρμογή (ένταξη, υποταγή, ενσωμάτωση) είναι δείγμα υγείας ή το αντίθετο; Το σίγουρο είναι πως όσοι επιμένουν, το πληρώνουν. Ίσως έχουν μια (πανάκριβη σε κόστος, αλλά και ανεκτίμητη σε αξία) αίσθηση ελευθερίας. Και λειτουργούν ως άλλοθι σ' εμάς τους άλλους, τους συμβιβασμένους, που δακρύζει η ψυχή μας και λαχταρά τις παγωμένες ανάσες της πανάκριβης φαντασίωσης που κάποτε την αγγίξαμε (**χαίρε, ω χαίρ' ελευθεριά!**) αλλά δε μας επιτρέπεται πια ούτε να ζυγώσουμε εκεί κοντά – το εξαργυρώσαμε αυτό το υψηλό προνόμιο. Τα τραγούδια αυτά λειτουργούν και θεραπευτικά, ως παραμυθία δηλαδή, όταν τα ακούμε. Είναι πιθανόν, ωστόσο, μια ανάλογη σχέση να χαρακτηρίζει τον ίδιο τον Τριπολίτη και τους στίχους του. Δε μπορώ να το ξέρω, αλλά δεν έχει κιόλας ιδιαίτερη σημασία. Στην τελική, μόνο τα τραγούδια έχουν σημασία, καθώς αρμενίζουν σα μοναχικά καράβια μέσα στο χρόνο και μέσα στις ψυχές: **Πρωταθλητής** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου)

**Βγάζω τη φόρμα του καλού πρωταθλητή
κρύβω στο ράφι τα αθλητικά μου είδη,
κάνε μονάχη σου και το διαιτητή
το πουλημένο κέρδισέ το το παιχνίδι.**

**Αν λέω αν, παίζεται το παν
δίχως θεατές, χωρίς ρακέτα
αν θέλεις αν, νίκες δωρεάν
τότε τα παιχνίδια κέρδισε τα,
δεν μπαίνω στο παιχνίδι σου – όχι δωρεάν.**

**Αν λεω αν, είσαι κάτι σαν
γήπεδο αδειανό, ψυχρή κερκίδα
αν παίζεις αν, με σινιέ μπουφάν
τότε δε σε ξέρω δε σε είδα,
δεν μπαίνω στο παιχνίδι σου -όχι δωρεάν.**

Ένας τέτοιος άνθρωπος, με τις εμμονές και τις επιμονές που είδαμε να ζωγραφίζονται στα τραγούδια, δεν είναι εύκολος στις προσωπικές του σχέσεις. Πληγώνει – και πληγώνεται γι' αυτό:
Συγγνώμη για την άμυνα (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Γιώργος Νταλάρας)

**Το πάθος φτιάχνει τρίγωνα
στης πόλης τα τετράγωνα
συγγνώμη που σε πάγωνα
σ' αρνιόμουν και σε πλήγωνα**

**Με λόγια κατασκότεινα
το πάθος βγάζει εξάμηνα
συγγνώμη για την άμυνα
και για όσα δε σου πρότεινα**

**Το πάθος ανοξειδωτο
με κρύσταλλα και χρώμια**

**ξυστά τα πεζοδρόμια
και πάντοτε ανεκπλήρωτα**

Για το κλείσιμο, δυο μοναδικά τραγούδια, που δε σηκώνουν κανένα σχόλιο. Το πρώτο: **Song blues** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου. Πρόσφατα, το είπε και ο Χρήστος Θηβαίος)

**Ένα μπλουζ η αγάπη μου πένθιμο,
μια πομπή μαύρων αυτοκινήτων.**

**Με κορδέλες μοβ, με ορχήστρα μοβ,
σε πορεία μοβ, όλα μοβ.**

**Ένα μπλουζ η αγάπη μου πένθιμο,
μια πομπή μαύρων αυτοκινήτων.**

**Ένα μπλουζ η αγάπη μου πένθιμο,
η ζωή είναι θέμα πιθανοτήτων.**

Και το δεύτερο: **Γενέθλια '86** (Μικρούτσικος, τραγουδάει ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου)

**Γενέθλια κι αγόρασα σκοινί,
τον κόμπο μου τον έχω φτιάξει πρόχειρα,
παραληρώντας πάνω στο σκαμνί,
στον τελευταίο ρόλο του αυτόχειρα.**

**Πίσω μου τίποτα, τίποτα στο μέλλον,
μονάχα η κηδεία των ψηλών καπέλων.**

**Γενέθλια και φτύνω τις ευχές,
σοκολατάκια στήνω για ικρίωμα,
ελπίζω με τις πρώτες τις βροχές,
να ξεχαστώ και 'γω και το σημείωμα.**

Το δημιουργικό 1971 του κ. Μάνου Ελευθερίου

Καθώς ξεφυλλίζεις τον τόμο με τα τραγούδια, δεν θέλεις να προχωρήσεις παρακάτω. Μένεις σ' εκείνη τη χρονιά, την πρώτη, ουσιαστικά, του στιχουργού Μάνου Ελευθερίου. Γιατί καθώς τα τραγούδια περνάνε μπροστά στα μάτια σου και τα ξανακούς, συνειδητοποιείς ότι σε έχουν συντροφέψει ολόκληρες δεκαετίες – κάποια μάλιστα ακούγονται τόσο φρέσκα, λες και γράφτηκαν σήμερα!

Το πρώτο τραγούδι του 1971 (*Μη χτυπάς*), κατά σειρά εμφανίσεως στη συλλογή (*Τα λόγια και τα χρόνια*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2013) βγήκε με κατ' απονομήν στιχουργό τον Λουκιανό Κηλαηδόνη, γιατί η Κωστούλα Μητροπούλου δεν ήθελε άλλο όνομα δίπλα στο δικό της, στο δίσκο που έκαναν τότε με τον Λουκιανό!

Ο πρώτος μεγάλος δίσκος του 1971 είναι *Τα λαϊκά*, σε μουσική του Μίκη Θεοδωράκη: *Το παλικάρι έχει καημό, Μια υυχτερίδα στη σκεπή, Σ' αυτή τη γειτονιά, Η πόρτα μου είναι ανοιχτή, Κάθε πρωί, Ο δικαστής, Το σπίτι μου είναι μικρό, Το φωμί μου είναι γλυκό, Σ' αυτό το δύσκολο καιρό, Το τραίνο φεύγει στις οχτώ, Έχει ο Θεός, Ήρθαν τα βάσανα.*

Ακολουθεί ο Άγιος Φεβρουάριος, του Δήμου Μούτση: *Άγιος Φεβρουάριος, Άλλος για Χίο τράβηξε, Το σπίτι στην ανηφοριά, Ο Χάρος βγήκε παγανιά, Στη Σμύρνη και στο Αϊβαλί, Σταμάτης Κομνηνός, Κι αν φταίει κανείς, Το κομοδίνο, Η σούστα πήγαινε μπροστά.*

Μετά, τέσσερα τραγούδια για τα *Τραγούδια του Αγώνα*, του Μίκη Θεοδωράκη: *Η επιστολή, Η αυλή, Κλείσ' το παράθυρο, Ποιος τη ζωή μου.* Προσέξτε ιδιαίτερα το δεύτερο και το τέταρτο τραγούδι – υπάρχει λόγος!

Η χρονιά κλείνει με ένα τραγούδι του Γιάννη Σπανού (*Η πληρωμή*) και ένα του Βασίλη Δημητρίου (*Έγχειρα στο παραθύρι*).

Για όσους ακούσαμε πολύ αυτά τα τραγούδια, είναι κάτι παραπάνω από νοσταλγία. Υποθέτω ότι κάποια από αυτά θα τα ανακαλύψουν, μέσα από νέες εκτελέσεις και οι σημερινοί πιτσιρικάδες. Αλλά μπορεί και όχι.

Φυσάει

Μια φάση που συνέβη τον Ιούνιο του 2011 (σημ: το κομμάτι είναι του 2007). Μήπως ο χρόνος, κι εμείς μέσα στο χρόνο, δεν είναι και δεν είμαστε μια απολύτως μυστήρια υπόθεση; Αφιερώνεται σε όσους πιτσιρικάδες και πιτσιρίκες περνούν από την καλύβα.

*

Μάζευα ήλιο με την παρέα, στα γρασίδια του ΤΕΙ, στη Σίνδο. Οι μεγάλες καταλήψεις και οι πορείες και το γενικό χάος είχαν σταματήσει για την ώρα, όταν ο πρωθυπουργός Παπανδρέου, ο θλιβερός ΓΑΠ, προκήρυξε πρόωρες εκλογές, μιας και δε μπορούσε να συμμαζέψει την κατάσταση, ούτε με τις παρόλες, ούτε με τη βία. Αλλά μη ζητάτε να σας πω περισσότερα γι' αυτό, η πολιτική δεν είναι το γούστο μου.

Γουστάριζα τις καταλήψεις και το τζέρτζελο – τρεις ολόκληρους μήνες! Άλλοι άνθρωποι γίναμε – και με το ίντερνετ, οι συναυλίες, τα θεατρικά μας, οι εκθέσεις, τα γκράφιτι, τα βιντεο-άρτ, τα κόλπα όλα ταξίδεψαν σ' όλη τη χώρα και σ' όλο τον κόσμο, συναγωνιζόμαστε στα ίσια Αθήνα και Ρώμη και Μαδρίτη, που είχαν παρόμοιες φάσεις, τον ίδιο καιρό! Φίρμες γίναμε, σχεδόν – άλλο που δεν άλλαξε ακόμα τίποτα στη ζωή μας. Ή μήπως άλλαξε;

Αυτή την κουβέντα είχαμε με τα παιδιά, όταν κελήδησε το κινητό. Ήταν ο Οδυσσέας, από τους **σπεύδε βραδέως** – και άνοιξα.

«Γειά σου, συντροφάκι...»

«Γειά, ρε Δυσσέα. Τι τρέχει;»

«Είσαι αδερφός, ρε;»

«Είμαι!»

«Τότε μπες στο παπί κι έλα από το μέγαρο!»

«Τώρα;»

«Τώρα! Καίγομαι...»

«Καλά, ρε. Σβήσε κι έρχομαι!»

Το Δυσσέα τον παραδέχομαι – εκτός που είναι πρώτος τυπάζ, έχει ένα από τα καλύτερα συγκροτήματα και γράφει παπάδες.

*

Φτάνω στο μέγαρο – ένα από τα δεκάδες κτίρια του κέντρου της πόλης που έχουν καταληφθεί ολόκληρα ή κομμάτι, από νεολαία και άστεγους, κάτι που προξενεί ανίατο τραλαλά στους νεοφιλελεύθερους και στον ΓΑΠ – Ιασονίδου και Αγίου Δημητρίου γωνία. Το λένε μέγαρο κοροϊδευτικά, γιατί είναι ετοιμόρροπο. Μπαίνω, αλλά γυρίζω και κάνω το σήμα με το δάχτυλο κάθετο, στην κάμερα απέναντι. Βάλανε παντού, είναι τόσες πολλές που αχρηστεύονται από μόνες τους... Είμαστε τόσοι πολλοί κι εμείς – να κι αν γράφουν, να κι αν δε γράφουν! Στ' αυτιά μου φτάνουν ήχοι – εντάξει, κάνουν πρόβα στο υπόγειο. Κατεβαίνω, σπρώχνω τη σιδερένια πόρτα. Μόλις έχουν αρχίσει ένα κομμάτι, που το ακούω για πρώτη φορά:

**Τόσα άστρα και γω
να λιμοκτονώ...**

**Χρωματίζω πουλιά
χάρτινα πουλιά
και περιμένω
να κελαηδήσουν
γιατί κειμώνιασε...**

Είναι ροκιά – και δεν είναι... Ο Δυσσέας έχει δικό του ήχο, αλλά αυτό το πράγμα ξεφεύγει. Πολλά έγχορδα ξεχύνονται από τον υπολογιστή – και τα κρουστά δυνατά. Τραγουδάει και παίζει ηλεκτρική, ταυτόχρονα.

**Τόσα άστρα κι εγώ
να λιμοκτονώ...**

**Κάνε λοιπόν, Κύριε,
να ‘χει κανείς ένα φίλο...
Δος του ένα σκυλί
ή ένα φανάρι του δρόμου
γιατί κειμώνιασε...**

Η ηλεκτρική σολάρει με γκάζια, αλλά ξανάρχεται το **χρωματίζω πουλιά...** και το κομμάτι σβήνει απαλά. Με χαιρετάνε όλοι – οι πέντε του συγκροτήματος με δυνατά high five – και οι δυο κοπελιές που τις έχουν για τα φωνητικά ανασηκώνοντας ελαφρά το αριστερό τους φρύδι.

*

«Είναι κάτι φρέσκο, συνδυάζει τραγούδι και ποιητικό λόγο... δηλαδή χρειαζόμαστε κι έναν, ας πούμε, αφηγητή. Ο μαλάκας που είχα, πλακώθηκε και είναι οφ, στα σπιτάλια... Θα τα πεις εσύ!»

«Με δουλεύεις, ρε;»

«Τσου. Αύριο βράδυ, λέμε, έχουμε συναυλία στο μεγάλο αμφιθέατρο της Νομικής!»

«Τι έκανε, λέει;»

«Μη γίνεσαι ΓΑΠ, κούλαρε! Σε σκέφτηκα, γιατί σε είχα δει σε κείνη την παράσταση και η φωνή σου μου κάνει. Ποιόν θέλεις να φωνάξω, το Χριστόφορο Παπακαλιάτη;»

Όλοι γελάνε, οι κοπελιές δυνατότερα, εγώ δε γελάω, γιατί ακόμα δεν το έχω πιάσει καλά το θέμα. Μάλλον, επειδή όσο το πιάνω, τόσο με ζώνουν τα φίδια...

«Πάμε το πρώτο κομμάτι που ακούγεσαι. Δες στην οθόνη, τα δικά σου είναι με τα italics, όταν σου κάνω νόημα, μπαίνεις!»

Δεν προλαβαίνω να διαβάσω τα λόγια μου καλά καλά, ο Δυσσέας αρχίζει αμέσως, με μια ήσυχη μελωδία από την ακουστική κιθάρα:

**Και να που φτάσαμε εδώ
χωρίς αποσκευές
μα μ' ένα τόσο ωραίο φεγγάρι...**

Με το που τελειώνει, μπαίνει μια δυνατή φράση από τα έγχορδα και ο Δυσσέας μου κάνει νόημα.

Το λέω, χάλια:

*Κι εγώ ονειρεύτηκα έναν καλύτερο κόσμο... Φτωχή
ανθρωπότητα, δε μπόρεσες ούτε ένα κεφάλαιο να γράψεις*

ακόμα... σα σανίδα από θλιβερό ναυάγιο ταξιδεύει η γηραιά μας ήπειρος...

Ο Δυσσέας ξαναμπαίνει, με μια απίστευτα όμορφη μουσική φράση:

Αλλά τα βράδια – τι όμορφα που μυρίζει η γη, τι όμορφα, τι όμορφα που μυρίζει η γη...

Αυτή τη φορά νομίζω πως είμαι καλύτερος – τουλάχιστο δεν τραυλίζω:

Βέβαια αγάπησα τα ιδανικά της ανθρωπότητας, αλλά τα πουλιά πετούσαν πιο πέρα... Σκληρός, άκαρδος κόσμος, που δεν άνοιξε ποτέ μιαν ομπρέλα πάνω απ' το δένδρο που βρέχεται...

Ενανά, το μαγευτικό θέμα – κι ο Δυσσέας το δίνει λιωμένο, η φωνή του βγαίνει από τα σπλάχνα, ποτέ δεν τον έχω ακούσει τόσο καλό:

Αλλά τα βράδια – τι όμορφα που μυρίζει η γη, τι όμορφα, τι όμορφα που μυρίζει η γη...

Ύστερα ανακάλυψαν την πυξίδα για να πεθαίνουν κι αλλού και την απληστία για να μένουν νεκροί για πάντα. Αλλά καθώς βραδιάζει, ένα φλάουτο κάπου ή ένα άστρο συνηγορεί για ολόκληρη την ανθρωπότητα...

Αλλά τα βράδια – τι όμορφα που μυρίζει η γη, τι όμορφα, τι όμορφα που μυρίζει η γη...

Καθώς μένω στο δωμάτιό μου, μου έρχονται άξαφνα φαιινές ιδέες. Φοράω το σακάκι του πατέρα κι έτσι είμαστε δυο... κι αν κάποτε άκουσαν να γαυγίζω, ήταν για να δώσω έναν αέρα εξοχής στο δωμάτιο...

Αλλά τα βράδια – τι όμορφα που μυρίζει η γη, τι όμορφα, τι όμορφα που μυρίζει η γη...

*Κάποτε θ' αποδίδουμε δικαιοσύνη μ' ένα άστρο ή μ' ένα γιασεμί
– σαν ένα τραγούδι που καθώς βρέχει, παίρνει το μέρος των
φτωχών...*

**Αλλά τα βράδια – τι όμορφα που μυρίζει η γη, τι
όμορφα, τι όμορφα που μυρίζει η γη... δος μου το χέρι
σου...**

Το κομμάτι τελειώνει – κι εγώ έχω φύγει από το υπόγειο και
πλανάρω... Προσγειώνομαι, κοιτάζω το Δυσσέα και ρωτάω με
τα μάτια «πως πήγα;» Αυτός γελάει και φέρνει το δείκτη στον
κρόταφο – αυτοκτονία! «Θα το στρώσουμε...», λέει, σίγουρος
και αισιόδοξος.

*

Στο επόμενο δεν ακούγομαι – το ακούω όμως, ξεκινάει σα μια
παλιομοδίτικη μπαλάντα και μετά το αρπάζουν τα πνευστά:

**Λοιπόν, τι κάνουμ' εδώ;
και πότε θ' αλλάξει ο κόσμος;**

**Όμως απόψε βιάζομαι,
απόψε
να παραμερίσω όλη τη λησμονιά
και στη θέση της ν' ακουμπήσω
μια μικρή ανεμώνη...**

**Α, ωραίο να 'σαι μονάχος...
να 'σαστε δυο...
να 'μαστε όλοι...**

*

Διαβάζω στην οθόνη τα λόγια – και δεν πιστεύω στα μάτια μου.
Ακούω το συγκρότημα να παίζει μια τρυφερή μελωδία και
χαζεύω το Δυσσέα να τραγουδάει με απίστευτη εσωτερική
ένταση τους παλιομοδίτικους στίχους του:

**Ναι, αγαπημένη μου, ναι,
πολύ πριν να σε συναντήσω σε περίμενα...**

**Μες στην αγάπη μας
είν' ένα δροσερό κλωνάρι
ένα σπουργίτι, μια φυσαρμόνικα...**

**Κι όταν βρεθήκαμε για πρώτη φορά, θυμάσαι;
Μου άπλωσες τα χέρια σου τόσο τρυφερά,
σα να με γνώριζες από χρόνια...**

**Μες στην αγάπη μας
είν' ένα δροσερό κλωνάρι
ένα σπουργίτι, μια φυσαρμόνικα...**

**Ναι, είχες ζήσει πολύ, μέσα στα όνειρά μου, αγαπημένη
μου...**

*

Ωχ, πάλι στα δύσκολα... Κι αυτό το κομμάτι, μου φαίνεται
βουνό... Αρχίζει με πανηγυριζίδικα πνευστά και αμέσως ο
Δυσσέας μου κάνει σήμα να μπω, με το καλημέρα:

Το έθνος μας απειλείται!

Υπέρ βωμών και εστιών!

*Μα πρέπει να συντομεύουμε, Εξοχώτατε,
Εξοχώτατε, Εξοχώτατε
Εξοχώτατε, μας περιμένουν για το τσάι...*

Ἐνθα οὐκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη...

**Ἐνας ζητιάνος ξύνει τ' αχαρνά του
ο ἄγνωστος στρατιώτης κρυώνει στο χιονόνερο
ο Υπουργός, χειρονομεί
μια γριά σταυροκοπιέται:**

«Κύριε των Δυνάμεων...»

Των Δυτικών βέβαια δυνάμεων!

*Σκασμός, σκασμός, σκασμός λοιπόν!
Μιλάει ο Υπουργός!*

(«μια άγρια, μια γλυκά ο σκασμός!», γράφει η οθόνη...
Προσπαθώ...)

**Τα γάντια χειροκροτούν
οι φαντάροι παρουσιάζουν όπλα
οι τράπεζες κωνεύουν τη λεία τους
δυο αστυνόμοι τρέχουν
ποιος είναι;
τίποτα, τίποτα
ποιος είναι;
ένας άνεργος
λιποθύμησε
μπορεί και να πέθανε
τίποτα.**

Σκασμός, σκασμός λοιπόν, μιλάει ο Υπουργός!

Πρέπει να εξοπλισθώμεν, να διαφυλάξωμεν την ασφάλειαν του έθνους!

Μακάριοι οι πεινώντες και οι διψώντες... ω, σόρρυ, με συγχωρείτε... η ελευθερία της πατρίδος ήθελα να πω...

Τώρα μπαίνουν δυναμικά οι φωνές με ένα επαναλαμβανόμενο **SOS...** και το κομμάτι ξεφεύγει, σε μια δυναμική, απελπισμένη ροκιά:

**Φυσάει, φυσάει απόψε, φυσάει...
τρέχουν οι δρόμοι λαχανιασμένοι, φυσάει
κάτω από τις γέφυρες, φυσάει
μες τις κιθάρες φυσάει...**

Ντραμς, ηλεκτρικές, πλήκτρα...

Δος μου το χέρι σου, φυσάει,δος μου το χέρι σου...

«Πως σου φάνηκε, συντροφάκι;»

«Γαμάτο...»

«Είσαι μέσα;»

«Με χίλια!»

«Τζάμι. Πάμε!»

*

Τώρα το ξεκινάνε το πιάνο και οι γυναικείες φωνές. Ο Δυσσέας, δίνει ρέστα:

**Έβρεχε 'κείνο το βράδυ
έβρεχε
ανέβηκα τα σκαλιά
κάνεις στην κάμαρα
έβρεχε
έτρεμε στ' ανοικτό παράθυρο η κουρτίνα
έβρεχε.
«Φεύγω, μη ζητήσεις να με βρεις... αγαπώ άλλον»,
έγραφε.**

Αγαπώ άλλον, αγαπώ άλλον...

Κοντραμπάσο, ντράμς, πλήκτρα...

**Που είσαι;
που να πάω;
φυσάει, κρυώνω...**

Οι κοπέλες με τις φωνές τους φτιάχνουν το χαλί, μαζί με το πιάνο... Μου κάνει σήμα και μπαίνω. Στα ενδιάμεσα των φράσεων, ακούγεται κι αυτός.

*Δρόμοι λασπωμένοι, κίτρινα φώτα. Ζευγάρια αγκαλιασμένα
κάτω απ' τις ομπρέλες τους.*

*Σε λίγο θ' ανάβουνε το φως, θα κοιτάζονται στα μάτια και θα πετάνε από πάνω τους όλη τη μοναξιά τους. Οι φωτεινές ρεκλάμες ανοιγοκλείνουνε τα μάτια τους. Όλα στην εποχή μας διαφημίζονται. Γιατί όχι κι αυτό; **ΑΓΑΠΩ, ΑΛΛΟΝ.** Με κόκκινα πελώρια γράμματα, θα 'ταν υπέροχη διαφήμιση. Γιατί όχι κι αυτό; **ΑΓΑΠΩ ΑΛΛΟΝ!***

Αγαπώ άλλον...

**Που είσαι;
που να πάω;
φυσάει, κρυώνω...
που είσαι;**

Οι τελευταίοι στίχοι επαναλαμβάνονται, όλο και πιο σπαραχτικά – μέχρι το κρεσέντο, όπου ο Δυσσέας τα δίνει όλα... Αυτό το τραγούδι το αγάπησα με τη μία!

*

Το κομμάτι αρχίζει στ' αυτιά μου σαν απόηχος ηπειρώτικης πολυφωνίας, αλλά στη συνέχεια ανεβαίνει σε μια δυναμική ροκιά...

**Τραγουδάω το τραγούδι μου... τραγουδάω όπως
τραγουδάει το ποτάμι...
τραγουδάω όπως γεννιέται κανείς, όπως κρύνει
κανείς...**

**Τραγουδάω την ελπίδα που δεν έχει χρώμα, τραγουδάω
εσάς
τραγουδάω το αίμα που παντού στη γη είναι κόκκινο,
τραγουδάω εσάς...**

Οι στίχοι μου φαίνονται κάπως τάχα, αλλά η δύναμη της μουσικής με σηκώνει ψηλά... Τα όργανα (ηλεκτρική κιθάρα, βιολί, κρουστά) σολάρουν το ένα μετά το άλλο, με σύντομες, αλλά δυνατές φράσεις. Αρχηγός!

*

Ο Δυσσέας με κοιτάζει στα μάτια – το ίδιο κάνουν όλοι οι υπόλοιποι, ακόμα κι οι κοπελιές που ως τώρα το 'παιζαν πολύ υπεράνω.

«Μάγκα, τώρα κοίτα, συγκεντρώσου! Εδώ, πρωταγωνιστεί ο λόγος... ανάμεσα θα μπαίνω εγώ, με φράσεις από τα τραγούδια που άκουσες ήδη – ή μικρές μουσικές γέφυρες. Ή το απογειώνεις ή το σκοτώνεις...»

«Μη μου λες τέτοια...»

«Μη μασάς... Φύγαμε!»

Φύγαμε... Ξεκινάω:

*Ήταν ένας νέος ωχρός. Καθόταν στο πεζοδρόμιο. Χειμώνας.
Κρύωνε. Τι περιμένεις; του λέω. Τον άλλο αιώνα, μου λέει.*

που να πάω;

*Όσο για μένα έμεινα πάντα ένας πλανόδιος πωλητής αλλοτινών
πραγμάτων. Αλλά, ποιος σήμερα ν' αγοράσει ομπρέλες από
αρχαίους κατακλυσμούς;*

**χρωματίζω πουλιά
και περιμένω
να κελαηδήσουν...**

*Κάποια μέρα δεν άντεξα. Εμένα με γνωρίζετε, τους λέω. Όχι,
μου λένε. Έτσι πήρα την εκδίκησή μου. Και δε στερήθηκα ποτέ
τους μακρινούς ήχους...*

τραγουδάω όπως τραγουδάει το ποτάμι...

*Κι ύστερα στο νοσοκομείο που με πήγαν βιαστικά – τι έχετε μου
λένε – εγώ; εγώ τίποτα, τους λέω. Μόνο πέστε μου γιατί μας
μεταχειρίστηκαν μ' αυτό τον τρόπο...*

*Το βράδυ έχω βρει έναν ωραίο τρόπο να κοιμάμαι: τους
συγχωρώ έναν έναν όλους. Άλλοτε πάλι θέλω να σώσω την
ανθρωπότητα... Αλλά εκείνη, αρνείται...*

**όμως απόψε βιάζομαι,
απόψε
να παραμερίσω όλη τη λησμονιά
και στη θέση της ν' ακουμπήσω
μια μικρή ανεμώνη...**

*Κύριε, αμάρτησα ενώπιόν σου... ονειρεύτηκα πολύ... έτσι
ξέχασα να ζήσω...*

*Μόνο καμιά φορά μ' ένα μυστικό που το 'χα μάθει από παιδί
ξαναγύριζα στον αληθινό κόσμο, αλλά εκεί κανείς δε με
γνώριζε. Σαν τους θαυματοποιούς που όλη τη μέρα χάρισαν το
όνειρο στα παιδιά και το βράδυ γυρίζουν στις σοφίτες τους πιο
φτωχοί κι απ' τους αγγέλους. Ζήσαμε πάντοτε αλλού... Και μόνο
όταν κάποιος μας αγαπήσει, ερχόμαστε – για λίγο. Κι όταν δεν
πεθαίνει ο ένας για τον άλλον, είμαστε κιόλας νεκροί...*

SOS, SOS, SOS...

**Φυσάει, φυσάει απόψε, φυσάει...
τρέχουν οι δρόμοι λαχανιασμένοι, φυσάει
κάτω από τις γέφυρες, φυσάει
μες τις κιθάρες φυσάει...**

Δος μου το χέρι σου, φυσάει,δος μου το χέρι σου...

Και τέρμα!

*

Ο δίσκος **ΦΥΣΑΕΙ** κυκλοφόρησε το 1993 και συγκαταλέγεται ανάμεσα στους εκατό καλύτερους από καταβολής της ελληνικής δισκογραφίας – αν την επιλογή την κάνω εγώ. Τη μουσική έγραψε ο **Γιώργος Τσαγκάρης**, πάνω σε παμπάλαιους στίχους του **Τάσου Λειβαδίτη**. Τραγουδάει μοναδικά, στην πιο ευτυχισμένη στιγμή της καριέρας του, ένας συγκλονιστικός **Βασίλης Παπακωνσταντίνου**. Πραγματικό ρεσιτάλ δίνει ο ηθοποιός **Γιώργος Μιχαλακόπουλος**. Ο στίχος *ήταν ένας νέος ωχρός...* ακούγεται στο δίσκο από τον ίδιο τον ποιητή.

Οι στίχοι ενσωματώθηκαν στο παρόν κείμενο με τρόπο που να αποδίδει καλύτερα το άκουσμά τους στο δίσκο, αλλά και τη μυθοποίηση: υπάρχουν κάποιες μικρές διαφορές σε λέξεις ή φράσεις (προέκυψαν από την ηχογράφιση) και η παράθεση τους γίνεται εντελώς ελεύθερα (με δική μου ευθύνη). Ο τίτλος του συγκροτήματος του Δυσσέα **σπεύδε βραδέως**, είναι ένα κλείσιμο του ματιού στο δικό μας **καλά να πάμε κι ας αργήσουμε**, που δε φτούρηξε, στις αρχές της δεκαετίας του ογδόντα. Αλλά, γιατί είμαι βέβαιος ότι θα υπάρξουν πολλά τέτοια συγκροτήματα – στα 2011 ή λίγο πιο μετά και θα δώσουν ακόμα καλύτερα τραγούδια; (Εντάξει, παρέλειψα σκόπιμα ένα *θέλω να*, μπροστά από το *είμαι...*)

*

Τα σκίτσα είναι του [Enki Bilal](#)

Ασκήσεις ακριβείας, στο περίπου

Ως γνωστόν, τα τραγούδια λένε πάντα την αλήθεια. Όχι βρε σεις εκείνη την πραγματική αλήθεια, την αληθένια και πανάκριβη, που την κρύβουμε όλοι προσεχτικά, όπως η γάτα το σκατό της, αλλά την άλλη αλήθεια – την καθημερινής χρήσεως, τη σουπερμακετατζίδικη (με 20% του προϊόντος επιπλέον – δωρεάν) αυτή που επικαλούμαστε οσάκις συζητάμε σοβαρά, τρομάρα μας... Και βέβαια υπάρχουν, ως εξαίρεση, κάποια λίγα τραγούδια με ατόφια την αλήθεια τη ματωμένη και τη σπαρταριστή, αλλά δεν είναι υποχρεωτικά το θέμα μας. Το θέμα μας (συνιστάται ακόμα και για τους φιλελεύθερους της μπλογκόσφαιρας) είναι η εργασία στο τραγούδι, ως άσκηση πνευματικής εγρήγορσης: τα τραγουδάκια που ακολουθούν είναι τάχα της αληθινής ή της ντεμέκ αλήθειας;

*

Ζήτημα 1ο (βασική εκπαίδευση) – Γιάννης Λογοθέτης (ΛΟΓΟ)

*Εγώ γεννήθηκα ελεύθερο πουλάκι
χωρίς οχτάωρα, χωρίς αφεντικό
όλο πετάω από κλαδάκι σε κλαδάκι
λέω και ένα ρεφραινάκι μαγικό:*

*Δε δουλεύω, ποτέ μου δε δουλεύω
και ούτε θέλω να ακούω για δουλειά
δε δουλεύω, ποτέ μου δε δουλεύω
γιατί έχω βρει του Παραδείσου τα κλειδιά*

*Εγώ γεννήθηκα τελείως μπατιράκι
χωρίς γραμμάτια χωρίς επιταγές
μένω στο Ζάππειο σε ξύλινο παγκάκι
και τραγουδάω κάτω από τις νεραντζιές:*

Δε δουλεύω...

*Κι όταν πεθάνω κάποια μέρα όπως όλοι
θα υπογράψω κι ένα συμφωνητικό
να με αφήνουνε οι δώδεκα αποστόλοι
να λέω κάποιο ρεφραινάκι μαγικό:*

Δε δουλεύω...

*

Ζήτημα 2ο (μέση εκπαίδευση) – Μανώλης Ρασούλης & Νίκος Ευδάκης

*Όλα τα 'χε ξηγημένα μες τον κήπο ο Θεός
όμως ο Αδάμ κι Εύα το 'δανε και λίγο αλλιώς*

*Βάζει τότε τιμωρία όλο το προγονικό
να 'χουνε την εργασία για φαΐ και για πιτό*

*Όταν χάρω την αράζω και κοιτώ τον ουρανό
Όλοι λεν πως τενπελιάζω, μα εγώ στη μοίρα τους μιλώ*

*Μη γκρινιάζεις πως χαζεύω σαν με βλέπεις να περνώ
την αγάπη μου μαζεύω μέσ' απ' το σκουπιδαριό*

*Μη μ' αποκαλείς τενπέλη και μου σπας το ηθικό
η καρδιά λεφτά δε θέλει για να πει το σ' αγαπώ...*

*

*Ζήτημα 3ο (ανώτατη εκπαίδευση) – Αργύρης Μπακιριτζής &
Χειμερινοί Κολυμβητές*

*Έλα, οι δύο μας, φως μου να βρεθούμε
στις παραλίες, στα βουνά, ν' αγαπηθούμε
κι όταν βγει το φεγγαράκι, πάμε κάνα ταξιδάκι
Πρύμνα μπες εσύ μες το βαρκάκι
πρώρα βάζω εγώ τον Αργυράκη
τη μυτούλα για πανάκι, κι άντε φύσα αγεράκι
Πάμε στην Καβάλα για ουζάκι
Αλυκή, Ραχώνι, Καλή Ράχη
κι από κει στο Καζαβίτι, για κανένα ωραίο σπίτι
Κι έτσι θα περνούμε όλα τα βράδια
μ' αγκαλιές φίνα ζωή και χάρδια
μέχρι την αυγή που ο ήλιος βγαίνει
και δουλειά σκληρή μας περιμένει*

*

Ζήτημα 4ο (μεταπτυχιακά) – Νικόλας Άσιμος

*Μπαλωματής δεν ήμουνα, μήτε και πολιτομάνος
κωδωνοκρούσης θα 'πρεπε, ντε και καλά ρουφιάνος
να βαρώ τα σήμαντρα δια τους ευσεβείς
παίρνοντας κι επίδομα, ως κουδουνιστής*

Θεέ μου πολυέλαιε, μου τα 'κανες κουδούνια...

*Θα το 'θελες μαμάκα μου να είχα πάει στρατιώτης
να είχα τα πτυχία μου, να γίνω κι εργοδότης
να είχα και για σύζυγο μια με σουτιέν
να 'χα κι αυτοκίνητο μία στροέν*

Δουλειά δεν είχες Διάολε, γαμούσες τους γονέους...

*Αγία Κατανάλωση, μη θες να με κουφάνεις
η φρίκη είναι όμορφη κι εμένα δε με πιάνεις
τα δεκαεξάχρονα κι αν εξευμενείς,
με τρυπάνες και υγρά θα στη φέρουνε!*

Αλλού τα κακαρίσματα κι αλλού γεννάν οι κότες...

*Από την πόλη έρχομαι και στην κορφή κανέλα
συντρόφια μου σας έζησα και μέρα με τη μέρα
από φακές και τραχανά, πιάνο με ουρά
τα μυαλά του ντάκουρα να 'χες μασκαρά...*

Δάσκαλε που δίδασκες και λόγο δεν εκράτεις...

*Αλήτη μ' ανεβάζανε φρικιό με κατεβάζαν
στις γειτονιές που έζησες καθημερνά σε κράζαν
κι είσαστε κυβέρνηση κι ήμουν ο ληστής
για την κοινωνία σας είμ' ο εμπρηστής*

Κι ας τραγουδώ εμπρηστικά – κι ας μένω στα τραγούδια...

*

*Υστερόγραφο: μη τα παίρνετε όλα τοις μετρητοίς. Τραγούδια
είναι κι ας κελαηδούν, τραγούδια είναι κι ας λένε...*

Αχ, Ελλάδα σ' αγαπώ

*Χαρά στον Έλληνα που ελληνο-ξεχνά
και στο Σικάγο μέσα ζει στη λευτεριά
εκείνος που δεν ξέρει και δεν αγαπά
-σάμπως φταις κι εσύ καημένη-
και στην Αθήνα μέσα ζει στη ξενιτιά*

Η Ελλάδα είναι, κατά βάθος, ουτοπία. Ου-τόπος. Μια οπτασία θεσπέσια, που δε μπορείς να την προσδιορίσεις (θα πει: να την περιορίσεις) σε όρια γεωγραφικά. Για να μπορεί να υπάρχει, να είναι παντού, είναι **τρόπος** κρυσταλλωμένος σε ανθρώπινο **έθος**. Υπάρχει ή είναι της φαντασίας γέννημα πλάνο; Υπάρχει, μας διαβεβαιώνει ο ποιητής. Στα όρια του ελληνικού κράτους – ή στα πέρατα του πλανήτη, αδιάφορο. Την έχεις, όπου κι αν βρίσκεσαι, φτάνει *να ξέρεις και να αγαπάς*. Να ξέρεις ότι είναι μύθος, αλλά να τον αποδέχεσαι το μύθο –

δηλαδή την ανθρώπινη δύναμη και αδυναμία ταυτόχρονα. Γιατί ο άνθρωπος χωρίς μύθο ταυτότητας δεν μπορεί να ζήσει. Κι όσοι το αμφισβητούν αυτό, απλώς επιλέγουν κάποιον άλλο ζωτικό μύθο – αλλάζοντας τα ρούχα τους και φορώντας τα αλλιώς.

Η δική μας η αγάπη στον μύθο της Ελλάδας είναι θέμα τύχης (πχ θα μπορούσαμε να γεννηθούμε Λιβανέζοι) αλλά και βαθιάς αγάπης για τους προγόνους και τον τόπο (την Ανατολική Μεσόγειο και τις γύρω ενδοχώρες), που μας τον χάρισαν. Και είναι τόσο αρμονικός και καλοδουλεμένος, που μας επιτρέπει να χειριζόμαστε το παρόν (δηλαδή την αναπόφευκτη, αλλά και επιθυμητή, σύμμιξη με τους μύθους των άλλων) με αυτάρκεια και αυτοπεποίθηση. Ο πλούτος και η αξία του ελληνικού μύθου οφείλεται στο γεγονός ότι οι Έλληνες (και οι αρχαίοι και οι σύγχρονοι) ποτέ δε φοβήθηκαν, ποτέ δε δίστασαν να ενσωματώσουν επιλεκτικά ό,τι τους άρεσε, από την Ανατολή ή τη Δύση. Ποτέ δεν έχασαν από αυτή την κοσμοπολίτικη δίψα για το άλλο, το διαφορετικό, το καινούριο, το καινοτόμο – αντίθετα έχαναν τ' αυγά και τα πασχάλια κάθε φορά που κυριαρχούσε ανάμεσά τους η λογική της πολιτικής και πολιτισμικής απομόνωσης, με αναπόφευκτη συνοδεία την αφελή (μάλλον: την ηλίθια) αντίληψη μιας δήθεν πνευματικής υπεροχής, έναντι του σύμπαντος κόσμου.

***Αχ Ελλάδα σ' αγαπώ
και βαθιά σ' ευχαριστώ
γιατί μ' έμαθες και ξέρω
ν' ανασαίνω όπου βρεθώ
να πεθαίνω όπου πατώ
και να μην σε υποφέρω***

***Αχ Ελλάδα θα στο πω
πριν λαλήσει πετεινό
δεκατρείς φορές μ' αρνιέσαι
μ' εκβιάζεις μου κολλάς***

**σαν το νόθο με πετάς
μα κι απάνω μου κρεμιέσαι**

Τις αλήθειες αυτές τις νοιώθουμε βαθειά, έτσι όπως τις περιγράφει με εκπληκτική ποιητική ενάργεια και ευθυβολία ο Μανώλης – σε ένα από τα ωραιότερα τραγούδια που έγραψε ποτέ. Γιατί η σύγχρονη Ελλάδα, η δική μας Ελλάδα, αυτή που τάχα περιέχεται στο υπαρκτό ελληνικό κράτος, είναι μάνα, αλλά φέρεται στα καλύτερα παιδιά της σαν μια κακιασμένη μηριά. Τα αρνιέται τα παιδιά της, τα εκβιάζει, τα ζορίζει, τα πετάει, τους κόβει σύρριζα την αφιλοκερδή διάθεση για προσφορά, τσαλαπατάει τα όνειρά τους. Και τα αναζητάει, με κομμένη την ανάσα, όταν ζορίζουν τα πράγματα – να βάλουν πλάτη. Για να τα ξεχάσει, αμέσως μετά. Αυτά τα παιδιά όμως, δεν την εγκαταλείπουν ποτέ. Γιατί, παρόλο που αηδιάζουν με την συγκυριακή έκφρασή της, παρόλο που δε θέλουν ούτε να τη βλέπουν, **ξέρουν και αγαπούν**. Ξέρουν πως η Ελλάδα είναι κάτι πολύ μεγαλύτερο, πολύ σημαντικότερο από αυτό που φαίνεται. Και την αγαπούν αυτή τη μίζερη Ελλάδα, παρ' όλη την ελεεινή συμπεριφορά της απέναντί τους, για το χατίρι της Ελλάδας – ουτοπίας. Κι αυτή, η μεγάλη και όμορφη Ελλάδα, τη χρειάζεται τη μικρή, την ελεεινή, την κακομοίρική χώρα, που την έφτασε η ιστορία ως τις μέρες μας. Όπως τα ψηλά τα δέντρα, όπως τα θαυμαστά λουλούδια χρειάζονται την κοπριά για να ζήσουν και να βλαστήσουν.

**Η πιο γλυκιά πατρίδα
είναι η καρδιά
Οδυσσέα γύρνα κοντά μου
που τ' άγια χώματα της
πόνος και χαρά**

**Κάθ' ένας είναι ένας
που σύνορο-πονά
κι εγώ είμαι ένας κανένας
που σας σεργιανά**

Ο Μανώλης ανεβαίνει εδώ στον τελευταίο, τον ψηλότερο αναβαθμό του τραγουδιού. Μας αποκαλύπτει το πεδίο όπου η ουτοπία (ο ου-τόπος) μπορεί να σταθεί και να κρυσταλλωθεί στέρεα και αληθινά: την ανθρώπινη καρδιά. Αυτή που υποδέχεται και αγαπά και χαίρεται το μεγάλο – και πονά για τις αδυναμίες του μικρού. Η καρδιά δεν είναι τόπος φανταστικός, ουτοπικός, είμαστε εμείς οι ίδιοι οι Έλληνες, στην ως τώρα παρουσία μας, αλλά και στο παρόν και στο μέλλον. Καθένας μας θα πονάει, είτε περάσει αυτό το νοητό σύνορο της Ελλάδας, είτε όχι. Αν καταφέρει και το περάσει, ωστόσο, ο πόνος δεν θα είναι πια τυφλό συναίσθημα και η χαρά θα τον αποζημιώνει – και με το παραπάνω!

Ας μου επιτραπεί μια τελευταία σκέψη, για έναν ακόμα αναβαθμό: στο μεγάλο ξέφωτο της καρδιάς, δε χωράει μονάχα η Ελλάδα. Είναι τόσο πλατύ που μπορεί να δεχτεί ολόκληρη την ανθρωπότητα, σ' ένα χαρούμενο πανηγύρι! Αυτό το άνοιγμα είναι η καλύτερη επιλογή, για όσους **ξέρουν και αγαπούν.**

Διάφανος ή αδιαπέραστος;

Μια συνομιλία με αφορμή το κείμενο «Διάφανος ή αδιαπέραστος» του Ηλία Γεωργαλή (δημοσιεύτηκε στο ΑΡΔΗΝ), για τον δίσκο «Διάφανος» του Θανάση Παπακωνσταντίνου. Στο διαδίκτυο:

<https://panosz.wordpress.com/2008/05/09/ilias/>

*

Θα προσπαθήσω, με τη συστολή και τις επιφυλάξεις του ερασιτέχνη, να πω δυο τρία πραγματάκια – πρώτα για τα γενικά, μετά για τον «διάφανο».

Γράφει ο Ηλίας:

Η κρίση της ελληνικής μουσικής βρίσκεται “εντός των τειχών” της λεγόμενης “έντεχνης” μουσικής και όσοι τραβώντας μια διαχωριστική γραμμή μεταξύ αυτής και των καταναλωτικών

υποπροϊόντων νομίζουν ότι έλυσαν το πρόβλημα είναι μακριά νυχτωμένοι.

Ήμουνα νιος και γέρασα, από τότε που ακούω για «κρίση» του ενός και του άλλου. Σε «κρίση» η αριστερά, η διανόηση, το έθνος, η μουσική, ο κινηματογράφος, οι γκομενοδουλειές... Όλα σε «κρίση», όλα λίγο πριν σύρουν τα τέσσερα! Δεν είναι απλή γκρίνια, είναι το «δομημένο παράπονο» όσων βρέθηκαν και παραμένουν στο περιθώριο – της πολιτικής, της Τέχνης, της ζωής. Κι εγώ εκεί είμαι, αλλά αντί να θεωρητικοποιώ τη γκρίνια, προσπαθώ να φτιάχνω κάτι δημιουργικό, ως συνειδητοποιημένος ερασιτέχνης.

Θέλω να πω πως δεν ακούγεται καλά στο αυτί μου ο όρος «κρίση» (της ελληνικής μουσικής, εν προκειμένω). Οι άνθρωποι έφτιαχναν και άκουγαν πάντοτε τις μουσικές και τα τραγούδια που ήθελαν – αυτό κάνουν και σήμερα. Ιδιαίτερα σήμερα και ειδικά στον τόπο μας παρατηρούμε μια τάση για όλο και μεγαλύτερη ενασχόληση της νεολαίας. Η μουσική διδασκαλία έχει μπει για τα καλά στη στοιχειώδη εκπαίδευση, έχουν ανοίξει και λειτουργούν ωδεία σε κάθε γειτονιά, στις μεγάλες πόλεις και στην επαρχία (στην Περαιά μονάχα υπάρχουν τέσσερα!). Δε νομίζω πως σε άλλη περίοδο των τελευταίων δυο αιώνων υπήρχε τέτοιο ενδιαφέρον στη χώρα μας – όχι μόνο για τη μουσική, αλλά και για το θέατρο και τη λογοτεχνία και τα εικαστικά και τις άλλες μορφές Τέχνης. Η αύξηση του ενδιαφέροντος για μουσική παιδεία δεν σημαίνει υποχρεωτικά «βελτίωση» οποιουδήποτε πράγματος, αλλά δεν πρέπει να την υποτιμάμε.

Αν δούμε τη σύγχρονη ελληνική μουσική παραγωγή (την «έντεχνη» εννοώ – με τα καταναλωτικά προϊόντα δεν θα ασχοληθώ καθόλου) χωρίς το δεδομένο «υπάρχει κρίση» θα διαπιστώσουμε ότι τα πράγματα εξακολουθούν να κινούνται, όπως και ο ήλιος εξακολουθεί να κινείται στον ουρανό. Η σύγχρονη παραγωγή δε χαρακτηρίζεται, ίσως, από το πολιτικό και κοινωνικό πάθος (και τα οράματα) του '60 και του '70,

αλλά είναι παρούσα, ζωντανή, έχει κοινό, παρουσιάζει καινούρια πράγματα. Θα μπορούσα να παραθέσω μια μεγάλη λίστα από δημιουργούς και μια ακόμα μεγαλύτερη από σημαντικά τραγούδια, αλλά αυτό θα μας πήγαινε μακριά. Θα επισημάνω, όμως, κάτι: σήμερα δεν έχουμε την τύχη να βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία ένας Χατζιδάκις, ένας Μίκης, ένας Ξαρχάκος και ένας Σαββόπουλος. Είναι άδικο, ωστόσο, να γίνεται η αποτίμηση του τώρα παίρνοντας αυτούς τους τέσσερις ως μέτρο.

*

Γράφει ο Ηλίας:

Η διαρκής προσπάθεια ενσωμάτωσης του σήμερα στον Τρόπο ενός Πολιτισμού και προκειμένου για μουσική, στον μουσικό Τρόπο. Αλλά εδώ ξεκινάει το πρόβλημα: στον ορισμό αυτής της μουσικής ιδιοπροσωπίας. Γιατί αν σε μια “στρεβλή” αφετηρία ενσωματωθούν εμπειρίες και προβληματισμοί χρόνων αυτό δημιουργεί μια “ψευδοπαράδοση” κι’ αυτή μας καταδυναστεύει σήμερα σε πολλούς χώρους.

Η μουσική ιδιοπροσωπία ή υπάρχει ή δεν υπάρχει. Δεν έχει νόημα να την «ανακαλύψουμε» – όταν δεν είναι προφανής, ζωντανή. Το ρεμπέτικο και το λαϊκό τραγούδι απέδειξαν με την γέννηση και την εξέλιξή τους, πως ναι, υπάρχει ελληνική μουσική «ιδιοπροσωπία», η οποία ωστόσο φτάνει ως τον 20 αιώνα περασμένη μέσα από πολλαπλά φίλτρα επιρροών – ανατολικών και δυτικών. Αν το ρεμπέτικο το έφτιαξε ο Μάρκος (ταυτόχρονα, ανατολίτης στους μουσικούς δρόμους και καθολικός, δηλ. δυτικός στο θρήσκευμα), το λαϊκό τραγούδι το έφτιαξε ο Τσιτσάνης – η μεγάλη απόδειξη ότι το λαϊκό στοιχείο είχε βαθιές επιδράσεις στη μουσική του ΚΑΙ εκ δυσμών (μινόρε και ματζόρε). Και πώς να μην έχει, δηλαδή, όταν τα Επτάνησα, η Κρήτη και όλα σχεδόν τα νησιά του Αιγαίου ζυμώθηκαν επί αιώνες με τη δυτική κουλτούρα;

Έτσι, ενσωματώνοντας τις επιρροές, η μουσική ιδιοπροσωπία του τόπου εκδηλώθηκε, με εντυπωσιακό τρόπο: λίγες δεκάδες λαϊκοί μουσικοί, σχεδόν όλοι χωρίς μουσική παιδεία, κατάφεραν να δημιουργήσουν το ρεμπέτικο και το λαϊκό τραγούδι. Ένα μουσικό είδος (ας το δεχτούμε εδώ ως ένα είδος) αυθεντικά πρωτότυπο, βασισμένο στη δημοτική παράδοση, το αστικό τραγούδι (των πόλεων) και την εκκλησιαστική μουσική, αλλά και σε επιλεγμένα στοιχεία από τη μουσική πανοπερμία της ανατολικής Μεσογείου.

Η δεύτερη εκδήλωση της μουσικής μας ιδιοπροσωπίας αναδείχτηκε με την άμεση συνέχεια του ρεμπέτικου και του λαϊκού, δηλαδή με το έντεχνο. Αυτό που ο Ηλίας περιγράφει ως εξής:

Το ρεύμα της “έντεχνης ελληνικής μουσικής” (μόνο τραγουδιού για την ακρίβεια), με πατριάρχες τον Μίκη Θεοδωράκη και τον Μάνο Χατζιδάκι, πιστό στις επιταγές της γενιάς του ‘30, προσεγγίζει την Ελληνικότητα μέσα απ’ τη Λαϊκότητα, προκειμένου για τη μουσική, μέσα απ’ το ζωντανό τότε (στην Τσιτσανική του εξέλιξη) Ρεμπέτικο τραγούδι.

Πρώτα πρώτα γιατί «μόνο τραγουδιού;» Η «έντεχνη ελληνική μουσική» (του Μάνου και του Μίκη, αλλά και του Ξαρχάκου) γεννήθηκε εν πολλοίς μέσα στο θέατρο και στον κινηματογράφο. Επιπλέον, δεν παρέλειψε, μόλις στάθηκε στα πόδια της, να πειραματιστεί σε φόρμες πολύ πέρα από το τραγούδι, όπως αυτό παραγόταν ως τότε. Κλασικό (και κορυφαίο) παράδειγμα το «Άξιον Εστί». Η προσπάθεια για σύμμιξη του τραγουδιού με άλλες μορφές τέχνης συνεχίστηκε και συνεχίζεται ακόμα. Πρόχειρο παράδειγμα «ο οδοιπόρος, το μεθύσι και ο Αλκιβιάδης» του Χατζιδάκι, ο «γέρων της Αλεξάνδρειας» του Μικρούτσικου, το «Φυσάει» του Γιώργου Τσαγκάρη – υπάρχουν δεκάδες ακόμα. Και για να έρθουμε στον 21ο αιώνα, τι άλλο παρά η προσπάθεια για μετάθεση των ορίων είναι το «Δρακοδόντι» των Χαϊνηδων ή οι μουσικοί πειραματισμοί του Θανάση Παπακωνσταντίνου στο «η βροχή

από κάτω» – ακόμα και η τελευταία δουλειά του Νότη Μαυρουδή; («καρτ-ποστάλ» λέγεται – για κάποιους είναι ο καλύτερος δίσκος του 2007)

Εεκαθαρίσαμε, λοιπόν, ότι η έντεχνη ελληνική μουσική δεν αφορά μόνο το τραγούδι. Είναι αλήθεια, μήπως, ότι «προσεγγίζει την Ελληνικότητα μέσα απ’ τη Λαϊκότητα», όπως γράφει ο Ηλίας;

Ειδικά για τους μουσικούς Διόσκουρους Μάνο και Μίκη, κάτι τέτοιο είναι υπεραπλουστευτική προσέγγιση. Αν δούμε συνολικά το μουσικό τους έργο, συναντάμε σε αυτό συνεχή πειραματισμό και συνομιλία με πάμπολλα μουσικά είδη. Με την κλασική, με τις σύγχρονες μουσικές τάσεις, με το γαλλικό και ιταλικό τραγούδι, με τη τζαζ, με το ροκ (για το ροκ: *Reflections* του Μάνου, *Τα πρόσωπα του Ήλιου*, του Μίκη) και βέβαια με τις πάμπολλες μουσικές της Ανατολικής Μεσογείου: *Ασίκικο Πουλάκη*, του Μίκη, αλλά και *Τσάμικο*, του Χατζιδάκι. Αμφότεροι, είναι γεγονός, δέχτηκαν την ελληνικότητα ως δεδομένη, μετά τη «γενιά του ’30», αλλά το κύριο χαρακτηριστικό της δουλειάς τους ήταν ότι αναζήτησαν επίμονα τις δυνατότητες της μουσικής της έκφρασης. Όχι όμως μέσα από τη λαϊκότητα, κατά κύριο λόγο, αλλά μέσα από τη συνομιλία και την ώσμωση με τις μουσικές του κόσμου. Το παράδειγμά τους ακολούθησαν οι επίγονοι – ο Σαββόπουλος και ο Μικρούτσικος είναι οι σημαντικότεροι ανάμεσά τους. Έτσι έχουμε τη *Μαύρη Θάλασσα* – και το *Σταυρό του Νότου*.

*

Γράφει ο Ηλίας:

Η “πτώση” του “έντεχνου” ρεύματος στα μέσα της δεκαετίας του ‘80, μαζί με την πτώση των τειχών και των μεγάλων ιδεών της μεταπολίτευσης, βγάζει στην επιφάνεια ένα κύμα “τραγουδοποιών” που θέλουν να τραγουδήσουν πιο προσωπικά.

Ταυτόχρονα απελευθερώνεται η εμπειρική αναζήτηση προς τη Δημοτική παράδοση όσον αφορά στους ρυθμούς και στα όργανα. Σήμερα, είκοσι χρόνια μετά, σε μια εποχή μεγάλων προκλήσεων και μεγάλων πιέσεων, φαίνεται ότι το προσωπικό τραγούδι των “τραγουδοποιών” έγινε ψιθύρισμα.

Εκείνο που «έπεσε» στα μέσα της δεκαετίας του '80 δεν ήταν το «έντεχνο», αλλά το πολιτικό τραγούδι. Η μεγάλη σχολή του «έντεχνου» συνέχισε – και συνεχίζει. Έγινε το τραγούδι «πιο προσωπικό»; Κατά τη γνώμη μου, όχι. Το τραγούδι πάντα ήταν προσωπικό – αν πάρουμε υπ' όψη μας ότι στο μεγαλύτερο μέρος του είναι ερωτικό τραγούδι. Αν έλειψαν τα τραγούδια με ευθείες κοινωνικές –πολιτικές αναφορές (*πάγωσε η τσιμινιέρα*) αυτό δε σημαίνει καθόλου ότι το έντεχνο τραγούδι «κλείστηκε». Δεν έχει κανείς παρά να φέρει στο μυαλό του τα τραγούδια του Ρασούλη, των Κατσιμικαίων – και πολλών άλλων.

Εκείνο που πραγματικά χαρακτηρίζει πολλούς από τους «τραγουδοποιούς» των τελευταίων 25 χρόνων, αν συγκριθούν με όσους προηγήθηκαν στο χώρο, είναι η καταφανής υστέρησή τους σε μουσική παιδεία, άρα και σε δυνατότητες να δουλέψουν πιο σύνθετες φόρμες από το τραγούδι. Σε αυτό το επίπεδο, η πλειοψηφία των «τραγουδοποιών» από το '80 και μετά, το έχει χάσει το παιχνίδι – δεν έχουμε παρά να περιμένουμε τους επόμενους!

*

Συνεχίζει ο Ηλίας:

Όσο τα προβλήματα διογκώνονται τόσο το τραγούδι στρέφεται προς τα “ένδον”, όσο το άτομο συμπιέζεται, τόσο η μουσική ομφαλοσκοπείται. Αυτά είναι χαρακτηριστικά κρίσης και πρόκλησης που απαιτεί ένα ποιοτικό άλμα.

Κι εδώ έχω διαφορετική προσέγγιση. Τα «προβλήματα» είναι «πιο διογκωμένα» τώρα – ή μετά τον Εμφύλιο, τον καιρό της

μετανάστευσης, την περίοδο της «αποστασίας», τη χούντα, τα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης; Πολύ απλά σήμερα έχουμε διαφορετικά προβλήματα – σοβαρά μεν, αλλά όχι τέτοιας δραματικής υφής και όχι διλληματικού χαρακτήρα, όπως στις προηγούμενες από το '80 δεκαετίες. Τουλάχιστον όχι για την πλειοψηφία του κόσμου.

Όταν τα προβλήματα θα «διογκωθούν» πραγματικά, τότε το τραγούδι θα γίνει (και πάλι) περισσότερο «εξωστρεφές». Εκτός αν θεωρεί κανείς «διογκωμένο πρόβλημα» το βιβλίο Ιστορίας της Στ' Δημοτικού και τις –υποτιθέμενες– δολοπλοκίες του Σόρος, εις βάρος του ένδοξου Ελληνικού Έθνους!

Όσο για το «ποιοτικό άλμα» – δεν είναι κάθε μέρα τ' Αη-Γιαννιού! Είναι καλύτερο να είμαστε κάπως πιο μετριοπαθείς στις απαιτήσεις μας από την ελληνική «έντεχνη» μουσική. Σε κάθε περίπτωση, το «κάτι παραπάνω» δεν θα έρθει από τους γνωστούς, αλλά από αυτούς «που μέλλονται για νάρθουν» – τη σημερινή πιτσιρικαρία. ΑΝ έρθει.

*

Ο Ηλίας φτάνει στο «δια ταύτα»:

Σήμερα (ήδη από τα μέσα του 20ου αι. και μετά) που το Δυτικό μουσικό οικοδόμημα, όπως το γνωρίζουμε από το Διαφωτισμό και μετά, αποδομείται και οι αναζητήσεις πολλών σύγχρονων Ευρωπαίων συνθετών στρέφονται προς την τροπικότητα και την αναζήτηση νέων διαστηματικών σχέσεων, υπάρχει όντως ένα περιθώριο συνομιλίας μεταξύ της δικής μας μουσικής παράδοσης και αυτών των ρευμάτων. Υπ' αυτήν την έννοια τα ζητούμενα στο μουσικό χώρο σήμερα θα πρέπει να είναι:

-Η ανάδειξη της μουσικής μας ιδιοπροσωπίας

-Η διεύρυνση της φόρμας του τραγουδιού σε πιο σύνθετες φόρμες.

-Η διερεύνηση των δυνατοτήτων αρμονικής και ενορχηστρωτικής αντιμετώπισης των “Τρόπων”.

-Η επικαιροποίηση και “από-εξατομίκευση” της θεματολογίας του τραγουδιού.

Εδώ πρέπει να ξακαθάρισουμε την έννοια της «δικής μας μουσικής παράδοσης». Αντίθετα με τον Ηλία, που θέλει να ανατρέξουμε πολύ πίσω (πριν τον 14ο αιώνα;) εγώ νομίζω πως ο ορισμός της «δικής μας μουσικής παράδοσης» πρέπει να περιλαμβάνει τα στοιχεία εκείνα που έφτασαν ζωντανά και δημιουργικά ως τις μέρες μας (το παραδοσιακό τραγούδι και η μουσική των διάφορων περιοχών, η εκκλησιαστική μουσική) και όσα δημιουργήθηκαν πρόσφατα, δηλαδή το ρεμπέτικο-λαϊκό και το έντεχνο, με την ευρύτερη δυνατή έννοια. Αν αναζητάμε να αναστήσουμε τη λόγια βυζαντινή μουσική, για να εμπλουτίσουμε ή να επαναπροσδιορίσουμε τη μουσική μας παράδοση – πιασ’ τ’ αυγό και κούρευτο!

Η μουσική μας ιδιοπροσωπία, λοιπόν, υφίσταται – αλλά είναι αυτή που ανέδειξαν ο Μάρκος, ο Τσιτσάνης, ο Μίκης και ο Χατζιδάκις. Δεν υπάρχει άλλη!

Η διεύρυνση της φόρμας του τραγουδιού σε πιο σύνθετες φόρμες είναι κάτι που ήδη έχει επιχειρηθεί (πολλές φορές) και επιχειρείται και σήμερα, όπως έδειξα σε προηγούμενο σχόλιο. Πρόκειται περισσότερο για πρόβλημα επάρκειας των συνθετών, παρά για πρόβλημα προγραμματικού χαρακτήρα.

Και η σημασία (της διεύρυνσης) ΔΕΝ είναι καθοριστική – κατά την ταπεινή μου γνώμη.

Για τη «διερεύνηση των δυνατοτήτων αρμονικής και ενορχηστρωτικής αντιμετώπισης των “Τρόπων” –ούτε συζήτηση: καλό ακούγεται!

Όμως, η επιζητούμενη «επικαιροποίηση και “από-εξατομίκευση” της θεματολογίας του τραγουδιού» δε σημαίνει τίποτα. Το τραγούδι, ως έκφραση της εποχής του, είναι εξ’ ορισμού «επίκαιρο» – δε νομίζω να σηκώνει από παραγγελίες,

να γίνει «ακόμα πιο επίκαιρο»! Το ίδιο ισχύει και για την «από-εξατομίκευση» της θεματολογίας του – αλλά γι’ αυτό θα μιλήσω σε επόμενο σχόλιο, όταν (επιτέλους) θα ασχοληθώ με τον «διάφανο» – το δίσκο που προξένησε το κείμενο του Ηλία και αυτά τα σχόλια.

*

Η εργασία “Διάφανος” του Θ. Παπακωνσταντίνου είναι οριακή του “τραγουδοποιητικού” ρεύματος γιατί υπονοεί όλα τα πιο πάνω ζητούμενα χωρίς να απαντά σε κανένα.

Αυτή ήταν η αίσθηση του Ηλία από την πρώτη ακρόαση του «διάφανου» – το ξέρω γιατί έγινε στο σπίτι μου! Ιδού, η πρώτη αίσθηση μετατράπηκε σε δομημένη άποψη και ο «διάφανος» αναγορεύτηκε σε «οριακή» σημαδούρα!

Σε ό,τι αφορά γενικά τα «ζητούμενα», τα είπαμε στο προηγούμενο σχόλιο. Ας τα αναζητήσουμε στο «διάφανο»:

-Η ανάδειξη της μουσικής μας ιδιοπροσωπίας
...ήταν πολύ πιο έντονη (και ως επιδίωξη του συνθέτη)
στη *Νοσταλγία* και στον *Βραχνό Προφήτη*.

-Η διεύρυνση της φόρμας του τραγουδιού σε πιο σύνθετες φόρμες.
...ήταν πολύ πιο εμφανής αυτή η επιδίωξη στην προηγούμενη εργασία – τη *βροχή από κάτω*. Είχα την τύχη να την ακούσω στο ΔΙΟΝ, πριν ένα χρόνο – και μου άρεσε ιδιαίτερα! ΑΛΛΑ, στο «διάφανο» αυτή η τάση «μαζεύεται» πολύ – και είναι χαρακτηριστική η επάνοδος σε γνωστές και «μη προκλητικές» φόρμες. Ίσως γιατί η *βροχή από κάτω* δεν τράβηξε – δεν ξέρω!

-Η διερεύνηση των δυνατοτήτων αρμονικής και ενορχηστρωτικής αντιμετώπισης των “Τρόπων”.
...κι αυτό γίνεται, αλλά πολύ πιο τολμηρά είχε επιχειρηθεί στη *βροχή από κάτω*.

-Η επικαιροποίηση και “από-εξατομίκευση” της θεματολογίας του τραγουδιού.

...όχι! Τα τραγούδια του Παπ. Είναι πάντα επίκαιρα (δεν είναι η νοσταλγία ή η αϋπνία επίκαιρες;) – και τα μισά από αυτά είναι ΕΞΟΧΩΣ εξωστραφή! (*Αυδρομέδα!*). Ο στίχος δεν μιλάει βέβαια με ορολογία πολιτικού κινήματος, αλλά είναι σαφής και καθοριστική σε αυτόν η λειτουργία της παρέας – του πρωταρχικού πυρήνα κοινωνικοποίησης και επικοινωνίας. Με αυτή την έννοια, ο Παπ. κάνει μεν «προσωπική τραγουδοποιία», όπως λέει ο Ηλίας σε άλλο σημείο, αλλά η αναφορά του είναι σαφώς πλατύτερη από το μοναχικό πρόσωπο!

Όθεν: ο «διάφανος» δεν είναι «οριακή» εργασία. Είναι, απλά, ένας πολύ καλός δίσκος, με μερικά υπέροχα τραγούδια!

*

Πάνο,

Ασφαλώς η μουσικές μας επιρροές είναι όλα αυτά που λές και πολλά άλλα. Κάποια απ’ αυτά τα χαρακτηρίσα “ψευδοπαράδοση” και εξήγησα γιατί (όχι αναλυτικά είν’ αλήθεια γιατί δεν ήταν αυτό το θέμα). Όμως υπάρχουν δυό ζητήματα:

Ηλία,

Δε διαφωνώ στο πρώτο– όντως η Λόγια μουσική απ’ την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους και μετά είναι Δυτική.

Έχω όμως σοβαρές επιφυλάξεις για το δεύτερο. Λες:

»Η Λαϊκή μουσική απώλεσε συν τω χρόνω τα χαρακτηριστικά της για διαφορους λόγους που δεν είναι του παρόντος. Πάντως η μη ανατροφοδότηση απ’ την Λογιότητα ήταν καθοριστική»

Αν κατάλαβα καλά, η απώλεια των χαρακτηριστικών της λαϊκής μουσικής συνίσταται στην αντικατάσταση των δρόμων του Μάρκου, από τα μινόρε- ματζόρε του Τσιτσάνη. (Η

Λογιότητα, αν και δυτικόστροφη, δε νομίζω πως ανακατεύτηκε σ' αυτή την υπόθεση...)

Προσπάθησα να πω (ίσως δεν έγινε σαφές) ότι η ελληνική παράδοση (ιδιαίτερα των Επτανήσων, των νησιών του Αιγαίου και της Κρήτης) εμπεριέχει **και** τη δυτική μουσική κουλτούρα – σε ορισμένα μέρη, μάλιστα, αυτή είναι κυρίαρχη. Άκουσε, για παράδειγμα ΠΩΣ ψέλνουν στις εκκλησίες της Κέρκυρας...

Η επιλογή, λοιπόν, από τον Τσιτσάνη να μην ακολουθήσει τους δρόμους, αλλά τα δυτικά κουρδίσματα, δεν συνιστά εγκατάλειψη της ελληνικής μουσικής παράδοσης, αλλά αποτελεί ΕΠΙΛΟΓΗ ανάμεσα στις παραδόσεις που συν-υπήρχαν στον ελληνικό χώρο (σωστότερα: στον ελληνικό κόσμο). Μια σοφή επιλογή, μάλιστα, αν κρίνουμε εκ του αποτελέσματος...

Με το τελευταίο κομμάτι του σχολίου σου δεν έχω κανένα λόγο να διαφωνήσω.

Ζεϊμπεκιάς

Το θέμα «ποιος δικαιούται να χορεύει ζεϊμπέκικο» έρχεται και ξανάρχεται στα ιστολόγια – σταθερή αξία!

Για να μη το κάνουμε διπλόφαρδο σεντόνι, η ουσία είναι πως, με αφετηρία τον Διονύση Χαριτόπουλο, το ζεϊμπέκικο, ένας παραδοσιακός λαϊκός χορός, πάει να μετατραπεί (στη φαντασία κάποιων διανοούμενων) σε υψηλή ιερατική πράξη, στην οποία έχει δικαίωμα πρόσβασης ένας πολύ μικρός αριθμός ανδρών -μυστών, με συγκεκριμένο ιστορικό του βίου και δυσπρόσιτες προδιαγραφές ατυχίας / δυστυχίας/ απογοήτευσης/ γκαντεμιάς στη ζωή. Λες και δεν υπάρχουν και χαρούμενα ζεϊμπέκικα – ύμνοι στη χαρά και στον τυχερό έρωτα!

Έχω δει, από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου, εκατοντάδες ανθρώπους να χορεύουν ζεϊμπέκικο. Και στο χωριό και στην πόλη και σε πανηγύρια και σε σπίτια. Και παλικάρια και ώριμους άντρες και γέροντες και (λίγες) γυναίκες. Και σε

ρεμπετάδικα και σε λαϊκά μαγαζιά και σε καφενεία και σε νεανικά στέκια και σε σκυλάδικα. Και με ζωντανή ορχήστρα και με τζουκ –μποξ και με κασετόφωνα και με CD. Και χωρίς καθόλου μουσική – το χόρευε «μουγκό» ο παππούς μου ο Κωσταρίνης, όταν μεράκλωνε!

Αν αφαιρέσουμε τις αναπόφευκτες φύρες, η κόκκινη γραμμή που αγγίζει όλους αυτούς τους χορευτές είναι η υπέρβαση, το πέρασμα σε άλλο επίπεδο. Για να σηκωθούν να χορέψουν, ξεπερνάνε τον εαυτό τους – με τη βοήθεια του αλκοόλ, του τραγουδιού, της παρέας, της ατμόσφαιρας. Και τότε, μπαίνουν ολόκληροι σε άλλη διάσταση, η περιγραφή της οποίας δεν είναι του παρόντος.

Αυτή η ολιγόλεπτη μετάλλαξη είναι δικαίωμα όλων. Και είναι δικό τους θέμα πως θα τη διαχειριστούν, δηλαδή πως θα χορέψουν. Μοναδική προϋπόθεση (σημειώνει ο Ηλίας Πετρόπουλος) είναι να έχουν αίσθηση του ρυθμού – να μην κάνουν τα 9/8 καρσιλαμά- και να γνωρίζουν μερικές φιγούρες. Ή να μπορούν να τις αυτοσχεδιάσουν, επιτόπου. Ο καλός χορευτής επιβραβεύεται (σιωπηλά) ο κακός απλώς αγνοείται από τους παρόντες.

Το ζεϊμπέκικο είναι ένας υπέροχος λαϊκός χορός – όπως και τόσοι άλλοι. Μπορεί να είναι συγκλονιστικός για τον χορευτή και τον θεατή, με τρόπο ανάλογο που μπορεί να είναι συγκλονιστικό ένα τάνγκο, ένας πυρρίχιος, μια καζάτοκα, ένας μαλεβιζιώτικος. Είναι χωρίς νόημα να το φορτώνουμε με θεωρητικά βαρίδια που προκύπτουν από την αφελή (μετασταλινική;) λογική των ζεϊμπεκοφυλάκων, η οποία επιμένει να επινοεί νόρμες για το άπιαστο, το απεριγράπτο, το φευγαλέο, δηλαδή την ανθρώπινη ψυχή – και θέλει να τις εφαρμόσει κιόλας!

Ζήτω η 28η Οκτωβρίου! (2005)

Η βραδιά ξεκίνησε με τον καλύτερο τρόπο: στη «Μυρσίνη»

Έστι δε «Μυρσίνη» η μακράν καλύτερη επιλογή για να φας σαν άνθρωπος στη Θεσσαλονίκη. Κρητική κουζίνα, με βιολογικά (λένε τουλάχιστον – πάντως εκλεκτά) προϊόντα.

Σεμέλη, Δήμητρα, Σελάνα, Ρωμανός, Αθανάσιος – κι εγώ. Γευτήκαμε απάκι, κατσικάκι με γαμοπίλαφο, συκωτάκια, φάβα, στάκα, ελιές, κεφαλογραβιέρα, ξινοτύρι, πιτάκια, κοχλιούς μπουμπουριστούς. Τα συνοδεύσαμε όλα αυτά με τσικουδιά «παραγωγής μας» - οι άντρες της παρέας από καμιά ντουζίνα σφηνάκια -αλλά και οι γυναίκες το κατά δύναμιν.

Σημειώστε ότι καθόμαστε σε πραγματικό, ξύλινο τραπέζι – και σ' αυτά μας έφτανε ελληνική μουσική για ανθρώπους, όχι για παγκοσμιοποιημένα ανδράποδα: Χαϊνήδες και άλλοι.

Ανεβήκαμε ως την Καμάρα, στο «ΜΙΝΟΥΪ» και περί τις 00.40' πμ κατεβήκαμε τις σκάλες με την κόκκινη μοκέτα – ακριβώς τέσσερα χρόνια μετά την τελευταία επίσκεψη.

(Αυτές τις σκάλες ο Αθανάσιος εύκολα τις κατεβαίνει, αλλά δύσκολα τις ανεβαίνει: συνήθως φεύγει σε κατάσταση που η υποστήριξη του είναι απαραίτητη. Όσο είμαστε στη «Μυρσίνη» είχε εκφράσει την ευχή να τοποθετηθεί μια κυλιόμενη σκάλα, μόνο για την άνοδο)

Στο «ΜινουΪ» τον τόνο δίνει ο Σωκράτης. Παίζει μπουζούκι με μοναδικό, ροκάδικο τρόπο, με δυό και σπάνια τρία δάχτυλα να δουλεύουν στα τάστα, μοναδική αίσθηση της μουσικής φράσης, τρομερή δύναμη και εκφραστικότητα. Οι νότες του καρφώνονται στην ψυχή, χωρίς να αστοχεί καμιά - και σιγά σιγά τη στολίζουν μ' ένα πανέμορφο ψηφιδωτό ήχων. Θα έπρεπε οι νέοι μπουζουκοήδες να κατεβαίνουν ως εκεί για να παίρνουν μαθήματα – πως το μπουζούκι ξανακερδίζει με το σπαθί του τη θέση του στο κέντρο μιας λαϊκής ορχήστρας.

Το ΜινουΪ δεν είναι χθεσινό μαγαζί. Το πρόλαβα ως φοιτητής, στην είσοδο της δεκαετίας του '80, λίγο πιο πέρα, στην οδό

Δεσπαιρέ. Από το πάλκο του πέρασαν μεγάλες δυνάμεις της λαϊκής μουσικής, όπως η Λιλή και ο Καμπουρέλος, που η αυθεντικότητά τους περιόρισε την εμβέλειά τους σε ένα (μεγάλο) κύκλο μυστών.

Φαίνεται πως ο κύκλος αυτός όσο πάει και στενεύει. Παλιότερα έβλεπες το υπόγειο ασφυκτικά γεμάτο από φοιτητές, φρικιά, εργατικό κόσμο, αλλά και υπόκοσμο. Όλοι αυτοί ήταν παρόντες και χθες, αλλά με πολύ λιγότερες παρέες. Κανένας δε φορούσε γραβάτα – καμιά (σχεδόν καμιά...) δεν ήταν ντυμένη στο στυλ «ξεβρακώνομαι και πηγαίνω»

(πλάι στο χορευτή της εικόνας πίσω απ' την ορχήστρα, γράφει «έσκυψε το κεφάλι του, μέσα στην παραζάλη του» - στίχος του Λευτέρη Παπαδόπουλου από τα «πικροσάββατα» - ένας ακόμα μεγάλος δίσκος του Μίκη που περιμένει τις επόμενες γενιές να τον απολαύσουν, γιατί η δική μας προτιμούσε ν' ακούει ... ανήκουστα πράγματα)

Στο «Μινουϊ» θα δεις λαϊκές, εργαζόμενες κοπέλες και γυναίκες να χορεύουν, αλλά και άντρες που ξέρουν τι θα πει χορός και δεν χορεύουν ζειμπέκικο όπως συνηθίζεται στα κωλάδικα και τα σκυλάδικα, να κουνάνε δηλαδή χέρια και

πόδια άνευ νοήματος. Οι μύστες του «Μινουϊ» εξακολουθούν να ζωγραφίζουν την ψυχή τους όταν χορεύουν στα εννέα όγδοα. Δεν είναι υποχρεωτικά όμορφη η ζωγραφιά, αλλά είναι αληθινή.

Όπως ο πρώτος που χόρευε χθες, ένας ρωμαλέος άντρας με κοστούμι και λευκό πουκάμισο (χωρίς γραβάτα) στα πενήντα φεύγα. Ζήτησε από τον Σωκράτη ένα εντελώς ξεχασμένο μικρασιάτικο τραγούδι, το «Μεμέτη» και το χόρευε όμορφα και ταπεινά.

Κοκκαλοραχιά του προγράμματος, όπως σε κάθε λαϊκό πάλκο εδώ και πενήντα χρόνια, είναι ο Βασίλης Τσιτσάνης, αλλά όλοι οι μεγάλοι έχουν τη θέση τους – Μάρκος, Παπαϊωάννου, Μητσάκης, Άκης Πάνου, Ζαμπέτας – και το «ζειμπέκικο της Ευδοκίας» του Λοϊζου. Ακούγεται και πολύς Μίκης Θεοδωράκης - πάνω από δέκα τραγούδια, ανάμεσά τους μια μοναδική εκτέλεση της «Δραπετσώνας» (Θα ήταν χρήσιμο για όσους παίζουν τα λαϊκά τραγούδια του Μίκη – πχ η ομώνυμη ορχήστρα- να ακούσουν πως οι λαϊκοί οργανοπαίχτες του υπογείου πιάνουν το νόημα των τραγουδιών του Μίκη και ξεδιπλώνουν τη μεγάλη τους δύναμη)

Δε λείπουν, φυσικά, τα παλιά ρεμπέτικα και τα χασικλίδικα («Προύσα», «πέντε μάγκες στον Περαία» κλπ), αλλά και οι εκπλήξεις: ακούστηκε Χατζιδάκις (φυσικά το «είμ' αητός χωρίς φτερά») ένα τραγούδι του Σωκράτη Μάλαμα («τσιγάρο ατέλειωτο») και – άκουσον, άκουσον!- «η μπαλάντα του κυρ – Μέντιου» σε στίχους Βάρναλη και μουσική Λουκά Θάνου, από ένα (δικαίως) ξεχασμένο δίσκο, το «σάλπισμα». (Το είχε πει ο μεγάλος Νίκος Ξυλούρης, αλλά φαίνεται ότι ασκεί μια ανεξήγητη έλξη στους τραγουδιστές, γιατί το τραγούδησαν ο Νότης Σφακιανάκης (!) και ο Μανόλης Λιδάκης)

(η ζωή μου όλη είν' ένα καμίνι, πούχω πέσει μέσα και με σιγοπήνει - στίχοι του Άκη Πάνου)

Ο Ρωμανός και η Δήμητρα αποχώρησαν νωρίς, πριν τις τέσσερις. Οι υπόλοιποι περάσαμε στο σύμπαν του διονυσιακού ξεσαλώματος. Η Σεμέλη και η Σελάνα ξεδίπλωσαν τις χορευτικές αρετές τους – και ο Αθανάσιος δεν πήγε πίσω.

Ακριβώς στις πέντε άκουσα τις πρώτες νότες από το τραγούδι που λαχταρούσα – το μοναδικό «ρέμα» του Βασίλη Τσιτσάνη. Σηκώθηκα και το χόρεψα. Πιωμένος, τελειωμένος, με την λυτρωτική αίσθηση ότι στη ζωή υπάρχει πραγματική ομορφιά – μπορείς να τη συναντήσεις ατόφια και μέσα σ' ένα παλιομοδίτικο υπόγειο λαϊκό μαγαζί. Φτάνει να την αναζητάς.

ΥΓ. Αυτή τη φορά ο Αθανάσιος ανέβηκε άνετα τις σκάλες.
Μέρος από το 3ο μπουκάλι έμεινε «κάβα» - ελπίζω όχι για την
28η Οκτωβρίου του 2009.

Η Υψηλή Ιστορία μιλάει για το Μάρκο και τον Τσιτσάνη!

Πέρασα το τριήμερο διαβάζοντας το εξαιρετικά ενδιαφέρον και διαβαστερό βιβλίο του Μαρκ Μαζάουερ *Θεσσαλονίκη, η πόλη των φαντασμάτων*. Καθώς ο διάσημος ιστορικός ασχολείται και με τις πιο απίθανες λεπτομέρειες του αστικού βίου της πόλης, δεν ήταν δυνατόν να μην ασχοληθεί και με πλευρές της μουσικής ιστορίας της. Δεν αναφέρεται τίποτα, δυστυχώς, για τους Έλληνες Θεσσαλονικιούς συνθέτες του εικοστού αιώνα – ούτε για τη συμβολή της Θεσσαλονίκης στη δημιουργία και την εξέλιξη των ρευμάτων της ελληνικής μουσικής και του τραγουδιού. Ούτε για το Φεστιβάλ, ούτε για την εκκλησιαστική μουσική, ούτε για τα μαγαζιά του ρεμπέτικου και του λαϊκού τραγουδιού.

Καλά, θα μου πείτε, ιστορία γράφει ο άνθρωπος, τι δουλειά έχουν όλα αυτά; Η ερώτηση είναι εύλογη μονάχα για όσους δεν έχουν διαβάσει το βιβλίο!

Ο Μαζάουερ «συστήνει» στο διεθνές κοινό (το βιβλίο είναι γραμμένο στα Αγγλικά και μεταφρασμένο) ανάμεσα στους διάσημους ντόπιους Εβραίους καλλιτέχνες της εποχής και στους Κωνσταντινοπολίτες αρτίστες που κατέφθαναν στην πόλη, λίγο πριν λίγο μετά τον πόλεμο, δυο παράξενους επισκέπτες: οι μεταπτυχιακοί φοιτητές των ιστορικών τμημάτων από το Καίμπριτζ ως την Καλκούτα, και οι υπόλοιποι αναγνώστες, θα διαβάσουν για πρώτη φορά ίσως τα ονόματα του Μάρκου βαμβακάρη και του Βασίλη Τσιτσάνη. Ας δούμε με τι συνοδευτικά στοιχεία (σελ. 465-7).

Ο Μάρκος Βαμβακάρης (σημ: του οποίου το τραγούδι *ο Μάρκος Πρωθυπουργός* έχει παρουσιαστεί λίγες σελίδες νωρίτερα – σελ 449- για να χρησιμεύσει ως πάσα για την περιγραφή των τριών πρωθυπουργικών θανάτων που αναφέρει ο Μαζάουερ) στα απομνημονεύματά του περιγράφει με ζωηρά χρώματα τις στενές σχέσεις ανάμεσα στον αρχηγό της αστυνομίας της Θεσσαλονίκης και τον υπόκοσμο. Είχε έρθει στο Βορρά να παίξει, γιατί τα στέκια του στον Πειραιά και την Αθήνα τα έκλειναν ένα ένα οι αρχές. Την πρώτη του νύχτα την πέρασε με μια πόρνη, αλλά πρωί-πρωί την άλλη μέρα ένας αστυνομικός χτύπησε την πόρτα και τον διέταξε να πάει στο τμήμα να δει τον αρχηγό. Τα έχασε με τη στάση του Μουσχουντή:

(ακολουθεί απόσπασμα, όπου περιγράφεται, με λόγια του Μάρκου, η πασιγνωστή συνάντησή του με τον Μουσχουντή)

Και πράγματι, παρά τα συχνά μαχαιρώματα στις ταβέρνες όπου έπαιζε, ο Βαμβακάρης είχε ακριβές αναμνήσεις από τα ταξίδια του στην «ωραία πόλη» – όπου όλος ο κόσμος ήταν «ντυμένος καλά», οι γυναίκες «πολύ σικ... σαν να ήσουνα στην Ευρώπη».

Ακολουθώς ο Μαζάουερ αναφέρει τη συμπάθεια του Μουσχουντή στα ρεμπέτικα και ολοκληρώνει, μιλώντας για την αστυνομία: η Μπάρα και ο υπόκοσμος εξυπηρετούσαν τους σκοπούς της και δεν ξέφυγαν ποτέ πραγματικά από τον έλεγχό της.

Γυρίζοντας σελίδα, πέφτουμε πάνω στους στίχους του *μες της πόλης το χαμάμ* – και μετά διαβάζουμε το ακόλουθο κείμενο:

Τραγούδια όπως το *μες της πόλης το χαμάμ*, γραμμένο από τον Ανάστη Δελιά το 1935, αναφερόταν στο οθωμανικό παρελθόν, μεταμορφώνοντάς το. Το ρεμπέτικο -η μάγκικη, παραπονιαρική μουσική του υποκόσμου της Ανατολικής Μεσογείου- άνθησε στα ουζερί και τις ταβέρνες της Θεσσαλονίκης, παρά τις προσπάθειες του κράτους να το περιστείλει. Τα τραγούδια αυτά, που χρησιμοποιούσαν μελαγχολικούς δρόμους αραβικής και τουρκικής προέλευσης -το χιτζάζ, το κλαψιάρικο ουσάκ-, σίγουρα δεν αφορούσαν όσους ενδιαφέρονταν για την καθωσπρέπει εικόνα τους, και καταδικάστηκαν από το κατεστημένο ως παρακμιακά λείψανα μιας ανατολίτικης εποχής μολυσμένης από μη ελληνικές επιδράσεις, σε αντίθεση με τα υποτιθέμενα αγνότερα δημοτικά του βουνού. Μες τα ντουμανιασμένα καφενεία οι μουστακαλήδες μουσικοί καθόντουσαν στη σειρά με τα μπουζούκια και τους μπαγλαμάδες τους, αυστηροί και συγκρατημένοι, κι έπαιζαν τους τραχιούς, κοφτούς, μεταλλικούς ρυθμούς τους, σαν καμβά πάνω στον οποίο οι τραγουδιστριές τους τραγουδούσαν ιστορίες προδομένου έρωτα, χαλαρών ηθών και, κυρίως, ναρκωτικών:

(ακολουθούν οι στίχοι της *λιτανείας του μάγκα*)

Με λόγια σαν κι αυτά -γραμμένα από τον Τσιτσάνη τον καιρό που ζούσε στη Θεσσαλονίκη-, τα ρεμπέτικα εξαπλώθηκαν γρήγορα σε όλη τη χώρα. Η δημοτικότητά τους αποδίδεται συχνά στην επιρροή που άσκησαν οι Μικρασιάτες πρόσφυγες,

και είχαν ίσως προκύψει από τις αυτοσχέδιες τραγουδιστικές βραδιές των καφενείων – των λεγόμενων καφέ-αμάν-, που ήταν αγαπητές σε Τούρκους και Έλληνες εξίσου. Στην πραγματικότητα όμως ήταν ήδη δημοφιλή στην Ελλάδα προτού οι πρόσφυγες της Σμύρνης ιδίως, καταφθάσουν μ' ένα πολύ πιο συγκινησιακό, πλούσια ποικιλματικό ύφος και μετατρέψουν τον Πειραιά σε κέντρο ηχογράφησης του είδους.

(Ακολουθούν πλούσιες παράγραφοι για το γραμμόφωνο, τον Εβραίο τραγουδιστή Καρακάς Εφέντη, τον επίσης Εβραίο Σαδίκ Νεχαμά Γκέρσον και διάφορους άλλους καλλιτέχνες του μεσοπολέμου)

That's all folks!

*

Και πώς να είναι αλλιώς δηλαδή, όταν για το ρεμπέτικο παρατίθεται μονάχα μια βιβλιογραφική πηγή, το *Road to Rembetika* της G. Holst. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές των ιστορικών τμημάτων στα πανεπιστήμια της Νεβάδα και του Τόκιο, αυτά θα διαβάσουν για το ρεμπέτικο – αυτά και για τους δυο πατριάρχες του ελληνικού τραγουδιού στον 20ο αιώνα, το Μάρκο και τον Τσιτσάνη. Και θα μείνουν με την εντύπωση πως οι δυο τους ήταν κάτι γραφικοί χασικλήδες μπουζουκτοχήδες του μεσοπολέμου, οι οποίοι το μόνο που έκαναν ήταν ότι μεταποίησαν στα ελληνικά αράβικους και τούρκικους δρόμους – και δη κλασιάρικους. Θα τρίζουν τα κόκαλα του Βασίλη και του Μάρκου... και, πιθανόν, θα γελάνε μαζί με μας για την επιλογή (από το συγγραφέα) των τριών φίνων και χαρούμενων τραγουδιών που παρουσιάζονται, ως παραδείγματα! Δίκαια θα αναρωτιούνται, αυτός ο άνθρωπος δεν άκουσε ποτέ για τη σχέση των δρόμων του ρεμπέτικου με τους βυζαντινούς ήχους, ούτε με τη συνάφεια των ήχων με τους αρχαίους ελληνικούς τρόπους; Τη *Φραγκοσυριανή* και την *Αρχόντισσα*, δεν τις έχει ακουστά; Μπα, σε καλό του!

Χαμογελάει κανείς όταν διαβάζει στο πολύ σημαντικό αυτό βιβλίο για τη Θεσσαλονίκη, πως στην πανεπιστημιούπολη της υπάρχει... πισίνα (εννοείται, προφανώς, η τεχνητή λιμνούλα απέναντι από την Κτηνιατρική), αλλά εδώ το χαμόγελο μετατρέπεται σε ειλικρινή απορία: πως είναι δυνατόν να γράφονται από έναν ιστορικό της φήμης και της αξίας του Μαζάουερ τέτοιες μωρολογίες για το ελληνικό τραγούδι, που προδίδουν παχυλή άγνοια και πλήρη απουσία εμπάθυνας; Άκου, το δημοτικό τραγούδι ήταν... των βουνών! Φυσικά, καμιά αναφορά για την απέχθεια που είχε ο Τσιτσάνης στο Μικρασιατικό τραγούδι, ούτε στην εντελώς διαφορετική ενορχήστρωση που επέβαλε και στα βαθύτερα πολιτισμικά της αίτια – αυτά είναι λεπτομέρειες...

Ισχύει τάχα η ίδια αναλογία άγνοιας και διαστρέβλωσης για άλλα θέματα, τα οποία δεν γνωρίζουμε από πρώτο χέρι – άρα δε μπορούμε να αξιολογήσουμε το βαθμό αξιοπιστίας στη διαπραγμάτευσή τους; Να σεβόμαστε τους ειδικούς, αλοίμονο, αλλά ας κρατάμε και μια πισινή...

Μια εκπομπή του 1986

Είδα πριν λίγο (12 Σεπτεμβρίου 2015) τυχαία μια εκπομπή του 1986. Επανάληψη, από το «ζήτω το ελληνικό τραγούδι» του Διονύση Σαββόπουλου, στην ΕΤ2. Τότε δεν έβλεπα καθόλου τηλεόραση, αλλά θυμάμαι πως είχα δει μερικές από τις εκπομπές του Διονύση, οι οποίες ήταν πολιτισμικό γεγονός, την εποχή εκείνη. Είχα δει και την συγκεκριμένη εκπομπή, την τέταρτη της σειράς, με θέμα «ανοίγουν τα κέντρα». Δηλαδή τα μαγαζιά, για τη χειμερινή σεζόν που μόλις ξεκινούσε.

Με τα σημερινά δεδομένα ήταν ένα δράμα, ως τηλεοπτικό προϊόν, παρ' όλη τη λάμψη του Διονύση. Είχε όμως μέσα κάποια διαμαντάκια, όπως η μοναδική εκτέλεση του «μια ζωή μέσα στους δρόμους» από την Ελένη Βιτάλη. Κυρίως όμως ήταν (δηλαδή λειτουργεί έτσι τώρα) ως μια εξαιρετικά ακριβής σκιαγράφηση της εποχής εκείνης, από άποψη πολιτική, αισθητική και –κυρίως– μουσική.

Λοιπόν το 1986 ήταν μια μουσική τραγωδία. Πιο σωστά, μια μουσική ιλαροτραγωδία. Ακούγοντας δεκάδες από τα τραγούδια που μεσουρανούσαν τότε διαπιστώνει κανείς ότι το σύγχρονο λαϊκό ελληνικό τραγούδι είχε ήδη συχωρεθεί και ζούσε μόνο χάρη στα ένδοξα κόλλυβα των προηγούμενων δεκαετιών, χωρίς να τα σέβεται κιόλας. Και το λεγόμενο έντεχνο είχε ήδη διαγράψει τον δημιουργικό του κύκλο και θα συνέχιζε σε μια μακρόχρονη παρακμή, που το μετέφερε ως τα πρώτα χρόνια του 21ου αιώνα. Φυσικά υπήρξαν μεγάλα ή απλά καλά τραγούδια από τότε, όπως υπάρχουν και στη σημερινή παραγωγή. Ως εξαιρέσεις, όμως, όλο και πιο σπάνιες, όσο περνάει ο καιρός.

Δεν ξεκίνησα το ποστ για να καταγράψω αυτές τις μάλλον μελαγχολικές διαπιστώσεις. Αλλά γιατί με εντυπωσίασε ότι το κλίμα, η ατμόσφαιρα, η αισθητική και το ήθος στα διασκεδαστήρια της νύχτας παρέμεινε ίδια κι απαράλλακτη. Μια μόνο διαφορά εντόπισα: οι νέες και ωραίες της εποχής εκείνης ντυνόntonουσαν ακόμα με μπλούζες και φορέματα κλειστά ως το λαιμό και με μακριά μανίκια. Όλα τα άλλα, ταμάμ!

Η Ελλάδα είχε ήδη χρεοκοπήσει στα 1986. Σε σύγκριση με το 1966 προφανώς είχε περισσότερο χρήμα, αλλά όλοι οι άλλοι δείκτες είχαν επιδεινωθεί επικίνδυνα. Αυτό που ζήσαμε από τότε ως το 2009 που βάρεσαν εκκωφαντικά τα κανόνια ήταν απλά το χρονικό μιας προ πολλού προαναγγελθείσας καταστροφής.

Η οποία συνεχίζεται ακόμα, με άγνωστη την may day όπου θ' αρχίσει πραγματικά η αντίστροφη πορεία. Αν αρχίσει ποτέ. Το αυτό και για το ελληνικό τραγούδι. Το οποίο δεν είναι τίποτ' άλλο από την κρυστάλλωση της ψυχής ενός λαού, ολικά η μερικά.

Ενός λαού άρρωστου και άσχημου, εδώ και δεκαετίες.

Οι Έλληνες και τα δημοτικά τους

Είναι λάθος η άποψη του Ηλία Πετρόπουλου ότι το δημοτικό τραγούδι τελειώνει στα 1821. (*Ρεμπέτικα Τραγούδια*, Εκδ. Κέδρος) Έχουμε υπόψη μας πολλά αξιόλογα δημοτικά τραγούδια, που δημιουργήθηκαν πολύ αργότερα, ορισμένα μάλιστα πάνω σε στίχους λογίων ποιητών. Π.χ. το περίφημο τσάμικο *Πουλάκι ξένο*, σε στίχους Ιωάννη Βηλαρά – τραγουδισμένο μοναδικά από τον Γιώργο Παπασιδέρη (1) Η τελευταία –ίσως- μεγάλη παρτίδα δημοτικών φτιάχτηκε και τραγουδήθηκε τον καιρό της Εθνικής Αντίστασης. Γνωρίζουμε, για παράδειγμα, το δημοτικό τραγούδι (τσάμικο) για τη σφαγή των Καλαβρύτων, (2) αλλά και τα τραγούδια για τον Άρη Βελουχιώτη – τα αναφέρει ο Δ. Χαριτόπουλος στο βιβλίο του *Άρης, ο αρχηγός των ατάκτων* (εκδ. Ελληνικά Γράμματα)

Έχω ακούσει από το στόμα της μακαρίτισσας **γιαγιάς – Τασούλας**, το τραγούδι που έφτιαξε η ίδια, στις αρχές της δεκαετίας του '80, για να εκφράσει τον καημό της:

Έχω απομείνει μοναχή/ σαν την καλαμιά στον κάμπο/ πες μου, Γιώργη, τι να κάνω...

Γιώργης είναι ο μικρότερος γιός. Κι αυτός, όπως όλα τα αδέρφια του, όπως και η συντριπτική πλειοψηφία των νέων του χωριού της γιαγιάς –Τασούλας μετανάστευσε και δουλεύει από τότε στην Αθήνα, εδώ και δεκαετίες – λειτουργεί ένα καφενείο στην Πανεπιστημίου, από τα «κρυφά», δηλ. αυτά που βρίσκονται στους ημιορόφους των μεγάρων. Η ακριβής εκφορά ήταν: *Έχω ‘πομείνει μοναχιά / σα –ν- δη –ν-γαλαμιά στο –ν-γάμπο/ πες μου, Γιώρη, τι να κάνω... Σε άλλες συνθήκες υποδοχής, το ωραιότατο τραγούδι της γιαγιάς –Τασούλας, πιθανόν να γινόταν πασίγνωστο. Τώρα, χρησιμεύει απλώς για να βεβαιώνει εμένα και τους αναγνώστες αυτού του ιστολογίου, ότι η παραγωγή δημοτικού τραγουδιού φτάνει ως τα κράσπεδα του εικοστού πρώτου αιώνα –παρά τις περί του αντιθέτου γνωμοδοτήσεις των «ειδικών».*

Επιπροσθέτως, ορισμένα από τα λεγόμενα *νέο- δημοτικά*, που γράφονται σήμερα, είναι μια χαρά δημοτικά τραγούδια. Η αντιπαράθεση του επώνυμου (επαγγελματία) δημιουργού, έναντι του ανώνυμου λαού – δημιουργού είναι μονάχα τεχνικής φύσεως λεπτομέρεια– και χωρίς νόημα, επί της ουσίας. Και βέβαια, ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει για τις πολύ πρόσφατες (του 21ου αιώνα) παρουσίες νέων καλλιτεχνών (Κρητικών, Ποντίων, Κυπρίων – αλλά και άλλων) που ξαναφέρνουν το παραδοσιακό μας τραγούδι στην επικαιρότητα.

Η άποψη, λοιπόν, ότι το δημοτικό τραγούδι είναι νεκρό είναι λανθασμένη. Όπως και η θεωρία ότι η δημοτική μουσική και το τραγούδι δεν μπορούν να εκφράσουν την σύγχρονη εποχή και τα προβλήματά της. Προφανώς δεν μπορούν να εκφράσουν όλες τις πτυχές της εποχής μας (καμιά μορφή τέχνης δεν μπορεί!) και η φόρμα τους δεν μπορεί να διαπραγματευτεί και να χωρέσει κάθε μια από τις πλευρές της

σύγχρονης καθημερινότητας. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο υπάρχουν στη διάθεσή μας τόσες άλλες μορφές μουσικής έκφρασης, ελληνικές ή αλλοδαπές. Αλλά αποτελεί ασυγχώρητη αυτοχειρία η περιφρόνηση ή η υποτίμηση του πολυτιμότερου (και πλουσιότερου) στοιχείου της έκφρασης των Ελλήνων *Το δημοτικό τραγούδι είναι το στοιχείο μας, από κει κινήσαμε. Φέρνει τον αντίλαλο μιας εθνικής πραγματικότητας,* σχολιάζει η Ευτυχία Παπαγιαννοπούλου (3)

Ο ελληνικός λαός το γνωρίζει αυτό πολύ καλά – και ασχολείται μετά μανίας (πλην, αφανώς) με την καλλιέργεια της δημοτικής του παράδοσης (τραγούδι, χορός, δημοτικές μουσικές ακαδημίες, παραδοσιακά μουσικά όργανα, ενδυμασίες, λαογραφία, αναβίωση εθίμων, τοπικές εκδόσεις, εκθέσεις κλπ). Σε εκατοντάδες συλλόγους, από το ένα άκρο της χώρας μέχρι το άλλο, δεκάδες χιλιάδες (πολλές δεκάδες χιλιάδες!) νέοι Έλληνες ενδιατρίβουν στην παράδοσή τους. Κι αν, μετά, ορισμένοι απ' αυτούς ρίχνουν και καμιά Άννα Βίση, ε, τι να γίνει, nobody 's perfect!

Οι Έλληνες δεν θα ξόδευαν αφειδώς χρόνο και χρήμα και ενέργεια αν θεωρούσαν ότι η δημοτική παράδοση είναι νεκρή, μουσειακό είδος, ξεπερασμένη, αδιάφορη ή ανεπίκαιρη. Η εκτίμησή τους είναι ακριβώς η αντίθετη – και έρχεται να διαψεύσει για μια ακόμα φορά τις περισπούδαστες αποφάνσεις της ντόπιας διανοήσης, η οποία, ως συνήθως, είναι μακριά νυχτωμένη.

Οι λόγοι που οι Έλληνες ασχολούνται μαζικά και συστηματικά με την παράδοσή τους, νομίζω ότι έχουν να κάνουν με την ανάγκη τους για αυτοκατάφαση και οντολογικό έρεισμα. Μπορεί να δέχονται μέσα στα σπίτια τους την τηλεοπτική σαβούρα, την καταναλωτική ξεφτίλα, την ποπ κουλτούρα της συμφοράς, την πολιτική και τους πολιτικούς της πλάκας, τους θλιβερούς εκπροσώπους της επικρατούσας θρησκείας, αλλά δεν ικανοποιούνται, δεν μένουν ευχαριστημένοι. Ακόμα και στις τερατώδεις Αθήνα και Θεσσαλονίκη, το βλέμμα τους

ξεκλέβει λίγο ουρανό, σεργιανά στην Ακρόπολη, ξεπλένεται στο γαλάζιο της θάλασσας – και το είναι τους αναζητά κάτι αυθεντικά δικό τους, κάτι που θα τους κάνει περήφανους και ευτυχισμένους. Μια από τις σημαντικότερες δυνατότητες που έχουν είναι η επαναπροσέγγιση και το ζύμωμα με την παράδοσή τους –και την εκμεταλλεύονται όσο μπορούν. Αρκεί κανείς να βρεθεί σε συνάξεις και πανηγύρια όπου ελευθερώνουν τα αισθήματα και το είναι τους τραγουδώντας και χορεύοντας Πόντιοι, Θρακιώτες, Μακεδόνες, Βλάχοι, Ηπειρώτες, Ρουμελιώτες, Μωραΐτες, Κρητικοί, νησιώτες του Αιγαίου και του Ιονίου -και θα καταλάβει. Θα καταλάβει ότι η επαφή και η καλλιέργεια της παράδοσης είναι μια από τις πιο αισιόδοξες και ελπιδοφόρες ενέργειες που κάνουν οι Έλληνες μπας και κερδίσουν το στοίχημα του μέλλοντος.

Φυσικά, ερήμην της σοφολογιότατης διανόησης – αυτό έλειπε!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1)

Πουλάκι ξένο
 ξενιτεμένο
 πουλί χαμένο
 που να σταθώ;
 που να καθήσω
 να ξενυχτήσω
 να μη καθώ

Βραδιάζ' η μέρα
 σκοτάδι πέφτει
 και δίχως ταίρι
 που να σταθώ;
 Που να φωλιάσω
 σε ξένο δάσος
 να μη καθώ;

Γυρίζω να 'βρω
που να καθήσω
να ξενυχτήσω
καν μοναχό.
Κάθε κλαράκι
βαστάει πουλάκι
ζευγαρωτό.

(2)

Στη μέση στα Καλάβρυτα
Κοντά στην Αγία –Λαύρα
Οι Γερμανοί βάλαν φωτιά
Και κάψαν τα Καλάβρυτα.
Τα πολυβόλα στήσανε
Και όλους τους θερίσανε...

(3)

(Συνέντευξη στη Μ. Παπαδημητρίου. Στο: Λευτέρης
Παπαδόπουλος, Όλα είναι ένα ψέμα. Εκδ. Καστανιώτης,
2002, σελ.219)

Το δημοτικό τραγούδι στη σύγχρονη εποχή

Γράφει η **A.**

Για το δημοτικό τραγούδι, πέρα από τις κλασσικές προσεγγίσεις (1-5) έχουν διατυπωθεί πολλές τολμηρές απόψεις. Μια υποστηρίζει ότι οι ρίζες του βρίσκονται στην παράδοση της αρχαίας λυρικής ποίησης (6) και μια άλλη ότι

το δημοτικό τραγούδι έχει τελειώσει από το 1821 (7). Ωστόσο παρατηρούμε ότι το δημοτικό τραγούδι εξακολουθεί να υπάρχει στις μέρες μας, σε διάφορες μορφές. Η ανίχνευση και η επισήμανση αυτών των μορφών είναι το θέμα της παρούσας εργασίας.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η τελευταία αναλαμπή της παραδοσιακής παραγωγής δημοτικών τραγουδιών παρατηρείται στη δεκαετία του '40, εξαιτίας των πυκνών και δραματικών ιστορικών γεγονότων εκείνης της περιόδου (Κατοχή, Εθνική Αντίσταση, Εμφύλιος). Τότε δημιουργούνται δημοτικά τραγούδια από αγνώστους δημιουργούς, αλλά και από επώνυμους καλλιτέχνες του δημοτικού τραγουδιού, τα οποία περιγράφουν είτε πρόσωπα και μάχες της εποχής (8), είτε καταστροφές από τον κατακτητή (9) είτε προσωπικά και οικογενειακά δράματα (10)

Αλλά στην Ελλάδα έχουν αλλάξει πολλά από τη δεκαετία του '40. Το δημοτικό τραγούδι δεν έχει πλέον τη θέση και τη διάδοση που είχε τότε, όταν η ύπαιθρος διατηρούσε ακόμα πολλά στοιχεία του παραδοσιακού τρόπου ζωής, αλλά και οι πόλεις ήταν γεμάτες κόσμο που είχε μετακινηθεί σε αυτές λίγα χρόνια πριν από την επαρχία. Στη σύγχρονη εποχή το δημοτικό τραγούδι επιβιώνει όχι ως οργανικό στοιχείο του τρόπου ζωής των ανθρώπων, αλλά ως μία ακόμα επιλογή (δυνατότητα) μουσικής έκφρασης ανάμεσα στις πολλές που είναι πλέον διαθέσιμες στον καθένα.

Μπορούμε να πούμε ότι το δημοτικό τραγούδι συναντάται σήμερα με τις ακόλουθες μορφές:

- Αναπαραγωγή με προσήλωση κατά το δυνατόν στην παράδοση ή με αλλοίωση της παραδοσιακής μορφής
- Νέο – δημοτικά ή «δημοτικοφανή» τραγούδια επώνυμων δημιουργών
- Ως αφετηρία για δημιουργία νέων μουσικών προτάσεων.

Αναπαραγωγή

Δεν είναι πάντοτε εύκολο να διακρίνει κανείς τα όρια ανάμεσα στις δύο πρώτες κατηγορίες, ούτε είναι εύκολο να διατυπωθούν απλά κριτήρια αναγνώρισης. Ο ακροατής θα πρέπει να έχει ο ίδιος ακούσματα και κάποια μουσική καλλιέργεια για να μπορεί να κάνει το διαχωρισμό. Η χρήση αποκλειστικά παραδοσιακών μουσικών οργάνων μπορεί να είναι ένα κριτήριο, αν και όχι απόλυτο. Η αίσθηση που εκπέμπεται από την εκτέλεση και την ερμηνεία, ένα άλλο: τα «αλλοιωμένα» δημοτικά εντάσσονται συνήθως στη γενικότερη αισθητική του σύγχρονου εμπορικού τραγουδιού. Ο διαχωρισμός δεν είναι εύκολος έτσι κι αλλιώς, αλλά είναι ακόμα πιο δύσκολος για τον ακροατή που είναι εθισμένος στα «εμπορικά» ακούσματα της σύγχρονης ελληνικής μουσικής παραγωγής (11).

Δημοτικά τραγούδια σε εκτελέσεις κάθε είδους και ποιότητας υπάρχουν σε αφθονία στο διαδίκτυο, ενώ πολλά επαρχιακά τηλεοπτικά δίκτυα και ραδιοφωνικοί σταθμοί τα εντάσσουν στο πρόγραμμά τους, ορισμένες φορές με αναπαραγωγή ολόκληρων πανηγυριών σε χωριά και κωμοπόλεις. Σημαντικό ρόλο στο σύγχρονο άκουσμα των δημοτικών τραγουδιών παίζουν τα μουσικά σχολεία, κυρίως όμως οι αμέτρητοι πολιτιστικοί σύλλογοι που διαθέτουν τμήματα παραδοσιακής μουσικής και χορών.

Σημαντικότατο ρόλο στην πρωτογενή καταγραφή, αλλά και στον τρόπο που αναπαράγεται σήμερα η παραδοσιακή λαϊκή μουσική και τα δημοτικά τραγούδια έχουν παίξει δάσκαλοι, μελετητές και καλλιτέχνες όπως ο Σίμων Καρράς, η Δόμνα Σαμίου (12) και άλλοι, οι οποίοι κυριολεκτικά αφιέρωσαν το δημιουργικό του έργο σ' αυτή την υπόθεση.

Ένα στοιχείο που επηρεάζει σε μια κλίμακα από ανεπαίσθητα έως καθοριστικά το μουσικό ύφος στις σύγχρονες εκτελέσεις δημοτικών τραγουδιών είναι το γεγονός ότι οργανοπαίχτες και

τραγουδιστές όταν «παίζουν» δημοτικά κουβαλάνε μέσα στο μουσικό τους κόσμο ένα πλήθος ακούσματα, από άλλα ήδη μουσικής. Το σημαντικότερο: είναι, χωρίς να το συνειδητοποιούν πάντοτε, φορείς μιας διαφορετικής κουλτούρας και μιας άλλης αισθητικής, σε σχέση με όσους έκαναν τις αυθεντικές εκτελέσεις. Έτσι, όταν ακούμε μια σύγχρονη εκτέλεση ενός παραδοσιακού τσάμικου ή νησιώτικου, αυτό που φτάνει στ' αυτιά μας είναι ένα αμάλγαμα του αρχαιακού υλικού, αφαιρέσεων (στοιχείων της ζωής και της κοσμοαντίληψης που υπήρχαν παλιά και δεν υπάρχουν τώρα) και προσθέσεων, αντίστοιχα. Συνεπώς η αυθεντικότητα και ο χαρακτήρας μιας νέας εκτέλεσης θα πρέπει να αξιολογείται αφού συνυπολογιστούν και αυτά τα δεδομένα.

Η αναπαραγωγή των δημοτικών τραγουδιών θα συνεχιστεί και στο ορατό μέλλον, με τους περιορισμούς που έχουν ήδη αναφερθεί, αφού, χωρίς να είναι πλέον «σήμα κατατεθέν» της λαϊκής κουλτούρας, τα δημοτικά είναι οργανικά ενταγμένα στον νέο-ελληνικό τρόπο ζωής και διατηρούν το δικό τους ρόλο. Ένα παράδειγμα, οι καθιερωμένες «επιστροφές» στα γενέθλια χωριά, τα καλοκαίρια, συνοδευόμενες πάντοτε από μια θρησκευτική πανήγυρη και ένα λαϊκό πανηγύρι, όπου τα δημοτικά τραγούδια και οι χοροί έχουν αυτονότητα την πρωτοκαθεδρία, λειτουργώντας και ως κοινοί κώδικες επαφής και συνομιλίας μεταξύ των γενεών. Άλλο παράδειγμα τα ξεφαντώματα των Αποκριών, αν και εδώ υπάρχει ένα πολύ ενδιαφέρον πεδίο λαογραφικής και κοινωνιολογικής μελέτης, καθώς αλλού οι μουσικές που ακούγονται είναι κυρίως παραδοσιακές (Μακεδονία) και αλλού κυριαρχούν οι Λατινοαμερικάνικοι ρυθμοί (Πάτρα). Άλλοτε πάλι τα παραδοσιακά τραγούδια λειτουργούν μέσω της απόδοσης τιμής στους νεκρούς, όπως στο ποντιακό έθιμο τραγουδιών με συνοδεία λύρας στα μνήματα, τα Ψυχοσάββατα ή την Κυριακή του Θωμά (13).

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η ένταξη μιας άλλοτε καθαρά παραδοσιακής και άλλοτε μικτής μορφής (λαϊκής και λόγιας) στα λαϊκά θρησκευτικά δρώμενα, είτε έχουν πανελλαδικό χαρακτήρα (κάλαντα, τις παραμονές των μεγάλων εορτών) είτε περιορισμένο – τοπικό (πχ αναστενάρια). Στους γάμους άλλοτε ακούγονται κυρίως δημοτικά (στους ποντιακούς πληθυσμούς ή την Κρήτη) και άλλοτε ελάχιστα, ανάλογα με την περιοχή και τις ιδιαίτερες παραδόσεις των οικογενειών. Άλλες σημαντικές μορφές της δημοτικής – λαϊκής παράδοσης, όπως τα μοιρολόγια, τα νανουρίσματα, τα τραγούδια των χωραφιών και της καθημερινής οικιακής ρουτίνας ή τα τραγούδια της ξενιτιάς δείχνουν σαφή υποχώρηση της χρήσης τους ή έχουν εξαλειφθεί εντελώς, καθώς δεν μπορούν να ενταχθούν με κάποιον τρόπο στα δεδομένα του σύγχρονου τρόπου ζωής.

Νέο- δημοτικά

Ως νέο- δημοτικά ή «δημοτικοφανή» τραγούδια μπορεί να χαρακτηριστούν οι έντεχνες και φυσικά επώνυμες μελωδικές συνθέσεις οι οποίες απομιμούνται παραδοσιακά δημοτικά μοτίβα. Δεν πρόκειται για καινούριο αλλά για πολύ παλιό φαινόμενο: το πασίγνωστο τσάμικο «πουλάκι ξένο» είναι γραμμένο από τον Γιώργο Παπασιδέρη πάνω σε στίχους του ποιητή Ιωάννη Βηλαρά, στο τέλος της δεκαετίας του 1930 (14) Στη σύγχρονη ελληνική μουσική παραγωγή η δημιουργία «δημοτικοφανών» τραγουδιών έχει πάρει διαστάσεις, καθώς κυκλοφορούν, ακούγονται και πολλές φορές χορεύονται σε πανηγύρια και γλέντια τέτοια τραγούδια, από τη μίαν άκρη της Ελλάδας ως την άλλη, με πιθανή εξαίρεση την Ήπειρο. Το είδος είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο στα νησιά του Αιγαίου (15) και την Κρήτη (16), αλλά και στη Μακεδονία, στις περιοχές με ποντιακούς πληθυσμούς (17) Η ποιότητα των τραγουδιών αυτού του είδους συνήθως είναι αντίστοιχη εκείνης του εμπορικού τραγουδιού, αλλά, ως εξαίρεση, έχουν γραφτεί θαυμάσια τραγούδια, πολλά από τα οποία θεωρούνται ήδη κλασσικά.

Ένα παράδειγμα αυτής της κατηγορίας αυτής είναι τα τραγούδια σε παραδοσιακούς ποντιακούς ρυθμούς, με στίχους του γιατρού Χρήστου Αντωνιάδη, στην ποντιακή διάλεκτο. Σημειώνει χαρακτηριστικά ο Αντωνιάδης: *Με ενδιαφέρει και με απασχολεί αν ένα νέο παιδί μπορεί να ακούσει αυτό που κάνουμε με τον ποντιακό στίχο και την ποντιακή λύρα. Γι' αυτό και προσπαθώ οι στίχοι μου να περιγράφουν τον σημερινό τρόπο ζωής- χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν “πατάμε” πάνω στον παλιό τρόπο στίχου και μουσικής. Σεβόμενοι την παράδοσή μας θέλουμε να προσθέσουμε κάτι το νέο. Δημιουργούμε το παρόν και το μέλλον. Το κλασικό ποντιακό τραγούδι υπήρχε και θα υπάρχει, αλλά για να το αγκαλιάσουν οι νέες γενιές θα πρέπει να παρουσιαστεί πιο φρέσκο και σημερινό. Αυτός είναι ο σκοπός μας και αυτό είναι το... πείραμα που κάνουμε* (18)

Νέες προτάσεις

Η πιο ενδιαφέρουσα σύγχρονη παρουσία του δημοτικού τραγουδιού είναι όταν αυτό χρησιμεύει ως αφετηρία για δημιουργία νέων μουσικών προτάσεων. Σημειώνει, για μια τέτοια περίπτωση, ο Νίκος Ξυδάκης: *Το βαθύτερο είναι η αναπάντεχα δημιουργική σχέση αυτών των νέων παιδιών με την παράδοση· πώς κατορθώνουν να την κάνουν δραστική και απολύτως σύγχρονη τέχνη, να την μπολιάζουν με τον ηλεκτρισμό, τα ήθη της ροκ συναυλίας και του κλαμπ, με τη σημερινή ευαισθησία* (19)

Η συνάντηση του δημοτικού με τη jazz είναι πολύ παλιά υπόθεση (20) και έχει δώσει πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα (21). Πρόσφατη είναι η δημιουργική ανάμειξη και της ποντιακής παραδοσιακής μουσικής με άλλα μουσικά ρεύματα (22)

Η πιο φιλόδοξη προσπάθεια ως τώρα έχει γίνει από τους Χαϊνηδες, στο έργο τους «Δρακοδόντι» (23) Πρόκειται ουσιαστικά για μια σύγχρονη όπερα, της οποίας το μουσικό μέρος βασίζεται στις παραδοσιακές μουσικές της Ανατολικής

Μεσογείου και οι στίχοι στη μεγάλη παράδοση που ξεκινά από τον *Ερωτόκριτο* και φτάνει στους σύγχρονους λαϊκούς μουσικούς και ποιητές της Κρήτης.

Πρέπει να αναφερθεί η απόπειρα σύζευξης της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής με το ροκ, που στην περίπτωση του Διονύση Σαββόπουλου άφησε τα αριστουργηματικά κομμάτια «Μπάλλος» και «Μαύρη Θάλασσα» (24, 25). Πριν λίγα χρόνια ο Σαββόπουλος είχε μιαν ακόμα δημιουργική συνομιλία με την ελληνική και τη βαλκανική μουσική παράδοση (26). Αλλά έχουν γίνει κι άλλες προσμίξεις των παραδοσιακών ακουσμάτων στο λεγόμενο «έντεχνο» τραγούδι: Από τον Χριστόδουλο Χάλαρη, με τους *Δροσουλίτες* (27), τον Γιάννη Μαρκόπουλο με τη *Θητεία* (28), τον Μάνο Χατζιδάκι με τον *Τσάμικο* (29) και πολλούς ακόμα έντεχνους συνθέτες, οι οποίοι ακολούθησαν το ένστικτό τους αλλά και το παράδειγμα του Νίκου Σκαλκώτα, που είχε εργαστεί, δεκαετίες πριν με τη δημοτική παράδοση πάνω στις φόρμες τις κλασσικής μουσικής (30)

Αμέτρητες είναι οι χρήσεις δημοτικών μοτίβων στο μουσικό θέατρο (οπερέτα, επιθεώρηση κλπ) και στον κινηματογράφο, αλλά η αναφορά σ' αυτές ξεφεύγει από τα όρια της παρούσας εργασίας. Μπορούμε όμως να σημειώσουμε ότι μέσα από τις ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού και την αλληλεπίδρασή τους με τις μουσικές παραδόσεις των χωρών που τις φιλοξενούν, ορισμένες φορές τα δημοτικά τραγούδια επιστρέφουν στη Ελλάδα με απρόσμενη εξέλιξη, όπως συνέβη με το γνωστό τσάμικο *Παπαλάμπραινα* (31)

Αξίζει να αναφερθεί, τέλος, το σχετικά πρόσφατο φαινόμενο της «γνωριμίας» με τις μουσικές παραδόσεις άλλων χωρών. Μέσω του διαδικτύου κυρίως, αλλά και με συναυλίες και παραστάσεις, δημιουργείται μια νέα διάσταση στην αντιμετώπιση της δημοτικής παράδοσης, με τη διαπίστωση, ειδικά στο χώρο των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, ότι πολλά «δικά μας» μουσικά θέματα υπάρχουν

στις μουσικές παραδόσεις και άλλων λαών, άλλοτε με διαφορετική και άλλοτε με παραπλήσια θεματολογία των στίχων. Αυτό παραπέμπει στην πλούσια και πυκνή Ιστορία της περιοχής, ένα μέρος της οποίας είναι και οι συγγενικές, άλλοτε με στενούς και άλλοτε με χαλαρούς δεσμούς, μουσικές παραδόσεις των λαών και των εθνοτήτων της περιοχής, από την Ιταλία ως τη Μικρά Ασία και από τον Πόντο ως την Κρήτη.

Το δημοτικό τραγούδι επιβιώνει στη σύγχρονη εποχή με ποικίλες μορφές και ποιότητες, προσαρμοζόμενο και ακολουθώντας τον τρόπο ζωής και τις ανάγκες έκφρασης των ανθρώπων, ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί ως πηγή έμπνευσης για νέες μουσικές δημιουργίες.

Παραπομπές – Σημειώσεις

1.
Νικόλαος Πολίτης, «Ανθολογία Δημοτικού Τραγουδιού». Στο διαδίκτυο: <http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/texts.html>
2.
Κ.Π. Καβάφης «Κριτική Εισαγωγή». Στο διαδίκτυο: http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt_kavafis.html
3.
Άγης Θέρος, «Τα Τραγούδια των Ελλήνων». Στο διαδίκτυο: http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt_atherou.html
4.
Δημήτριος Σ. Λουκάτος, «Τα Πρώτα Τραγουδήματα του Εικοσιένα». (Κείμενα από τον Φλωριέλ). Στο διαδίκτυο: http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt_tragoudimata.html
5.
Γιάννης Αποστολάκης, «Το κλέφτικο τραγούδι. (Το πνεύμα και η τέχνη του)». Στο

διαδίκτυο: http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt_apostolakis.html

6.

Ερατοσθένης Γ. Καφωμένος «Η παράδοση της αρχαίας λυρικής ποίησης και το δημοτικό τραγούδι». «Διαβάζω», τεύχος 107, 5-12-1984. Στο διαδίκτυο:

<http://analogion.com/forum/showthread.php?t=12326>

7.

Ηλίας Πετρόπουλος, «Ρεμπέτικα Τραγούδια», Εκδ. ΚΕΔΡΟΣ, 3^η επανεκδ., 1989.

8.

«Ο Άρης κάνει πόλεμο». Δημιουργήθηκε στα 1942, μετά τη μάχη του Μικρού Χωριού Ευρυτανίας, μεταξύ ΕΛΑΣ και Ιταλών. Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=xuaIF31D2gw>

9.

«Στη μέση στα Καλάβρυτα», προσαρμογή παλαιότερου δημοτικού, με επίκαιρους στίχους:

Στη μέση στα Καλάβρυτα

Κοντά στην Αγία –Λαύρα

Οι Γερμανοί βάλαν φωτιά

Και κάψαν τα Καλάβρυτα.

Τα πολυβόλα στήσανε

Και όλους τους θερίσανε...

Στοδιαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=j0XWfMvKJ9c>

[v=j0XWfMvKJ9c](https://www.youtube.com/watch?v=j0XWfMvKJ9c)

10.

«Κίνησε η Όλγα μας πρωί». Τραγούδι γραμμένο από τον Βάιο Μαλλιάρη για μια κοπέλα που σκοτώθηκε στη Ραψάνη Ολύμπου από αδέσποτη σφαίρα στα 1948, επί παραγγελία του πατέρα της. Στο διαδίκτυο:

https://www.youtube.com/watch?v=zKdy_kCAwzQ

11.

Το ίδιο δημοτικό τραγούδι, σε δύο εντελώς διαφορετικές εκτελέσεις. Στο διαδίκτυο:

<https://www.youtube.com/watch?v=7NAa5MI2twc>

Και

<https://www.youtube.com/watch?v=ouOy6FnV1O0>

12.

Δόμνα Σαμίου. Στο διαδίκτυο:

<http://www.domnasamiou.gr/?i=portal.el.domna-talks>

13.

Ταφικά έθιμα της Κυριακής του Θωμά. Στο διαδίκτυο:

<http://www.pontos-news.gr/pontic-article/3301/tafika-ethima-tis-kyriakis-toy-thoma>

14.

«Πουλάκι ξένο». Στο διαδίκτυο:

https://www.youtube.com/watch?v=BhpJ7_J1mvl

15.

«Νεοδημοτικό» Αιγαίου. Στο διαδίκτυο:

<https://www.youtube.com/watch?v=vVYrJMEsgU8>

16.

«Νεοδημοτικό» Κρήτης. Στο διαδίκτυο:

<https://www.youtube.com/watch?v=GH50HXhfSac>

17.

«Νεοδημοτικό» ποντιακής παράδοσης. Στο διαδίκτυο:

<https://www.youtube.com/watch?v=Bd7SZzckEaA&list=PL42mXCkz1rpxLfiYMWDC25i43JZ2O8rK>

18.

Χρήστος Αντωνιάδης. Στο διαδίκτυο:

<http://www.iskoz.gr/index.php/eidiseis/nea-sillogou/deltia-typoy/2827-1-r-antoniadis>

19.

Νίκος Ξυδάκης «Τζαμάροντας στην παράδοση». Στο διαδίκτυο:

<http://vlemma.wordpress.com/2013/10/20/jamarontas-stin-paradosi/>

20.

Μίμης Πλέσσας «Καραγκούνα». Στο διαδίκτυο:

<https://www.youtube.com/watch?v=u6wgPVeFdLk>

21.

Kostas Theodorou Quartet «Faces from the phases of the moon». Στο διαδίκτυο: https://www.youtube.com/watch?v=WK0q_We1doM

22.

Ματθαίος και Κωνσταντίνος Τσακουρίδης, «Ψυχή και σώμα». Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=hQ9YqTMw9m0>

23.

Χαϊνηδες, «Το Δρακοδόντι». Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=K4pdN-QM0UY>

24.

Διονύσης Σαββόπουλος, «Μπάλλος». Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=47HDK0xTPpo>

25.

Διονύσης Σαββόπουλος, «Μαύρη Θάλασσα». Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=AH0v09sqbYg>

26.

Διονύσης Σαββόπουλος, «Σου μιλώ και κοκκινίζεις». Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=kMc3HdhuWJE>

27.

Χριστόδουλος Χάλαρης, «Δροσουλίτες». Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=Ix34nYEGb3c>

28.

Γιάννης Μαρκόπουλος, «Θητεία». Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=Hp7BxPB-OwI>

29.

Μάνος Χατζιδάκις, «Τσαμικός». Στο διαδίκτυο: https://www.youtube.com/watch?v=8oUHeQkn_34

30.

Νίκος Σκαλκώτας, «Ηπειρώτικος». Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=q6SdpdTUM5w>

31.

Papalambrena performed by the Festival Band. Στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=M8l8J4TU9Z>

Οι μυστικές διαδρομές από το χριστιανισμό στον κομμουνισμό στο ελληνικό τραγούδι

Πρώτος (;) διδάξας ο Κώστας Βάρναλης. *Τους πόνους της Παναγιάς* μελοποίησε ο Λουκάς Θάνος. Επέλεξα την (μάλλον άγνωστη) ηχογράφιση από μια ζωντανή συναυλία, γιατί ο Νίκος Ξυλούρης αποδίδει το τραγούδι διαφορετικά (και εκπληκτικά...)

<http://www.youtube.com/watch?v=kFlJDk7rvws&feature=related>

Η ταύτιση του θυσιαζόμενου Ιησού και του θυσιαζόμενου κομμουνιστή είναι προφανής.

*

Δε θέλω να μου δέσετε τα μάτια. Ο Κώστας Βίρβος έγραψε αυτό το τραγούδι για κάποιον πατριώτη που εκτελούν οι Γερμανοί. Πολύ φυσικά, ωστόσο, έγινε τραγούδι των Αριστερών, από τη στιγμή που το μελοποίησε ο Χρήστος Λεοντής και το τραγούδησε ο Στέλιος Καζαντζίδης:

<http://www.youtube.com/watch?v=8lPIT9CfigA>

Εδώ συναντάμε, προσαρμοσμένη, ολόκληρη τη χριστιανική θεώρηση του θανάτου, δια της αντιστροφής (ή της διαφορετικής νοηματοδότησης):

*...κι αν κάνετε τα στήθια μου κομμάτια
εσείς πεθαίνετε και όχι εγώ.*

Συναντάμε και την εγκατάσταση εν ουρανοίς, όπου ο εκτελεσμένος αγωνιστής (θα) έχει ρόλο (περίπου) αγίου:

*...πηγαίνω στα ουράνια παλάτια
να στείλω στους ανθρώπους τη χαρά.*

Με τον τρόπο αυτό, εντελώς ενταγμένον στη χριστιανική παράδοση, η πικρή θυσία γίνεται επένδυση για το μέλλον, ο θάνατος ζωή και η ήττα νίκη, έστω και στο πεδίο του φαντασιακού.

Αυτό ακριβώς που χρειάζονται οι άνθρωποι – έστω και αν δηλώνουν μαρξιστές – λενινιστές.

*

Την πόρτα ανοίγω το βράδυ. Ο Τάσος Λειβαδίτης μεταλλάσει, χωρίς να κάνει άμεση αναφορά σε αυτή, την Αριστερά με την καταλυτική και παρηγορητική παρουσία του Ιησού. Δεν είναι τυχαίο ότι η καλύτερη εκτέλεση αυτού του τραγουδιού έχει γίνει από τον ίδιο το συνθέτη του, το Μίκη Θεοδωράκη:

<https://www.youtube.com/watch?v=BfyrN9uWEpA>

Εδώ έχει περάσει πια η ηρωική εποχή των μαχών και των θανάτων. Αριστερά (κατά τον ποιητή και το συνθέτη) σημαίνει προσφορά στον πάσχοντα συνάνθρωπο. Η οποία ευλογείται από τον Ιησού. Το δίδυμο (Λειβαδίτης- Θεοδωράκης) έχει γράψει κι άλλα τραγούδια σε αυτό το μοτίβο. Όπως το *μάννα μου και Παναγιά* – εδώ σε μια άγνωστη αλλά ενδιαφέρουσα ερμηνεία από τη Φλέρυ Νταντωνάκη:

<https://www.youtube.com/watch?v=STb6Qdc767U>

Θα πρέπει, πριν αφήσουμε το Θεοδωράκη, να κάνουμε μια αναφορά στο *άξιον εστί*, όπου ο Οδυσσέας Ελύτης χρησιμοποιεί πολλά στοιχεία της χριστιανικής μεταφυσικής – και ο συνθέτης βρίσκεται στο στοιχείο του. Αλλά, περί αυτών, μια άλλη φορά.

*

Η ασεβής και παιγνιδιάρικη *Λιτανεία του μάγκα*, του επίσης αριστερού Βασίλη Τσιτσάνη, βρίσκεται ήδη πολύ μακριά... Ας τη θυμηθούμε κλείνοντας, όπως την ερμηνεύει ο Πάνος Μιχαλόπουλος:

<http://www.youtube.com/watch?v=weGdq1P5QsI&feature=&p=FD118EF4E8F178C2&index=0&playnext=1>

Σε μια στοίβα καλαμιές

Πολλές φορές οι λαϊκοί δημιουργοί, συνθέτες και στιχουργοί, το «φιλοσοφούν» – και δίνουν τον καλύτερο εαυτό τους. Τότε τους ανεβάζει στα νέφη ο Διόνυσος και φλερτάρουν επίμονα με τη λέξη «αριστούργημα». Αυτό βέβαια σπανιότατα επιτυγχάνεται – ο μόνος που το κατάφερε ξανά και ξανά σε τέτοιου είδους τραγούδια, που καταπιάνονται με θέματα

αυτοκατάφασης, οντολογικά ερωτήματα, υπαρξιακές αγωνίες, πρόσωπα και σχέσεις και άλλα δύσκολα, ήταν ο Άκης Πάνου (*το θολωμένο μου μυαλό, η ζωή μου όλη, τα όνειρα, ο τρελός – και άλλα πολλά*). Ο Άκης Πάνου όμως, ήταν ο μεγαλύτερος λαϊκός δημιουργός στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα και, οπωσδήποτε, αποτελεί εξαίρεση.

Ας δούμε τρία ζεϊμπέκικα, τραγουδισμένα από τον Δημήτρη Μητροπάνο.

*

Το πρώτο ζεϊμπέκικο είναι σε μουσική Σπύρου Παπαβασιλείου και στίχους Βασίλη Μαρινάτου.

Ας ήταν και να πέθαινα, ξημέρωμα Σαββάτο...

*Όλη η ζωή μου δίχως νόημα, ξαδέρφι του θανάτου
ας ήταν και να πέθαινα, ξημέρωμα Σαββάτο.*

*Κλαίει απόψε η γειτονιά, μαζί με την καρδιά μου
που είσαι αγάπη μου γλυκιά, να δεις τα δάκρυά μου.*

*Όλη η ζωή μου δίχως νόημα, μία ψευτιά μεγάλη
και το δικό σου βάσανο, να δω που θα με βγάλει...*

<https://www.youtube.com/watch?v=xN2daE4tnS4>

Το τραγούδι ξεκινάει με γκολ από τα αποδυτήρια (η αρχική σπαραχτική δήλωση + ο εκπληκτικός στίχος *όλη η ζωή μου δίχως νόημα, ξαδέρφι του θανάτου*) όπου δηλώνεται με απόλυτη σαφήνεια και αξιοθαύμαστη δραματουργική πυκνότητα ότι:

- η συγκεκριμένη ζωή (η ζωή μου) είναι δίχως νόημα, στο σύνολό της (όλη)
- ως στερούμενη νοήματος γίνεται συγγενική (ξαδέρφη) με τον θάνατο, ο οποίος εξ υποθέσεως δεν έχει νόημα στην αντίληψη του λαϊκού ανθρώπου
- μια τέτοια ζωή δεν είναι αξιοβίωτη.

Είναι λοιπόν δικαιολογημένη η επίκληση του θανάτου, ο οποίος θα λυτρώσει τον υπερήφανο ήρωα του τραγουδιού (με τον οποίο ταυτίζεται ο ακροατής / χορευτής) από μια ζωή που δεν του αξίζει – άρα κι αυτός δεν τη θέλει.

Ως εδώ το ζεϊμπέκικο με τους στίχους, τη μελωδία του και τον δυναμικό του ρυθμό, που εκφράζει έξοχα την ανήσυχη εσωτερική κατάσταση του ήρωα, ξεδιπλώνεται με υποβλητικό, αριστουργηματικό τρόπο. Παρ' όλη τη μειριότητα ενορχήστρωση, όπου πίσω από το μπουζούκι ασχημονεί μια ενοχλητική ντραμς, αταίριαστη και παράταιρη (Βέβαια η φωνή και η ερμηνεία του Μητροπάνου ισοπεδώνει αυτή τη λεπτομέρεια...)

Ατυχώς, αμέσως μετά, καθώς ακούγονται το ρεφραίν και το δεύτερο κουπλέ, το τραγούδι πέφτει (σε νόημα). Εκεί που είμαστε έτοιμοι να ακούσουμε μια συνέχεια αντάξια της εισαγωγής, ο στίχος γίνεται κοινότοπος και αφελής: όλη η φιλοσοφική / ψυχική διεργασία που είναι έτοιμη να οδηγήσει στην αβίαστη επιλογή του θανάτου ή σε μια δραματική ανατροπή, τελικά οφείλεται / καθρεφτίζεται / επεξηγείται σε μια... γκόμενα, που λείπει! (Να γιατί ο Άκης Πάνου, από τους στίχους του οποίου μάλλον εμπνεύστηκε ο στικουργός, είναι ένας και μοναδικός...)

Έστω κι έτσι όμως, το τρασγούδι παραμένει πανέμορφο!

*

Το δεύτερο ζεϊμπέκικο είναι σε μουσική και στίχους του Τάκη Μουσαφίρη.

*Σε μια στοίβα καλαμιές αποκοιμήθηκα
κι έβλεπα από την αρχή πως ξαναγεννήθηκα
- πως ξαναγεννήθηκα.*

*Έβλεπα φωτιές στο δρόμο, έβλεπα παντού φωτιές
πως καιγόταν τα κορμιά μας, μέναν μόνο οι ψυχές
και δεν είχαν ούτε πόνο, ούτε και λαβωματιές
να 'μενα στον Άλλον Κόσμο, να μην ζύπναγα ποτές.*

*Σε μια στοίβα καλαμιές αποκοιμήθηκα
σαν με ξύπνησε η βροχή, αχ πόσο λυπήθηκα
- αχ πόσο λυπήθηκα...*

<https://www.youtube.com/watch?v=oJMu0zThS2U>

Εδώ ο στίχος μας υποβάλει εξαρχής την ιδέα ότι ο ήρωας είναι σε φάση φυγής, μακριά από τους ανθρώπους: καλαμιές στην πόλη δε βρίσκεις και μάλιστα σε τέτοιο μέρος που να μπορέσεις να κοιμηθείς πάνω σε μια στοίβα. Είναι λοιπόν κυριολεκτικά φευγάτος και κουρασμένος. Τι πιο φυσιολογικό από το να ονειρευτεί ότι ξαναγεννιέται, σ' έναν κόσμο (= τρόπο ύπαρξης) της αρεσκείας του.

Το όνειρο είναι εντυπωσιακά υποβλητικό: η άλλη ζωή πραγματώνεται μέσω της φωτιάς (το Ηρακλείτειον πυρ, σ' έναν αξιοπρόσεχτο αταβισμό!) Η φωτιά εξαφανίζει τα σώματα, δηλαδή τον υλικό τρόπο ύπαρξης, ο οποίος μας υποχρεώνει να πονάμε και να υποφέρουμε. Και βέβαια, το παρανάλωμα γίνεται στο δρόμο, δηλαδή εντός της πόλεως, καθώς (μια ακόμα σύμπτωση!) ο λαϊκός στιχουργός ονειρεύεται έξω από

την πόλη (*στις καλαμιές*) αλλά το όνειρό του εκτυλίσσεται εκεί που πραγματώνεται η ζωή – μέσα στην πόλη (*στο δρόμο*)

Θεωρείται αυτονόητο πως *όπου κι αν πας, η πόλις θα σ' ακολουθεί*. Όποιος έχει αμφιβολίες για την ορθότητα αυτής της ερμηνείας, ας προσέξει πως ο στίχος μιλάει για τα κορμιά μας. Το ολοκαύτωμα λοιπόν αφορά πολλούς ανθρώπους (*την πόλη*) και όχι έναν μονάχα, για να μπορεί να επισυμβεί οπουδήποτε.

Ενώ θα περίμενε κανείς να αντικρίσει μια φρικιαστική εικόνα φλεγόμενης σάρκας, συνοδευόμενη από θρήνους και οιμωγές, αντ' αυτών προβάλλει θριαμβευτικά και ανακουφιστικά το ζητούμενο: οι ψυχές επιβιώνουν και ο τρόπος ύπαρξης μεταφέρεται σε ένα ανώτερο επίπεδο, όπου δεν υπάρχει *ούτε πόνος, ούτε και λαβωματιές*. Η φιλοσοφική διάνοιξη του λαϊκού στιχουργού έχει το χαρακτηριστικό ότι αντιλαμβάνεται τον Άλλο Κόσμο σύμφωνα με την κλασική ελληνική παράδοση (επιβίωση της ψυχής, απάθεια) και αγνοεί παντελώς τις χριστιανικές απόψεις περί παραδείσου – κολάσεως και αναστάσεως *των ψυχών και των σωμάτων ημών!*

Όπως και στο πρώτο τραγούδι, η ενθαδική ζωή απορρίπτεται ως απαράδεκτη, επειδή δεν είναι αξιοβίωτη: *πόνος και λαβωματιές!* Υποδηλώνεται και εδώ μια συγκεκριμένη αντίληψη περί του *ζην*. Αντίθετα όμως με το πρώτο, αυτό το τραγούδι ολοκληρώνεται αριστουργηματικά: η βροχή δίνει τέλος στο όνειρο και ο ονειροβάτης επιστρέφει στη σκληρή πραγματικότητα του βίου. Λυπάται γι' αυτό, αλλά το αριστουργηματικό ρεφραίν επαναλαμβάνεται θριαμβικά, επιτελώντας με τον καλύτερο τρόπο την αποστολή του: το όνειρο δεν πήγε χαμένο, αφού λειτουργεί (και θα λειτουργεί *εξ αιεί*) ως παραμυθία και δυνατότητα, αλλά και ως διαφυγή και αποφόρτιση από τον παρόντα βίο. Ως σοφή ανθρώπινη παρέμβαση προκειμένου ο ενθαδικός τρόπος ύπαρξης να γίνεται υποφερτός και –γιατί όχι– ποιητικός ή με άλλα λόγια

αξιοβίωτος, παρ' όλα τα βάσανά του. Αυτός άλλωστε δεν είναι ο λόγος που μας κάνει να λατρεύουμε τα λαϊκά τραγούδια, όπως και τις άλλες μορφές υψηλής (δηλαδή αυθεντικής) τέχνης;

*

Το τρίτο ζεϊμπέκικο με τη φωνή του Δημήτρη Μητροπάνου είναι σε μουσική Βασίλη Κουμπή και στίχους Κώστα Γεωργουσόπουλου (ναι, δε διαβάσατε λάθος...)

*Όταν κλαίει ένας άντρας, ασ' την πόρτα σφαιλιστή
μην τρυπώσει ξένο μάτι, μεσ' την κάμαρη και δει.*

*Αναπέ του το τσιγάρο, κάτσε δίχως να μιλάς
κι όταν βαριαναστενάζει, κάνε πως αλλού κοιτάς.*

*Αν χτυπήσουνε οι φίλοι, δως τους τόπο να σταθούν
πιάστε δυνατό τραγούδι, οι φωνές να σκεπαστούν.*

*Όταν κλαίει ένας άντρας, δεν αντέχει μοναχός
κι αν ορφάνεψ' από φίλους, ξαγρυπνάει ο Θεός.*

<https://www.youtube.com/watch?v=-JeeasVQTDY>

Το τραγούδι αυτό, αν και με στίχους γραμμένους από έναν κλασικό διανοούμενο, δεν έχει τις φιλοσοφικές φιλοδοξίες των άλλων δυο, αλλά είναι εξίσου ενδιαφέρον. Κατ' αρχήν δε δηλώνεται πουθενά ο λόγος για τον οποίο μπορεί να κλαίει ένας άντρας, πραγματώνεται δηλαδή μια αξιοπρόσεχτη γενίκευση. Δεν ξέρουμε το λόγο, αναγνωρίσουμε όμως απόφιο το Ομηρικό κήδος: η διαφύλαξη της αντρικής αξιοπρέπειας παραμένει υψηλό ζητούμενο και στις μέρες που γράφτηκε το τραγούδι.

Ο ήρωας θεωρεί αυτονόητο ότι μπορεί να κλάψει και να σπαράξει, αλλά ταυτόχρονα αντιμετωπίζει ως αδιανόητη την

πιθανότητα αυτό να συμβαίνει ενώπιον μαρτύρων. Το κλάμα και ο σπαραγμός αναγνωρίζονται ως αναπόφευκτες ανθρώπινες λειτουργίες – αδυναμίες, αλλά πάνω από αυτές, για πάρα πολλούς λόγους που δεν μας παίρνει ο χώρος να αναλύσουμε, αξιολογείται η δημόσια εικόνα του άντρα, η οποία έχει φιλοτεκνηθεί με κόπο και συνέπεια και είναι άτοπο να αμαυρωθεί με τη δημοσιοποίηση της απελπισίας και του αδιεξόδου του. Δεν διευκρινίζεται (άλλη μια ιδιοφυής αμφισημία / σκόπιμη ασάφεια του στιχουργού) αν τον άντρα που κλαίει τον συντροφεύει η γυναίκα του ή ο πιο έμπιστος φίλος του, ο αδερφοποιητός του.

Το πρόσωπο αυτό (ο παραστάτης) οφείλει να έχει συγκεκριμένη συμπεριφορά: Να δείχνει ότι νοιάζεται και φροντίζει (*άναψέ του ένα τσιγάρο*) να τηρεί τον απαράβατο όρο της σιωπής (*κάτσε δίχως να μιλάς*) για να μην παρεμβάλει παράσιτα στο εξελισσόμενο δράμα του κεντρικού ήρωα – και ακόμα να είναι απολύτως διακριτικός (*κι όταν βαριαναστενάξει, κάνε πως αλλού κοιτάς*) Στα καθήκοντα του/της συντρόφου –παραστάτη συμπεριλαμβάνεται και ο χειρισμός των κοινωνικών επαφών (*κι αν χτυπήσουνε οι φίλοι*) με τρόπο που να συγκαλύπτει έντεχνα (*δώς τους τόπο να σταθούν*) την εικόνα ταμπού του άντρα που κλαίει. Ταυτόχρονα, φροντίζει ενεργά για την αποτελεσματικότερη κάλυψή της (*πιάστε δυνατό τραγούδι*) γιατί ο ηχηρός σπαραγμός του άντρα που βρίσκεται στη διπλανή κάμαρα κινδυνεύει να γίνει αντιληπτός (*οι φωνές να σκεπαστούν*)

Ήδη έχει σκιαγραφηθεί ένα πλούσιο σκηνικό δράσης και αρχαϊκού – νεοελληνικού ήθους, το οποίο ολοκληρώνουν αριστουργηματικά οι τελευταίοι στίχοι. Δηλώνεται αποφαστικά πως *όταν κλαίει ένας άντρας, δεν αντέχει μοναχός*. Γι' αυτό η παρουσία του συμπαραστάτη, του Άλλου, που όταν υφίσταται υποδηλώνει τον πλούτο που φέρει μια βαθιά σχέση εμπιστοσύνης / έρωτα / φιλίας, είναι μεν ευκαταία, αλλά όχι και υποχρεωτική, προκειμένου να αντέξει ο ήρωας το σπαραγμό και να βγει ζωντανός απ' αυτόν. Η έλλειψη είναι

πικρή (*κι αν ορφάνεψε από φίλους*) αλλά, στην ανάγκη, καλείται ευθαρσώς ως παραστάτης στη δοκιμασία ο ίδιος ο Θεός! (*ξαγρυπνάει ο Θεός*) Μόνο στην απόλυτη ανάγκη όμως, ως λύση απελπισίας και φτώχειας και μιζέριας – καθώς ούτε το τσιγάρο πρόκειται ν' ανάψει ο Θεός, ούτε να κάνει πως δε βλέπει και δεν καταλαβαίνει.

Τρέχα γύρευε τώρα, γιατί κάθε φορά που ακούω αυτό το τραγούδι ανατριχιάζω...

Το βαπόρι απ' την Περσία

Το βαπόρι απ' την Περσία ήταν η τελευταία μεγάλη επιτυχία του Βασίλη Τσιτσάνη. Γενάρης του 1977, η είδηση είχε συγκλονίσει το πανελλήνιο: Ένα κοτζάμ καράβι, το υπό Κυπριακή σημαία *M/S Gloria*, φορτωμένο με χασίς, περσικής προέλευσης, κρυμμένο μέσα σε κεντήματα, εντοπίστηκε από το Λιμενικό, μετά από κάρφωμα – και πιάστηκε στον Ισθμό της Κορίνθου.

Τότε ήμουνα μαθητής Λυκείου, αλλά ως φανατικός αναγνώστης των εφημερίδων θυμάμαι την εντύπωση που είχε δημιουργήσει το περιστατικό στην ελληνική κοινωνία. Τώρα, ούτε μ' έναν ολόκληρο στόλο φορτωμένο κοκαΐνη δεν πρόκειται να συγκινηθεί κανείς – ούτε βέβαια να γράψει τραγούδι...

Ο Βασίλης Τσιτσάνης ήταν πάντα ενεργός, αλλά εκείνα τα χρόνια είχε χάσει την πρωτοκαθεδρία που είχε στη δεκαετία του '40 και ως τα μέσα της δεκαετίας του '50. Όχι γιατί δεν έγραφε ωραία τραγούδια, αλλά γιατί είχαν πλέον αλλάξει τα γούστα του κοινού. Πρώτα κάτι *Ζιγκουάλες* και *Μαντουμπάλες*, μετά η έκρηξη του έντεχνου της δεκαετίας του '60 με τους Μάνο Χατζιδάκι και Μίκη Θεοδωράκη, κατόπιν η χούντα που προήγαγε το *τάκα τάκα τα* – και, τέλος, το πολιτικό τραγούδι, μετά το καλοκαίρι του '74.

Ο χώρος του λαϊκού τραγουδιού ήταν ιδιαίτερα περιορισμένος. Αλλά έστω κι εκεί, τα νέα ακούσματα κυριαρχούσαν: Βοσκόπουλος, Αγγελόπουλος, Καζαντζίδης, τα πρώτα μεγάλα σκυλάδικα... Ο Τσιτσάνης και ο Παπαϊωάννου είχαν οδηγηθεί, σχεδόν, στο περιθώριο. Να μην πούμε για το Μάρκο.

Κι όμως, για τον Βασίλη Τσιτσάνη ήταν μια ακόμα μεγάλη, παραγωγική, εποχή. Μόνο που τα τραγούδια που έγραψε τότε ακούστηκαν, όπως τους άξιζε, πολύ αργότερα – παράδειγμα το κορυφαίο **με παράσυρε το ρέμα**, το οποίο παίζεται σήμερα, κάθε βράδυ, σε όλα τα λαϊκά πάλκα της χώρας και προξενεί πάντα έκρηξη ενθουσιασμού των συμποσιαστών.

Πιάστηκε λοιπόν το καράβι με το χασίς – νάσου σε λίγους μήνες και το τραγούδι, που έγινε αμέσως μεγάλη επιτυχία. Το τραγούδησε ο ίδιος ο Τσιτσάνης. Ίσως γιατί γούσταρε, ίσως γιατί τα πρώτα ονόματα της εποχής αρνήθηκαν να το πουν, μέσα στο κλίμα της επαναστατικής μικροαστικής

σοβαροφάνειας που κυριαρχούσε. Το τραγούδι είναι ένα καθαρόαιμο ρεμπέτικο – δηλαδή λούμπεν. Υποκοσμιακό. Μόνο που επειδή είναι αυθεντικό αριστούργημα, πήρε αμέσως τη θέση του ανάμεσα στα δημοφιλή του ελληνικού τραγουδιού, δηλαδή τραγουδήθηκε και χορεύτηκε κατά κόρον.

Είναι ένα γρήγορο ζεϊμπέκικο, με κεφάτο ρυθμό και μελωδία. Οι στίχοι του είναι απλοί, ειρωνικοί, θυμίζουν έντονα τα *μουρμούρικα της φυλακής*, περιγράφουν το περιστατικό με τον κλασικό τρόπο του ρεμπέτικου (όπως, το *κάηκε κι ένα σχολείο*) και δεν παραλείπουν να αποκαλύπτουν κιόλας τι συνέβη στο παρασκήνιο!

***Το βαπόρι απ' τη Περσία
πιάστηκε στη Κορινθία***

τόνοι έντεκα γεμάτο με χασίσι μυρωδάτο

τώρα κλαιν' όλα τα αλάνια που θα μείνουνε χαρμάνια

***βρε κουρνάζε μου τελώνη
την ζημιά ποιος την πληρώνει
και σε αυτή την ιστορία
μπήκαν τα λιμεναρχεία***

***Ήταν προμελετημένη, καρφωτή και λαδωμένη
δυσμεμέτια τα καημένα
μέσ' το κόλπο ήταν μπλεγμένα***

*

Η ιστορία γυρίζει στο προσωπικό. Τον Απρίλη του '79 έγινε η πενθήμερη εκδρομή της Γ' Λυκείου, όπου, ξεκινώντας από την Καλαμάτα, διασχίσαμε τη μισή Ελλάδα με πούλμαν. Είναι

ζήτημα αν το κασετόφωνο του οχήματος σταμάτησε να παίζει για λίγα λεπτά. Παναγιώτης Μιχαλόπουλος (*έβαλε ο διαβολάκος, την ουρά του πάλι...*), Απόστολος Νικολαΐδης (*όταν πεθάνω θάψτε με, σε μια γωνιά μονάχο...*) κλπ. Ο Στράτος Διονυσίου έμοιαζε... ελαφρολαϊκός! Και, ξανά και ξανά, *το βαπόρι απ' την Περσία...*

Δεν άκουγε όλη η ένδοξη **τάξη του '79** αυτή τη μουσική. Για να μην λέω για τους άλλους, εγώ βρισκόμουν ακόμα στην *αφελή περίοδο*, άκουγα δηλαδή ροκ – Pink Floyd, Who, Dylan, Stones, Beatles, Jethro Tull αλλά και Deep Purple, Black Sabbath, Boomtown Rats... Όχι ότι μου έγιναν ποτέ δυσάρεστα αυτά τα ακούσματα, αλλά, όλα μαζί αν τα στύψεις δεν κάνουν έναν καλό δίσκο του Μάνου Χατζιδάκι – τον *Μεγάλο Ερωτικό*, ας πούμε... (1) Και δε μπορούν να συγκριθούν ούτε κατά διάνοιαν με το τελευταίο μεγάλο δώρο των θεών στην ανθρωπότητα, δηλαδή τη jazz, ούτε με τις εκπληκτικές μουσικές της Λατινικής Αμερικής... Αλλά, ήταν η *προοδευτική / αντιστασιακή* μουσική των νεολαίων της **Αυτοκρατορίας**, άρα και του λοιπού πλανήτη, πλαισιωμένη με δυναμικούς μύθους όπως το Γούντστοκ και ένα τρόπο ζωής, που συγκινεί ακόμα τους επαρχιώτες, σε διάφορα μέρη του κόσμου: μακρύ μαλλί, πέτινιο γλέκο, μηχανές Χάρλεϋ, αντιεξουσιαστική παραμύθα, ποικίλες ουσίες και ενιαίο απόκοσμο/ κατατονικό (ενίοτε) ύφος... ή οι μνήμες αυτών των πραγμάτων, αμπαλαρισμένες καταλλήλως.

Από την σύγχρονη ελληνική μουσική παραγωγή ήξερα πολύ καλά το Διονύση Σαββόπουλο και από την παλαιότερη τα ρεμπέτικα και τα λαϊκά και τα δημοτικά – τον πρώτο τον ανακάλυψα μόνος μου και τα δεύτερα τα άκουγα *από 'να χρυσοκόκκινο τζουκ μποξ στην επαρχία*, για το οποίο χρωστάω ένα δυο ποστάκια. Τον Τσιτσάνη, λοιπόν, τον ακούω παιδιόθεν. Κι όσο περισσότερο τον ακούω, τόσο περισσότερο μου αρέσει, γιατί, στο μεταξύ, ανακάλυψα, *δια της εμπειρικής μεθόδου*, ότι δεν είναι απλά ένας καλός λαϊκός συνθέτης, αλλά η ίδια η απόδειξη ότι **οι Έλληνες είναι ακόμα ικανοί να**

παράξουν πολιτισμό, όπως είπε ο Γιάννης Τσαρούχης, μιλώντας για το ρεμπέτικο τραγούδι.

Φοιτητής, στη Θεσσαλονίκη, άρχισα να ακούω όλο και λιγότερο ροκ και όλο και περισσότερο τις πραγματικά πλούσιες μουσικές: τα ρεμπέτικα και τα λαϊκά και τα έντεχνα ελληνικά τραγούδια, όλες τις ποικιλίες της jazz, όση κλασική μουσική μπορούσε να προσλάβει το ανεκπαιδευτο αυτί μου (δεν έχω ακούσει τίποτα συγκλονιστικότερο από τα κουϊντέτα του Μπετόβεν), πολύ κινηματογραφική μουσική και, τα τελευταία 10-15 χρόνια, τις μουσικές των λαών του κόσμου.

Τώρα στου δρόμου τα μισά (και βάλε...) συνηθίζω να διαλέγω κάποια CD της ροκ παραγωγής – της παλιότερης δηλαδή, την πρόσφατη την αγνοώ απολύτως – και να τα ακούω οδηγώντας. Ωστόσο, αυτό που πραγματικά μου φτιάχνει τη διάθεση και γλυκαίνει το αυτί μου είναι τα ρεμπέτικα και τα λαϊκά τραγούδια. Κι ανάμεσά τους, τα διαμάντια που μας άφησε ο Βασίλης Τσιτσάνης – όπως *το βαπόρι απ' την Περσία*.

(1)

Προφανώς το παρατράβηξα...

Πέντε τραγούδια μιας ζωής

Ο μύστης του λαϊκού και του έντεχνου τραγουδιού Athanassios, με προσκάλεσε να γράψω για πέντε τραγούδια αγαπημένα. Για τα τραγούδια, πώς να πω όχι; Αν και θα προτιμούσα να ήταν εκατόν πέντε...

*

Η πρώτη μου επαφή με το τραγούδι, εκτός από εκείνα που τραγουδούσε η μάνα μου, έγινε μέσα από ένα μεγάλο ΤΖΟΥΚ-

ΜΠΟΞ, στο οικογενειακό μας καφεινοπαντοπωλείον. Αντί άλλης περιγραφής, ιδού πως έδωσα την εικόνα, χρόνια αργότερα, σε σιχάκια:

*Μεγάλωσα ακούγοντας Μάρκο και σχετικά
από 'να χρυσοκόκκινο τζουκ μποξ στην επαρχία.
Χορεύαν οι χωριάτες κι εγώ εκστατικά
το μέλλον μου ζωγράφιζα, με χρώματα ζεστά.*

Ένα από τα πρώτα τραγούδια που άκουσα με μάτια διεσταλμένα και το ερωτεύτηκα άπαξ δια παντός, ήταν *τα ματόκλαδά σου λάμπουν*, του Μάρκου, στην εκτέλεση του Γρηγόρη Μπιθικώτση. Στίχοι και μουσική πότισαν την ψυχή μου. Σαραντα χρόνια αργότερα, παραμένει το αγαπημένο μου τραγούδι. Λιτή, στιβαρή, πανέμορφη δωρική κολώνα – μέσα στα μουσικά ερείπια της μουσικής μετα-νεωτερικότητας (διάβαζε: σαχλαμάρας). Σημείο αναφοράς, φυγής, ανακούφισης – και, πάνω απ' όλα, αυθεντικής χαράς!

*Τα ματόκλαδά σου λάμπουν
σαν τα λούλουδα του κάμπου
Τα ματάκια σου αδερφούλα
μου ραγίζουν την καρδούλα
Τα ματόκλαδα σου γέρνεις
νου και λογισμό μου παίρνεις
Τα ματάκια σου να βγούνε
σαν και μένα δε θα βρούνε*

Το άλλο τραγούδι του τζουκ-μποξ που με έκανε να δώσω ρέστα, ήταν το *γιατί καλέ γειτόνισσα*, του Άκη Πάνου, με τη φωνή του Στράτου Διονυσίου. Χρόνια μετά γνώρισα και αγάπησα και τα άλλα τραγούδια του άξιου διαδόχου του Μάρκου, αλλά τόσο όμορφο μπουζούκι, σαν το ταξιμι της εισαγωγής στη γειτόνισσα, δεν άκουσα ξανά – ούτε στου Άκη τα τραγούδια, ούτε σε κανενός άλλου. Αλλά, είπαμε: πέντε!

Τα ματόκλαδα τα επικαλέστηκα σε μια κορυφαία στιγμή ενός από τους ήρωές μου της Καλυψώς, του Κριτία, όταν πιωμένος και φευγάτος σκηνοθετεί την τελετή της εξόδου του από τη ζωή: Ήθελε να είναι το τελευταίο του άκουσμα! Αυτό (και μόνο) θα ήθελα κι εγώ να ακούσω (τρόπος του λέγειν), όταν έρθει η ώρα μου, να με... ψάλλουν. Και τα πανέμορφα μάτια που αγαπώ να είναι εκεί, νοτισμένα.

*

Μετά, έγινα εργένης. Στην Καλαμάτα, μαθητής στο Α' Γυμνάσιο και Λύκειο. 1973-79. Εκεί, άρχισα να ξεφεύγω από τα τραγούδια του τζουκ-μποξ, άρχισα να ακούω ροκ. Διεθνές (Pink Floyd, Kinks, Dylan, Beatles, Stones, Tull, Doors, Zappa etc) και... Βαλκανικό, δηλαδή Διονύση Σαββόπουλο. Έγραφα στα δισκάδικα κασέτες – μερικές τις έχω ακόμα. Τότε, οι *Αχαρνής*. Κι από το δίσκο, ένα τραγουδάκι -πολυσήμαντο:

(Ο Δικαιόπολις και η οικογένειά του σε λειτουργία)
 – Εσύ, κράτα σηκωμένο το φαλλό πίσω απ' το κορίτσι. Εγώ τώρα θα πω το τραγούδι το καλό – και συ, γυναίκα, ανέβα στα κεραμίδια να με βλέπεις!
 Θεούλη του φαλλού, μωράκι,
 του Διόνυσου συνταξιδιώτη
 στο κωμικό μας караβάκι...
 Δε σ' έχω ιδεί πέντε χρονάκια
 κλέφτη του έρωτα που αυθίζεις
 μέσα στις νύχτας τα χαντάκια.
 Τώρα το χόμα μου πατάω
 έκλεισα ειρήνη μοναχός μου
 και ταπεινά σε χαιρετάω.
 Δε θέλω μάχες και το δρόμο πήρα
 τη δούλα του Στημόδωρου να πιάσω
 την ώρα που σκυμμένη κλέβει ξύλα.
 Στην αγκαλιά μου σηκωμένη
 την κλεφταρού θα τη φιλήσω*,
 Θεούλη μου φτωχέ και πέννη.

*Κερνάω ειρήνη, σ' ένα φλιτζανάκι
έλα κι εσύ να πιεις που σε πονάει
– η ασπίδα μου θα κρέμεται στο τζάκι.*

(* το «φιλήσω» αντί του ορθού, ένεκα η λογοκρισία)

Ήταν τα χρόνια της δεύτερης μύησης. Οι γραμμές των οριζόντων μετατοπιζόνταν συνεχώς. Τα κόκαλα του κεφαλιού μου έτριζαν, για να χωρέσουν τα καινούρια που με αντάμωναν καθημερινά. Και τα τραγούδια έντυναν τα πάντα. Δεν ήταν μονάχα το ροκ και ο Σαββόπουλος, ήταν και ο Χατζιδάκις και ο Μίκης και το Νέο Κύμα. Και το σκυλάδικο της εποχής, παραφωνία δίπλα στα ρεμπέτικα και τα λαϊκά. Σκυλάδικο, που αν το συγκρίνεις με τα σημερινά, παίρνει πόντους: Ζαγοραίος, Μιχαλόπουλος, Αγγελόπουλος. Και δυο μεγάλες μουσικές, που τις άκουσα για πρώτη φορά από το Τρίτο Πρόγραμμα, του Χατζιδάκι: κλασική και jazz. Η δεύτερη, με κρατάει ακόμα μαγεμένο.

*

Χειμώνας '79, Θεσσαλονίκη, πανεπιστήμιο. Έγγραφα, δέκα χρόνια αργότερα, στο ίδιο τραγουδάκι:

*Στην πολιτεία έφτασα με βήμα ζωηρό
ν' αγγίξω λαχταρώντας ό,τ' ήθελα καιρό
Διάλεξα ό,τι μούτυχε και πήρα ό,τι βρήκα
σοφία από το σωρό, γυναίκες δίχως προίκα.*

*Μέτρησα τοίχους σφρέμματα πολύχρωμο χαρτί
εσπερινούς με μπάτσους, μαγκούφης την αυγή
καπνός ντουμάνι σε ρυθμούς επαναστατικούς
– μα άλλο να τα ζήσεις και άλλο να τ' ακούς.*

*Βουτάω μες στη θάλασσα να βγάλω το κοράλλι
αν όχι – ρέστα και ταπί, αν ναι – ωραίος πάλι
μα σαν εγκαταλείπω το μαγικό βυθό*

φύκια κρατώ στα χέρια μου και φτύνω το νερό.

Μια δεκαετία, καπνός. Οι φωτιές της, όμως, άναψαν πραγματικά. Και, απόσταγμα, το τραγούδι του Νικόλα Άσιμου, *venceremos*:

Αποκομμένος απ' όλους κι απ' όλα
σε μαγεμένη τροχιά
πήρα το δρόμο να φύγω μα ήρθα
τίποτα δε μ' ακουμπά
στον παράξενο μου χρόνο
Ξέρουμε πως είναι ψέμα
μα ας γίνουμε τα δυο μας ένα
να σ' αγκαλιάσω να μ' αγκαλιάσεις
να ξεγελιέσαι να ξεγελιέμαι
Σα ζευγαρώνουν δυο βεγγαλικά
μοιάζουν με μηνύματα τηλεπαθητικά
στων προσώπων μας τις ζάρες
Με δίχως σημαίες και δίχως ιδέες
δίχως καβάντζα καμιά
ντύθηκε η μέρα τα γούστα της νύχτας
και η ψυχή μου πηδά
στον απέραντο την ψύχρα
Θες ν' αγγίζεις την αλήθεια
για βγες απ' έξω απ' τη συνήθεια
σύρε κι έλα να με λούσεις
κι ας είμαι της καθαρευούσης
να σ' αγαπήσω να μ' αγαπήσεις
έστω για λίγο για τοσοδούλι
Δρεπανηφόρα άρματα περνάν
στις τοιμεντούπολης του θανάτου το συμβάν
ασυγκίνητο σ' αφήνει
Σου ξαναδίνω το είναι μου τώρα
θωρακισμένε καιρέ
με μια σκληρή παγερή τρυφεράδα
σε πλησιάζω ,μωρέ
μ' αυταπάτες πια δεν έχω

*Ξέρουμε πως είναι ψέμα
μα ας γίνουμε τα δυο μας ένα
δες θα φτιάχνουμε σιχάκια
να περπατάν σαν καβουράκια
πλάγια κι ακριβά τα χάρδια
φως αχνό μες στα σκοτάδια
Μ' ένα μου πήδο θα σε ξαναβρώ
στο μαγκανοπήγαδο της ήπιας μου περνώ
Venceremos, Venceremos...*

Το τραγούδι τα λέει όλα.

*

Η ζωή συνεχίζεται. Ένα λαμπερό πρωινό του Σεπτεμβρη, οδηγώ στα στροφιλίκια του Μπράλλου, τραβώντας για τους Δελφούς. Στο κασετόφωνο του μικρού citroen, Στυλιανός Μπέλλος και Τάσος Χαλκιάς. Ακούω το τραγούδι του *Νάσιου Νασιούλη* και, χωρίς να το θέλω, τα μάτια μου τρέχουν ποτάμια. Από τότε, μου συνέβη κι άλλες φορές, να δακρύζω ακούγοντας τραγούδια. Σταματάω στο *Νάσιο*, γιατί συμβολίζει την απαρχή για την καινούρια μύησή μου στα παραδοσιακά ακούσματα της πατρίδας μου. Αυτή τη φορά όχι μονάχα σε εκείνα του μικρού μου τόπου, αλλά σε ό,τι εκφράστηκε στις τόσες παραλλαγές της ελληνικής γλώσσας. Το ταξίδι αυτό εξακολουθεί να με συναρπάζει.

*Την άκρη άκρη πήγαινα
την άκρη το ποτάμι
βρίσκω του Νάσου τα μαλλιά
του Νάσου το κεφάλι
Και στην ποδιά τα μάζευα.
– Μαλλιά, που ν' το κεφάλι σας
πλεξούδια το κορμί σας;
– Μαύρα πουλιά το έφαγαν.*

*

Όταν γεννήθηκε η κόρη μου, στα 1996, άρχισα ξανά να μαθητεύω στη ζωή. Νόμιζα πως ήξερα τα βασικά, αλλά σύντομα διαπίστωσα πως είχα σοβαρές... ελλείψεις. Δεν θα επιχειρήσω να βάλω σε λέξεις τα άρρητα, δεν είμαι έτοιμος ακόμα. Έκλαιγε, όμως, το μωρό – και του τραγουδούσα. Τι άλλο, κάποια από τα τραγούδια που αγαπούσα. Ανάμεσά τους, κορυφαίο, *το δελφινοκόριτσο*, των Κόκοτου- Ελύτη, έκτοτε οικογενειακό μας σουξέ:

*Εκεί στις Ύδρας τ' ανοιχτά και των Σπεισών
να σου μπροστά μου ένα δελφινοκόριτσο
Μωρέ τού λέω πούν' το μεσοφόρι σου
έτσι γυμνούλι πας να βρεις τ' αγόρι σου
Άιντε μωρό μου, ανέβα και κινήσαμε
πέντε φορές τους ουρανούς γυρίσαμε
Αγόρι εγώ δεν έχω, μου αποκρίνεται
Βγήκα μια τσάρκα για να δω τι γίνεται
Δίνει βουτιά στα κύματα και χάνεται
ξανανεβαίνει κι απ' τη βάρκα πιάνεται
Θεέ μου, συχώρεσέ με, σκύβω για να δω
κι ένα φιλί μου δίνει, το παλιόπαιδο
Σα λεμονιά τα στήθη του μυρίζουνε
κι όλα τα μπλε στα μάτια του γυαλίζουνε*

*

Αθανάση, ευχαριστώ για την πρόσκληση – πέρασα καλά ετοιμάζοντας αυτό το κομμάτι!

Παπαλάμπραινα

Στο διαδίκτυο υπάρχουν πολλές αναφορές για την ιστορία της Παπαλάμπραινας. Όλες λένε πάνω κάτω τα ίδια, ωστόσο κυκλοφορούν και μερικές διαφορετικές εκδοχές.

Ο παπα-Λάμπρος Ζέρβας ήταν εφημέριος στο χωριό Ρωμύρι της Πυλίας το 1860. Ένας συγχωριανός του, που λεγόταν Σταύρος Φιτσιάλος, σκέφτηκε να συνεργαστεί με μία συμμορία για να τον ληστέψουν. Οι ληστές έφτασαν ένα

απόγευμα έξω από το χωριό και κρύφτηκαν στα γύρω δέντρα. Δύο από αυτούς επισκέφτηκαν τον παπα-Λάμπρο και του δήλωσαν πως ήθελαν να αγοράσουν από αυτόν ένα βόδι που είχε για πούλημα. Επειδή όμως με τις διαπραγματεύσεις νύχτωσε, ο παπάς προθυμοποιήθηκε να τους φιλοξενήσει στο σπίτι του.

Τη νύχτα, κι ενώ όλο το χωριό κοιμόταν, ειδοποίησαν τους συντρόφους τους, οι οποίοι όρμησαν στο σπίτι και άρχισαν να ψάχνουν για χρήματα. Δυστυχώς, όμως, γι' αυτούς η κόρη του παπά, Παναγιώτα, κατάφερε να ξεφύγει από το σπίτι κι άρχισε να καλεί σε βοήθεια τα ξαδέλφια της, Γιώργη και Κώστα Ζέρβα. Ξύπνησαν και άλλοι χωριανοί και άρχισαν οι πυροβολισμοί. Οι ληστές έφυγαν χωρίς να πάρουν τίποτε. Καταδιώχτηκαν όμως κι ένας από αυτούς σκοτώθηκε, ενώ ένας άλλος τραυματίστηκε.

*Στου παπα-Λάμπρου την αυλή,
είναι μια μάζεψη πολλή.
Καν ο παπάς ειγ' άρρωστος,
καν παπαδιά πεθαίνει;
Παπαλάμπραινα καημένη.
Ούτ' ο παπάς είν' άρρωστος,
ούτ' η παπαδιά πεθαίνει.
Παπαλάμπραινα καημένη.
Οι κλέφτες τους εγδύσανε,
και τα λεφτά ζητήσανε.
Μια λυγερή εφώναξε,
τους κλέφτες τους ειτρόμαξε.*

Να πως η ιστορία φτάνει ως τις μέρες μας: Ο ληστής που σκοτώθηκε είχε για όπλο ένα εμπροσθογεμές (γκρα) και προσαρμοσμένη πάνω του μια ξιφολόγχη (μπαγιονέτα) – που έμειναν ως λάφυρα σ' εκείνον που τον σκότωσε («έφευγαν, δήθεν φιλικά, αλλά τον τελευταίο ένας παππούς σου τον μαχαίρωσε...» μου διηγιόταν ο πατέρας μου). Το όπλο βρέθηκε στην κατοχή ενός παπά – Γκρούμα στο Πεταλίδι

(γαμπρός στο Ρωμύρι;) αλλά η μπαγιονέτα, αφού χρησίμευσε για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα ως χτένι στον αργαλειό, έφτασε ως τις μέρες μας και συντηρείται ως κειμήλιο, στο πατρικό μου σπίτι – στο Μεσοπόταμο, κοντά στο παλιό μας χωριό, που είναι τώρα έρημο.

*

Φυσικά υπάρχουν πολλές παραλλαγές της ιστορίας, που κινούνται στο χώρο του μύθου. Έχω ακούσει πως οι κλέφτες πήγαν γιατί ήξεραν πως ο παπάς είχε δεχτεί για φύλαξη το «θησαυρό» της Μητρόπολης, πως όλη η οικογένεια έλειπε σε κάποιο πανηγύρι – εκτός από τη «λυγερή» που κατάφερε να ανοίξει την καταπακτή (τον «καταρράκτη»), να περάσει στο κατώι και να ειδοποιήσει τους μπαρμπάδες της Ζερβαίους, οι οποίοι περικύκλωσαν αμέσως το σπίτι, με τους κλέφτες μέσα. Όπως και να συνέβη, ήταν πολύ φυσικό να αποφευχθεί η (άνευ λόγου, πλέον) αιματηρή σύγκρουση – εκτός από τον δυστυχή που πλήρωσε τα σπασμένα και άφησε επιτόπου το όπλο και την ξιφολόγχη του. Σημειώνω μονάχα πως όταν ακούγεται σήμερα η «Παπαλάμπραινα» – ίσως το πιο δημοφιλές τσάμικο – οι τελευταίοι στίχοι έχουν αλλάξει:

*Μια λυγερή παντρεύεται / και της δίνου(ν) ένα λεβέντη
/ Παπαλάμπραινα καημένη...*

Πολύ φυσικό, αφού για πάνω από έναν αιώνα δεν υπήρξε γλέντι γάμου στο Μωριά (και αλλού) που να μην τραγουδήθηκε η «Παπαλάμπραινα»

